

”Kuhan vaan selviää päivästä toiseen, sehän se varmaan niinko on”

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisyyden toteutumisesta lastensuojelun sosiaalityössä

Anna Niemi 0234423

Pro gradu -tutkielma

2016

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Kuhan vaan selviää päivästä toiseen, sehän se varmaan niinko on”. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisyyden toteutumisesta lastensuojelun sosiaalityössä.

Tekijä: Anna Niemi

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu –työ x Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 72 + 4 liitettä

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Tässä tutkimuksessa kerättiin Lapin läänin kaupunkien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisyyden toteutumisesta omassa työssään. Tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella ja analysoida sosiaalityöntekijöiden kokemuksia oman työnsä eettisistä ulottuvuuksista. Aihetta tarkasteltiin osittain lastensuojelusta käytävään julkiseen keskusteluun reflektoiden, sekä erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulma huomioiden. Tutkimus tehtiin yhteistyössä Pohjois-Suomen Lasten Kaste –hankkeen kanssa.

Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla sosiaalityöntekijöitä ryhmissä teemahaastattelumenetelmällä Rovaniemellä, Kemissä, Torniossa ja Kemijärvellä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 16 lastensuojelutyötä tekevää sosiaalityöntekijää. Aineisto on analysoitu sisällön analyysi –menetelmää käyttäen. Aineisto jakaantui vastausten mukaan kokemuksiin eettisistä ristiriidoista, eettisesti arveluttavista tilanteista sekä eettisesti hyvästä sosiaalityöstä.

Eettistä harkintaa käytettiin sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa omassa työssä pienissä valinnoissa, mutta toisaalta sosiaalityöntekijät ottivat kantaa myös hallinnolliseen päätöksentekoon ja rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksiin. Sosiaalityöntekijät toivat esille halun auttaa ja tehdä työtä tunnollisesti sekä samanaikaisesti huolen siitä, etteivät olosuhteet anna siihen mahdollisuutta. Yhtenä tärkeänä huomiona nostettakoon sosiaalityöntekijöiden kokema aliarvostus sekä moniammatillisissa yhteistyöverkostoissa että sosiaalityön profession sisällä.

Tutkimuksen tärkeimmäksi johtopäätökseksi luettakoon se, etteivät sosiaalityöntekijät ole tyytymättömiä tekemänsä lastensuojelun sosiaalityön laatuun. Tutkimus osoitti lastensuojelun sosiaalityössä vallitsevan ristiriitoja muun muassa työhön kohdistuneiden vaatimusten ja tarjolla olevien resurssien suhteen. Eettiset ristiriidat, kiire, palveluiden riittämättömyys ja sosiaalityöntekijöiden rajallinen työntekijäresurssi olivat keskeisimmiksi haasteiksi nimettyjä tekijöitä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arjessa.

Asiasanat: eettisyys, lastensuojelu, sosiaalityö, sosiaalityöntekijä, teemahaastattelu

Tutkimusmenetelmä(t): teemahaastattelu, sisällön analyysi, kvalitatiivinen tutkimus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	4
2.1 Tutkielman teoreettinen viitekehys.....	4
2.2 Aiempi tutkimus.....	6
2.3 Keskeiset käsitteet.....	6
3 TUTKIMUSPROSESSI.....	12
3.1 Teemahaastattelu.....	12
3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi.....	18
3.3 Tutkimusetiikka.....	21
4 KUN PITÄISI VOIDA KATSOA PEILIIN.....	25
4.1 Resursseja puuttuu.....	25
4.2 Kamala kiire.....	30
4.3 Arvonko mekin ansaitsemme?	34
5 HAASTAVAT RAASTAVAT TILANTEET.....	43
5.1 "Haluais tehdä enemmän"	43
5.2 "Se tinkiminenki on kaikessa"	48
5.3 "Sen lauluja laulat kenen leipää syöt"	51
6 EETTISESTI HYVILLÄ JALANJÄLJILLÄ.....	55
6.1 Eettisyys toteutuu.....	55
6.2 Eettisyyttä edistämässä.....	57
6.3 "Eettisesti hyvää sosiaalityötä on..."	60
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	62
Lähteet.....	69
Liitteet.....	73

1 Johdanto

”Sosiaalityöntekijät jaksavat työssään huonosti. Useimmat kokevat, etteivät he ehdi tehdä työtään riittävän hyvin. Ammatillista ahdinkoa aiheuttavat etenkin kuntien säästöt.” (YLE Uutiset 6.5.2015)

” - Työelämä on vaativampaa kuin takavuosina. On muutoksia, epävarmuutta, hektisyyttä. Sosiaalialalla työyhteisön jäsenet vaihtuvat, on epäpäteviä, työ on ajoittain hyvin kuormittavaa.” – Anna Komulainen (Talentia 2016, 40.)

”Jos työntekijät eivät voi tehdä työtään eettisesti kestäväällä tavalla, on sosiaalityöntekijöiden hyvinvoinnin lisäksi uhattuna myös jo entisestään haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden avunsaantimahdollisuudet sekä heidän hyvinvointinsa.” (Maija Mänttärivan der Kuip 2015, 76.)

”Käräjäoikeus on tuominnut 2 sosiaalityöntekijää tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta 8-vuotiaana murhatun tytön tapauksessa. Yhdeksän syytteet hylättiin. Syyttävä Tuire Tamminiemi kävi maaliskuussa pitämässään istunnossa läpi tilanteita, joissa tyttö olisi voitu pelastaa.” (Aamulehti 10.7.2015.)

Tämän kaiken keskellä tehdään sosiaalityötä, jota ongelmien vaikeutuessa, syrjäytymisen kärjistyessä ja ihmisten elämänsä elämänkulun monimutkaistuessa tarvitaan yhä enemmän (Karvonen 2000, 142). Lasten määrä lastensuojelussa kasvaa kokoajan, ja sitä onkin käytetty indikaattorina osoittamaan pahoinvoinnin lisääntymistä. Ei ole vaikeaa päätellä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuormitus kasvaa valtavasti, nimittäin henkilökunnan määrä ei lisäännä samaa tahtia kuin asiakkaiden määrä. Lastensuojelun voidaan sanoa olevan kriisiytyneessä tilassa, mistä kertoo osaltaan kiihkeä julkinen keskustelu ja paniikki. (Bardy & Heino 2013, 13.) Luvun aloittaneiden lainausten keskinäisen diskurssin voidaan katsoa koostuvan sosiaalityöhön kohdistuvasta paineesta, vaativuudesta, eettisestä kestävydestä tai kestämyttömyydestä sekä pelosta. Auttamistyön ydin alkaa vähitellen kärsiä sosiaalityön pitkäkestoisessa ylikuormitustilassa. Yksi tärkeä ja keskeinen kysymys tutkielman idean rakentumisessa oli, että miten sosiaalityöntekijät jaksavat työssään jos eivät pysty tekemään sitä niin hyvin kuin haluaisivat? Tämä ajatus pohjautuu sekä eettisiin kysymyksiin että sosiaalityöntekijän näkökulmaan ja kokemukseen. Eettiset ky-

symykset ja sosiaalityöntekijän näkökulma muotoutuivat tutkielman viitekehyykseksi toisiaan tukevasti sekä tutkimusaiheeseen sopivalla tavalla.

Omaan työkokemukseeni perustuen uskallan väittää, että sosiaalityöntekijät kokevat olevansa puun ja kuoren välissä yrittäessään tehdä työtään hyvin – annettujen ohjeistusten mukaisesti, yrittäen samalla pitää asiakaslähtöisyyden mielessä. Toisaalta pyrin tutkielmassani osoittamaan, miten myös eettisyyttä edistävät ilmiöt juontuvat toisista tai missä suhteessa asiat ovat toisiinsa (Sajavaara 2007, 39). Edellisestä esimerkkinä pidän mahdollisena, että kiire ja muospaineet vaikuttavat sosiaalityön laatuun sitä heikentävästi. Olen kohdannut edellä mainitsemiani ilmiöitä myös itse käytännön työssä sosiaalityöntekijänä. Tutkijan positiosta huolimatta koen olevani myös kollegoideni asialla, minkä vuoksi pidän aihetta tärkeänä tutkia.

Sosiaalityön voidaan ajatella pitävän yllä ihmisten arjen sujuvuutta ja jatkuvuutta, joten voidaan lähtökohtaisesti olettaa sosiaalityön profession olevan joiltakin osin korvaamaton osa hyvinvoivaa yhteiskuntaa. Mitä sitten jos yhteiskunta ei anna sosiaalityölle tunnustusta? Miten arvostus tai sen puute vaikuttaa ammattialan sisällä? Muun muassa näitä kysymyksiä pohdin tutkielmani edetessä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

Sosiaalityössä on vallinnut pitkään murros- ja muospainotteinen kausi. Jo 16 vuotta sitten Synnöve Karvinen (2000, 144) on kirjoittanut sosiaalityössä tapahtuneen jatkuvasti muutoksia; virkojen karsimista, tehtäväsiirtoja, laitospaikkojen karsimista, organisatorista yhdistämistä, avohuollon uudelleen järjestämistä sekä koulutuksen uudistamista. Edellä listatut muutokset aiheuttavat edelleen vuonna 2016 paljon keskustelua sosiaalityön saralla. Karvinen (mt., 145) on jo tuolloin pohtinut, miten sosiaalityön professionaalille asiantuntemukselle käy. Kyösti Raunion (2004, 74) mukaan professionaalisen asiantuntemuksen vahvistaminen edellyttää koko sosiaalityön haastamista vakuuttamaan muut ammattikunnat myös erityisellä tiedollisella asiantuntemuksella. Sitä kautta profession yleistä arvostusta saadaan Raunion mukaan kohotettua, pelkästään arvopohjaa ja etiikkaa koskevan ymmärryksen selkiyttäminen ei riitä (mt., 74).

Tutkielman tavoitteena on tuoda sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisyyden toteutumisesta omassa työssään näkyväksi sekä saada sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kommentteja siitä mitkä asiat eettisyyteen käytännön työssä vaikuttavat. Aineisto on kerätty teemahaastatteluilta, jotka toteutettiin ryhmissä Rovaniemellä, Kemijärvellä, Kemis-

sä ja Torniossa. Haastatteluista saamani aineisto oli tutkijan näkökulmasta monipuolinen ja kerätty informaatio arvokasta. Tutkielman näkökulmaksi valikoitui sosiaalityöntekijän näkökulma, sillä ajattelen, että sosiaalityön laatuun, toimintatapoihin sekä lopputuloksiin voivat vaikuttaa sosiaalityöntekijät itse. Sosiaalityöntekijät eivät yksin pysty kuitenkaan muuttamaan rakenteita, vaan heidän täytyy saada ääntään kuuluviin ja kokemuksiinsa jaettua päätösvaltaisille esimies- ja hallintotasoille. Rajasin otannasta esimiesasemassa olevat, eli johtavat sosiaalityöntekijät ja palveluesimiehet tietoisesti pois, sillä kiinnostukseni kohdistui tässä tutkimuksessa ainoastaan työntekijän asemassa olevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin omasta työstään.

Tutkielma alkaa teorialuvulla, jossa esittelen lyhyesti tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, aiempaa tutkimusta sekä tarkastelen keskeisiä käsitteitä, joihin tekstissä tullaan myöhemmin tutustumaan. Koen, että tutkielma on edennyt aineistolähtöisesti koko prosessin ajan, ja se myös näkyy tutkielmassa. Kolmas luku kertoo tutkimusentekoprosessista käytännössä ja kuvaa tutkimuksen eri vaiheita aina metodivalinnoista ja haastatteluiden sopimisesta aineiston analyysiin.

Aineistoanalyysilukuja on yhteensä kolme. Ensimmäisessä niistä tuon esiin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia siitä, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei voi olla ylpeä tekemästään työstä. Käsittelen luvussa sosiaalityöntekijöiden kokemuksia resurssien puutteen vaikutuksista sekä ajan ja arvostuksen puutteista. Luvussa 5 käyn läpi sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisistä ristiriitatilanteista lastensuojelun sosiaalityössä. Toisessa alaluvussa työntekijät kertovat kokemuksistaan työssään tapahtuvasta eettisestä tinkimisestä. Viimeisessä alaluvussa sosiaalityöntekijät kertovat, millaisia toimintaa ohjaavia periaatteita heillä omassa työssään on käytössä, tai mihin johtoajatuksiin he perustavat työssään tekemiään ratkaisuja ja päätöksiä. Viimeinen aineistoanalyysiluku on luku 6. Päätän aineisto-osion sosiaalityöntekijöiden positiivisiin kokemuksiin eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumisesta ja tekijöistä, jotka siihen vaikuttavat. Aivan loppuksi jätin sosiaalityöntekijöille vapaan sanan siitä, mitä on eettisesti hyvä sosiaalityö.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkielman teoreettinen viitekehys

Kiinnityn tutkimuksessani lastensuojelun sosiaalityön professionaalisen etiikan tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa määrittelen etiikan työntekijän omaksi eettiseksi pohdinnaksi arkipäivän työelämässä, joka voi olla myös syvällistä ja monipuolista suurten kokonaisuuksien tarkastelua (Ihalainen & Kettunen 2006, 53). Jatkossa käytän professionaalista eettisestä pohdinnasta käsitettä ammattietiikka.

Ammattietiikka ohjaa työntekijän työskentelyä ja valintoja, mikä on keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa. Ammattietiikka on järjestelmä, johon kuuluu sekä eettiset periaatteet että erilaiset arvot ja normit. (Mt., 53.) Etiikka niin yleisemmällä tasolla kuin ammattietiikan muodossa on tärkeä osa sosiaalityötä ja tulevaisuudessa tulee tärkeämmäksi jatkuvien organisaatiomuutosten ja muiden haasteiden aallokossa. Koska etiikka pitää sisällään arvot ja eettiset periaatteet, voidaan ajatella sen olevan sosiaalityön sisältöä voimakkaasti määrittävä ja sisältöön vaikuttava tekijä (Raunio 2004, 71).

Ilmari Rostilan (2001, 23) mukaan kaikista tärkeimmät lähtökohdat ammatilliselle sosiaalityölle ovat eettinen vastuunotto ja pohdinta sekä omien että niistä eriävien arvojen ja normien tiedostaminen. Tutkielmani saattaa Rostilan kuvaileman tilanteen keskustelun alaiseksi, sillä aiheenani on eettisyyden toteutuminen lastensuojelun sosiaalityössä. Aihe itsessään jo asettaa eettisyyden ehdottoman toteutumisen kyseenalaiseksi. Kriittisyys näkyy tutkimusasetelmassani siinä, *mitä* tutkin ja *miksi*. Tutkielmani tyyli on jokseenkin kantaottava, mikä osaltaan näkyy kriittisenä otteena tutkielmassani. Varsinaisesti kriittinen teoria toimii tässä tutkielmassa eräänlaisena näkökulmana ja kehyksenä, joiden läpi analysoin eettisyyden toteutumista. Malcolm Payne (1991, 50) onkin luokitellut kriittisen teorian perspektiiviksi perinteisen teorian sijaan. Kriittinen teoria edustaa minulle muutosmyönteisyyttä sekä tietynlaista otetta ja näkökulmaa tämän tutkimuksen tekemiseen. Kriittisen teorian kautta voin myös lähestyä olemassa olevaa tietoa sekä yhteiskunnassamme ja sosiaalityössä vallitsevia valtasuhteita.

Tapa, jolla yhteiskuntaa, palvelujärjestelmiä ja asiakkaiden tilanteita katson, on kriittinen ja kyseenalaistavakin sekä melko muutosmyönteinen, joten kriittinen teoria soveltuu tut-

kimukseeni mainiosti. Pidän tärkeänä, että sosiaalityö kuuluisi ja näkyisi enemmän julkisuudessa ja esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa. Sosiaalityön professio voisi tarvita enemmän niin sanottua Jane Addams -tyyppistä vaikuttamishenkeä, uskoa sosiaalityöhön, jopa aktivismia, johon sisältyy aitoa, konkreettista halua ja intohimoa syrjäytyneiden ja vähemmistöjen asioiden ajamiseksi. Sosiaalityön historiasta mainittakoon Addamsin lisäksi Alice Salomon, Helena Radlinska ja Octavia Hill, jotka ovat tehneet uraa sosiaalityössä mutta myös erityisesti yhteiskunnallisen vaikuttamisen saralla. (Dominelli 2012b, 37.)

Kriittinen teoria tieteen filosofiana kattaa useita erilaisia filosofioita, joita ovat esimerkiksi feminismi, materialismi, uusmarxismi ja osallistuvan tutkimuksen filosofia, jotka ovat syntyneet niin sanotusti vastavoimana positivistiselle ja postpositivistiselle tieteen filosofialle. Yhteistä ensin mainituille on, että todellisuus koostuu niin sosiaalisten, kulttuuristen, poliittisten, ekonomisten, sukupuoleen liittyvien ja eettisten tekijöiden kokonaisuutena. Lisäksi kriittisen teorian käsityksiin kuuluu, että tutkijan arvot vaikuttavat tutkimuksen lopputulokseen sekä se, että tutkija ja tutkittava ovat toisiinsa sidoksissa. (Metsämuuronen 2006, 86.) Kriittisen teorian mukaan tutkimustieto hankitaan tutkijan ja tutkittavan välisessä dialogissa tutkijan arvojen vaikutuksen alaisesti, minkä johdosta myös tutkimustulokset ovat arvosidonnaisia (Guba & Lincoln 1994, 110). Tiedostan, että kriittinen teoria vaikuttaa tutkielmani tuloksiin jossain määrin, koska tutkimuksen tekijänä on ihminen. Kriittisen teorian mukaan muun muassa tutkijan arvot vaikuttavat siihen, miten esimerkiksi haastatteluaineisto tulee tulkituksi tai mitkä teemat haastattelusta nähdään tärkeänä tai olennaisena (Metsämuuronen 2006, 86).

Kriittisyyden koen näkyvän tutkielmassani myös siinä määrin, että hypoteesinani on mahdollisuus siitä, että sosiaalityöntekijät haluaisivat tehdä eettisesti ”parempaa” työtä kuin mihin tällä hetkellä pystyvät – työkalut, resurssit tai rakenteet vain puuttuvat. Olen ottanut tutkimusta tehdessäni huomioon oman näkemykseni, mutta se mielessä pitäen kiinnitin huomiota myös toiseen puoleen. Jotta tutkimukseni ei keskittyisi ainoastaan tähän yllä mainittuun oletamaan, tutkin yhtä suurella huomiolla myös niitä tilanteita, joissa eettisesti hyvä sosiaalityö toteutuu ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Haastattelukysymykset ovat nähtävillä haastattelurungossa sellaisina kuin ne haastateltaville esitin (ks. Liite 2).

2.2 Aiempi tutkimus

Aiempaa tutkimusta täsmälleen samasta aiheesta en ole ainakaan vielä löytänyt. Kansainvälisestäkin laajasta keskustelusta huolimatta Suomessa sosiaalialan ja sosiaalityön eettisiin kysymyksiin suuntautuvaa tutkimusta on tehty vain vähän, jos ollenkaan (Kotiranta & Mäntysaari 2008, 316). Anna Metteri (2012) on tehnyt väitöskirjan ”Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö”, jonka idea liittyy läheisesti aiheeseen eettisyyden toteutumisesta. Tutkimuksessa on mielekkäästi kerronnallisia osioita, joissa on asiakastarinoita, jotka suurimmaksi osaksi ovat tapauksia, joiden kohdalla eettisyys ei asiakaslähtöisestä näkökulmasta ole toteutunut. Aiheeseen liittyen on myös tutkittu eettistä kuormittuneisuutta (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011) sekä ammattietiikkaa melko paljonkin (esim. Sipilä 2011). Sosiaalityön etiikkaa ja arvoja on tutkittu ympäri maailman (Gray & Webb 2010; Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011) sekä määritelty kansainvälisesti (International Federation of Social Workers, 2014).

Eettisyyttä, arvoja ja vastuullisuutta on tutkinut muun muassa Sarah Banks (1995; 2004). Eettisistä ongelmista, kysymyksistä, niiden määrittelystä sekä sosiaalityön kuormittavuudesta on tehty useita tutkimuksia (Hugman & Smith 1996; Karvinen-Niinikoski ym. 2005; 2007; Banks & Williams 2005). Karvinen-Niinikoski (2007) tuo esiin esimerkkinä eettisen ongelmatilanteen siinä tilanteessa, kun työtä säätelevät reunaehdot, ammatin arvoperusta ja asiakkaan tarpeet ovat ristiriidassa keskenään. Maija Mänttari-van der Kuip (2015) on tutkinut väitöskirjassaan muun muassa sosiaalityöntekijöiden työyhteisöllisiä voimavaroja ja sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä eettisesti vastuullista työtä. Jäljempänä mainittu ilmiö koskettaa tutkimustani hyvin läheltä. Tässä tutkimuksessa haluan korostaa sosiaalityöntekijöiden kokemusta eettisyyden toteutumisesta omassa työssään.

2.3 Keskeiset käsitteet

Eettiset periaatteet

Sosiaalityön juuret ovat demokraattisissa ja humanitaarisissa ihanteissa. Ihanteet perustuvat kaikkien ihmisten tasa-arvon, merkityksen ja ihmisarvon kunnioittamiseen. (IFSW 2014.) Useimmat sosiaalityön toimijat tunnustavat arvoilla ja eettisillä periaatteilla olevan

ratkaiseva merkitys ammatissa (Hugman & Smith 1996, 1; Reamer 2006, 12). Teorian ja tiedon ohella arvoja pidetään tavallisesti sosiaalityön toiminnallista sisältöä määrittävinä ja ammatilliseen käytäntöön vaikuttavina tekijöinä. Arvoista puhuminen sosiaalityön toiminnallisena lähtökohtana on kuitenkin jokseenkin epämääräistä. Tärkeää on huomioida Hugmanin ja Smithin (1996) tavoin oletus siitä, että eettiset periaatteet perustuvat aina johonkin oletettuun, yhteiseen ideaaliin, jota ei todellisuudessa ole olemassa. Yhteisen ideaalin ajatuksessa korostuu väistämättä yksilön tulkinnat vallitsevasta todellisuudesta, jossa yksilön omat eettiset periaatteet ovat aina kontekstiinsa ja historiaansa sitoutuneita. Etiikka on aina ympäröivien normatiivisten paineiden kohteena, ja pluralistisessa yhteiskunnassa odotettavissa on eettistä pluralismia, mutta monikansallisissa valtioissa ei voida odottaa eettistä neutraaliutta tai kaikille yhteistä eettistä viitekehystä (Husband 1996, 86).

Arvot saavat ilmauksensa sosiaalityön etiikassa, eli sosiaalialan eettisissä periaatteissa. Voidaan olettaa, että sosiaalityössä arvot ja etiikka toimivat työskentelyn lähtökohtana tietoa perustavammin, vaikkei työskentelyä voidakaan rakentaa pelkästään arvojen ja eettisten ohjeiden mukaisten ihanteiden varassa. Arvot voivat siis toimia pohjana yksityiskohtaisemmalle ammatillisen toiminnan ohjeistamiselle, missä lähtökohtana ovat yleisesti hyväksytyt modernin yhteiskunnan arvot. (Raunio 2004, 71-72.) Eettiset periaatteet eivät ole tarkkoja sääntöjä tai menettelytapoja, vaan pikemminkin toimintaa suuntaavia periaatteita (mt., 78). Vaikka ohjeet ovat yleisiä ja julkisia, työntekijä joutuu usein punnitsemaan yksin toimintansa eettistä kestävyyttä ristiriitaisessa tilanteessa, joissa harvoin on selkeästi hyvä ja huono tai oikea ja väärä ratkaisu (mt., 93). Eettisyyden vaatimusta työhön lisää siihen liittyvä valta ja mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan elämään ja sitä kautta myös koko yhteiskuntaan. Sosiaalityössä eettisyys tähtää hyvään elämään, oikean ja väärän erottamiseen, tuottaa työhön oikeuksien ja vastuun pohtimista sekä riittävän ja kohtuullisen määrittämistä (Talentia 2009, 5-6). Viimeisimpänä mainitut *oikeudet ja vastuu*, sekä *riittävä ja kohtuullinen* näkyvät lastensuojelussa sensitiivisten aiheiden käsittelyssä, ihmisten yksityiselämää koskevia päätöksiä tehtäessä sekä sosiaalityöntekijän oman työnsä reflektoinnissa.

Sosiaalityön eettisiä periaatteita on koottu ympäri maailmaa kansallisesti ja kansainvälisesti. Eettisten periaatteiden listaukset ovat erilaisia, mutta keskeisimpiä arvoja niissä ovat yhteisesti muun muassa ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, ihmisoikeuksien kunnioittaminen, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus ja asiakkaan

yksityisyys, vastavuoroisuus sekä erilaisuuden hyväksyminen (Talentia, 2009; ks. Dominelli 2012a, IFSW 2012). Erityisesti asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on periaatteellisesti ja käytännön näkökulmasta koettu haasteelliseksi. Pelkästään jos sen vuoksi, että henkilö on sosiaalityön asiakas, on hänen omaa elämäänsä koskevaa itsemääräämisoikeutta huomattavasti rajoitettu. Sosiaalityön tehtävänä onkin varmistaa tietynlainen itsemääräämisen vähimmäistaso turvaamalla perustarpeiden tyydyttämiseen tarvittavat voimavarat, eli käytännössä lisätä mahdollisuuksien mukaan asiakkaalle käyttökelpoisten valintojen määrää. Asiakastyön eettisiä periaatteita yhdistävänä tekijänä voidaan pitää asiakaslähtöisyyttä. Näin voidaan ajatella sen vuoksi, etteivät eettiset periaatteet voi täysin toteutua, ellei sosiaalityöntekijä ole sisäistänyt ajatusta toimintansa asiakaslähtöisyydestä. (Raunio 2004, 83-86.)

Asiakaslähtöisyys – lapsen etu

Lastensuojelu on perustaltaan suhteellisen yksinkertainen. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen kehitys ja terveys, ja mikäli sitä jokin tekijä vaarantaa, sen tekijän poistaminen. Lapsen oikeuksia tulee aina kunnioittaa ja lastensuojelun on perustuttava lapsikeskeisyyteen ja perhelähtöisyyteen. (Bardy 2013, 73.) Lastensuojelussa lakisääteisenä ja moraalisen velvoitteenä on tehdä ratkaisut ja päätökset aina lapsen edun mukaisesti sekä osallistaa lasta häntä koskevissa asioissa ja tilanteissa. Lapsi on myös hänen ikätasonsa huomioiden otettava mukaan hänen etunsa turvaamiseksi tehtävän työskentelyn määrittämiseen, arvioimiseen sekä toteuttamiseen. (Hotari ym. 2013, 149.)

Kysytyäni haastatteluissa sosiaalityöntekijöiltä heidän työtään ohjaavista periaatteista, jokaisessa haastattelussa mainittiin asiakaslähtöisyys ja lapsen etu. Harmittavan usein lapsen etu saattaa kuitenkin sekoittua lastensuojelussakin vanhempien oikeuksiin tai perhekeskeisyyteen (Pohjola 2010, 36). Lastensuojelussa korostetaan usein perheen tärkeyttä lapsen kasvuympäristönä, jolloin vaarana on lapsen edun, yksilöllisyyden ja subjektiivisuuden ohittaminen perhekokonaisuuden vuoksi. Tärkeänä pidetty, mutta vaativa tehtävä onkin lapsen kohtaaminen tasa-arvoisena asiakkaana. (Mt., 36.) Asiakaslähtöisyys on yksi sosiaalialan ammatillisen työn erittäin keskeinen periaate. Sosiaalialan ammattilaisen tulee pyrkiä kaikilla organisaation tasoilla edistämään tämän periaatteen toteutumista sekä toimimaan havaitsemiensa epäkohtien poistamiseksi. Työntekijänä sosiaalialan ammattilainen toteuttaa vastuullisesti organisaationsa päämääriä asiakkaidensa hyväksi. (Talentia

2009, 11.) Sosiaalityön eettiset periaatteet eivät voi täysin toteutua ellei työntekijä ole sisäistänyt ajatusta toiminnan asiakaslähtöisyydestä. Asiakaslähtöisyys on siis keino, jolla eettisesti laadukasta sosiaalityötä voidaan toteuttaa. Asiakaslähtöisen toiminnan tulisi perustua yhdessä asiakkaan kanssa tekemiseen. Sosiaalityöntekijä ei toimi *asiakkaalle* antaen tälle valmiita konsepteja miten toimia, vaan hän toimii *asiakkaan kanssa* pyrkien saamaan asiakkaan ajattelemaan, arvioimaan, pohtimaan ja tekemään itse asioita ja päätöksiä koskien omaa elämäänsä sekä parantaakseen elämänsä laatua. (Raunio 2004, 83-84.) Raunio (mt., 84) tähdentää ongelmien ja vaikeuksien vastapainona nähtävien asiakkaan voimavarojen tärkeyttä sen vuoksi, että voimavarakeskeisyyden periaate liittyy olennaisesti nykyään asiakaslähtöisyyteen. Tässä voimavarakeskeisyydellä tarkoitetaan mahdollisuuksien luomista asiakkaan toimintavoiman kasvulle. Toiminta perustuu asiakkaan kanssa yhdessä määriteltyyn tavoitteeseen ja toimintalinjaan, näin vahvistetaan asiakkaan uskoa positiiviseen muutoksen mahdollisuuteen.

Toteutettaessa sosiaalihuoltoa, on lain mukaan otettava huomioon asiakkaan etu, toivomukset, mielipide, yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 4§). Sosiaalityö ei kuitenkaan ole ainoastaan yleisten palvelutarpeiden asiakaslähtöistä tyydyttämistä, vaan myös muutosten tavoittelua ja vaikeiden ongelmatilanteiden selvittämistä. Keskeistä muutostyön onnistumisen kannalta on usko asiakkaaseen. Työntekijän usko asiakkaan muutokseen saattaa kuitenkin joskus horjua sosiaalityössä usein kohdattavissa vaikeissa asiakastilanteissa. (Raunio 2004, 84.)

Asiakaslähtöisyys on lailla turvattu esimerkiksi lastensuojelussa siten, että jokaiselle lastensuojelun asiakkaalle tulee tehdä henkilökohtainen asiakassuunnitelma (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 30§). Asiakassuunnitelma tehtäessä lastensuojelua voidaan toteuttaa yksilöllisesti, tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti (Ristimäki ym. 2008, 24). Julkisen lastensuojelujärjestelmän palvelemat lapset ja perheet kohtaavat monimutkaisia ja ratkaisevasti elämää muuttavia olosuhteita ja tilanteita. Nämä asiakkaat ansaitsevat pätevimpiä ja sitoutuneimpia työntekijöitä, jotka voivat tarjota kattavaa ja kokonaisvaltaista palvelua jota perhe tarvitsee varmistaakseen lastensa turvallisuuden ja hyvinvoinnin. (Dickinson & Comstock 2009, 220.)

Toimiva asiakassuhde kuuluu sosiaalityön peruslähtökohtiin muun muassa lastensuojelussa, mutta käytännössä sen luominen ja ylläpito kohtaa monia vaikeuksia ja esteitä.

Asiakassuhdetta on alettu pitää sosiaalityön tehokkuuden esteenä, kun kasvavien asiakasmäärien paineessa ihmissuhdetyöskentely tuntuu liian aikaa vievältä. (Salonen & Karvinen-Niinikoski 2007, 21.) Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa sanotaan, että sosiaalialan ammattilaisella on oikeus kohtuulliseen asiakasmäärään tehdäkseen laadullista ja tuloksellista työtä (Talentia 2009, 32). Tästä huolimatta työntekijöillä ei ole aina aikaa paneutua lapsen ja perheen asioihin tarpeeksi hyvin (Ristimäki ym. 2008, 26). Haastattelemani sosiaalityöntekijät toivat jokaisessa kaupungissa esille, ettei heillä ole riittävästi aikaa tavata lapsia. Sosiaalityöntekijät kokivat työnsä laadun heikkenevän ajan puutteen vuoksi.

Tutkielman aiheeseen liittyviä tutkimustuloksia on saatu myös muualla Suomessa. Ristimäen ym. (2008) toteuttaman selvityksen lastensuojelulain toteutumisesta käytännössä mukaan asiakaslähtöisyys ei toteudu likimainkaan kaikkialla vaatimusten mukaan. Lisäksi tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, ettei kunnissa laadita kattavasti asiakassuunnitelmia lastensuojelun asiakkaille, tämä heikentää huomattavasti lastensuojelutyön asiakaslähtöisyyttä ja sitä kautta työn laatua. Vastauksista kävi ilmi myös, ettei lapsen tai perheen tilanteesta tehdä kokonaiskartoitusta, vaikka lastensuojeluhistoriaa olisi takana useita vuosia. Syynä perehtymisen väliin jättämiselle mainitaan muun muassa kiire ja lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuus. (Mt., 26-27.) Kyselyyn vastanneista suurin osa on huolissaan työntekijöiden määrästä suhteessa asiakkaisiin. Kun on kiire, eikä ole tarpeeksi henkilöstöä, on vaikea tehdä työtäkään kunnolla (Mt.).

Sosiaalialan ammattilaisen ammatillisuuteen kuuluu selvittää asiakasperheille käytettävissä olevat eri ratkaisuvaihtoehdot, niiden edut, haitat ja seuraukset jotta asiakas voi tehdä omat ratkaisunsa. Asiakkaan osallisuus voi toteutua vain, jos hän saa riittävästi ja oikeaa tietoa oikeuksistaan, hänelle lain mukaan kuuluvista etuuksista sekä muista asiaan vaikuttavista seikoista. (Talentia 2009, 14.) Sosiaalialan ammattihenkilö edistää asiakkaan valinnanmahdollisuuksia kertomalla asiakkaalle kaikki häntä koskevat vaikeatkin asiat totuudenmukaisesti. Työntekijän näkökulmasta joskus voisi olla helpompaa jättää joitain asioita kertomatta, mutta se ei ole asiakkaan edun mukaista työskentelyä, eikä täten toteuttaa asiakaslähtöisyyden periaatetta. (Mt., 16.) Asiakkaan osallisuuden ja valinnanmahdollisuuksien edistäminen tarkoittaa työntekijän näkökulmasta sitä, että paneudutaan esimerkiksi lastensuojelussa asiakasperheen tilanteeseen perusteellisesti. Työntekijä kartoittaa mahdollisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja, jotta osaa tarjota perheelle mahdollisimman paljon valinnanvaraa sekä kertoa vaihtoehtoista. Luonnollisesti paneutuminen asiakkaiden mo-

nimutkaisiin ja vaikeisiin tilanteisiin vie aikaa, mutta jos aikaa ei ole tarvittavaa määrää, ei asiakkaan etu toteudu, eikä hänelle välttämättä osata tarjota kaikkia niitä vaihtoehtoja, joita hän ei itse osaa itselleen hakea.

3 TUTKIMUSPROSESSI

Liitän pro gradu -tutkielmani Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen (Poske) Lasten Kaste -hankkeeseen, jonka rahoittaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Hankkeen kehittämisteemat ovat lastensuojelu, perhekeskustoiminta sekä oppilas- ja opiskelijahuolto (Pohjois-Suomen Lasten Kaste -hanke 2014, 3). Pro gradu -tutkielmani liittyy hankkeen lastensuojelun kehittämiseen siinä määrin, että tutkin juuri lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumisesta.

3.1 Teemahaastattelu

Opiskeluaikaiset käytännön työelämän kokemukset ovat olleet itselleni suurin inspiroija tutkielman aiheen valinnassa. Työskenneltyäni vuosina 2011-2014 eri työyhteisöissä Turun ja Helsingin kaupungeissa, kiinnitin huomiota moniin arvo- ja etiikkakeskustelua vaativiin tilanteisiin ja ilmiöihin. Kahvipöytäkeskustelut päättyivät usein kollegoiden kanssa eettisiin pohdintoihin kuten: kuka tietää *miten* on oikein priorisoida, mistä *kiire* ja *työuupumus* kertovat, onko *tunne* ainoa mittari jos mietimme pystymmekö tekemään työmme hyvin tai mitä jos kaikilla työntekijöillä ei ole sitä tunnetta? Edellä mainittujen kaltaisten pohdintojen jälkeen koin positiivisen oivalluksen – voisin käyttää pro graduani hyödyksi ja tutkia sen avulla sekä itselleni että kollegoilleni tärkeää asiaa. Samalla saisin tietää, missä määrin eettisten pohdintojen kanssa kamppailu on haaste yleisemminkin sosiaalityöntekijöiden keskuudessa.

Sosiaalityötä – etenkin lastensuojelua – arvostellaan jatkuvasti niin julkisuudessa kuin arjen työelämässä. Julkisuudessa arvosteluun voivat osallistua kaikki ”tavallisista” kansalaisista ministereihin. Arjessa sosiaalityö saattaa tulla arvostelluksi esimerkiksi moniammatillisessa yhteistyöpalaverissa. Asiakkaiden ja heidän läheistensä esille nostamat tapaukset korostuvat yksipuolisina syyttävänä julistuksina, joihin sosiaalityöntekijöillä ei useinkaan ole minkäänlaisia mahdollisuuksia vastata – salassapitovelvollisuuden vuoksi. Ajattelin, että haastatteleamalla sosiaalityöntekijöitä, he voisivat tuoda esiin oman mielipiteensä siitä, mitkä ovat ne todelliset resurssit ja voimavarat sosiaalityön tekemiseen. Samalla halusin sosiaalityöntekijöiden kertovan siitä, missä määrin he ovat itse tyytyväisiä tekemäänsä työhön – ja mikäli eivät ole, kertovan siitäkin.

Saatuani rajattua ja muotoiltua tutkielmani aiheen, oli suhteellisen helppoa valita menetelmät tutkimuksen toteuttamiseksi. Halusin nimenomaan tutkia sosiaalityöntekijöiden *kokemuksia*, joita on hedelmällisintä kysyä vuorovaikutuksessa kasvotusten ihmisiltä itseltään (Eskola & Vastamäki 2010, 26). Haastattelutilanteessa minulla olisi mahdollisuus saada selville myös vastausten taustalla olevia motiiveja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.) Tutkimukseni olisi siis laadullinen, eli kvalitatiivinen ja aineistonkeruumenetelmä tulisi olemaan ehdottomasti haastattelu. Ennen haastatteluiden tekemistä suunnittelin kerääväni aineistoa myös kirjallisesti eläytymistarinaa apuna käyttäen. Kirjallinen aineisto olisi koostunut pienempien paikkakuntien sosiaalityöntekijöiden kokemuksista. Haastattelut tehtyäni huomasin, että pelkästään haastatteluista sain niin paljon aineistoa, etten enää missään nimessä tarvinnut enempää materiaalia, joten jätin eläytymistarina-aineiston hankkimisen kokonaan tekemättä. Pohdin, että erilaiset johtamisen tavat tai esimiesten toimintamallit saattavat vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin eettisesti hyvän työn toteutumisesta, joten päätin haastatella sosiaalityöntekijöitä ilman heidän esimiestensä läsnäoloa. Esimiesasemassa olevien sosiaalityöntekijöiden työnkuva poikkeaa esimiesasemansa vuoksi rivisosiaalityöntekijän työstä esimerkiksi hallinnollisilla työtehtävillä, joten ajattelin, että rajaan heidät tutkielmani ulkopuolelle kiinnostukseni kohdistuessa heidän alaisiinsa.

Laitoin saatekirjeet (ks. Liite 1) sähköpostitse Rovaniemen, Kemin, Tornion ja Kemijärven kaupunkien johtaville sosiaalityöntekijöille, jotka toimittivat sähköpostin eteenpäin haastateltaville. Saatekirjeessä kerroin tutkimuksestani ja pyysin suostumusta haastatteluun, lisäksi toin kirjeessä esille vaikuttamisen ja oman äänen kuuluvaksi tekemisen mahdollisuuden. Pidin lähtökohtana, että sosiaalityöntekijät yhteiskuntatieteen alan profession edustajina saattavat haluta osallistua vaikuttamistyöhön, joten ajattelin vaikuttamisen mahdollisuuden olevan yksi motivoivista tekijöistä tutkimukseen osallistumiseksi (Eskola & Vastamäki 2010, 27). Jokaisen kaupungin kanssa haastattelut saatiin sovittua sujuvasti ja iloiseksi yllätyksekseni haastateltavia oli odotuksiini nähden runsaasti. Haastattelut toteutin joulukuun 2014 ja tammikuun 2015 aikana Rovaniemellä, Kemissä, Torniossa ja Kemijärvellä. Rovaniemen kaupungin työntekijöitä haastattelin kahdessa ryhmässä kahtena eri päivänä, ettei haastattelutilanne kärsisi liian suuren ryhmäkoon vuoksi. Kuljin kuhunkin sosiaalitoimistoon paikan päälle itse henkilöautolla, koska pyrin saamaan haastattelutilanteet kiireisille sosiaalityöntekijöille mahdollisimman helpoiksi järjestää. Toiseksi, ajattelin että mikäli järjestän itseni paikan päälle sosiaalityöntekijöiden

”reviirille”, on haastateltavilla rentoutuneempi olotila muuten ehkä arkaluontoistenkin ja syvällistä pohdintaa vaativien asioiden käsittelylle. Haastattelut toteutettiin jokaisessa kaupungissa sosiaalitoimen tiloissa, joka oli varattu haastattelua varten. Kuten Eskolan ja Vastamäenkin (2010, 30) mukaan, haastatteluiden tapahtuessa niin sanotusti haastateltavien kotikentällä, on haastattelulla suurempi todennäköisyys onnistua. Haastateltavien ryhmät olivat kooltaan 2-4 henkilöä ja yhteensä haastateltavia oli 16, joista 15 oli naisia ja yksi mies. Otannan sosiaalityöntekijöiden työkokemus oli vaihtelevaa. Muutamalla työntekijällä oli useamman vuosikymmenen työkokemus ja osa työntekijöistä oli sijaisia, suurimmalla osalla oli usean vuoden työkokemus lastensuojelun sosiaalityöstä. Haastatteluihin meni noin 1-2 tuntia haastattelua kohden, mikä on yleisin teemahaastatteluun käytettävä aika (Hirsjärvi 2004, 200). Haastatteluun kulunut aika riippui tutkijan näkökulmasta katsottuna osittain haastateltavien määrästä ryhmässä sekä siitä, kuinka kiire työntekijöillä oli palata työtehtäviensä pariin – toisaalta, yksittäinen kellon vilkuileminen saattaa kertoa myös haastateltavan kiinnostuksen tasosta tutkittavaan aiheeseen.

Haluan tuoda tutkimuksellani erityisesti sosiaalityöntekijöiden ääntä kuuluviin. Sosiaalityöntekijät pääsivät haastatteluissa kertomaan, mikä on heidän kokemuksensa eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumisesta lastensuojelussa. Sosiaalityö tässä tutkimuksessa rajoittuu lastensuojelun sosiaalityöhön, johon sisältyy avo-, sijais- ja jälkihuolto. Haastateltavat valikoituivat haastatteluajan järjestämisen mahdollisuuden mukaan kunkin työntekijän kohdalla. Tämä näkyi ryhmissä siten, että osaan haastatteluista pääsi koko työryhmä ja osassa ryhmistä jäi puuttumaan muutama sosiaalityöntekijä. Jokaisesta Lapin kaupungista haastatteluihin osallistui kuitenkin joko kaikki tai suurin osa. Otin huomioon, että halukkuus tutkimukseen osallistumiseen voi johtua esimerkiksi siitä, kuinka tärkeänä tutkimukseen osallistuminen on työyhteisön sisällä markkinoitu. Hetken pohdin, oliko saatekirje sähköpostitse liian huterana ”vetoamus”, jollaisen voisi helposti vain ohittaa ja jättää noteeraamatta. Toisaalta, olin sähköpostitse yhteydessä vielä jokaisen kaupungin Lasten Kaste -hankkeen kautta nimettyyn yhteyshenkilöön haastatteluajan sopimiseksi, joten haastattelupyynnöt eivät näin ollen jääneet niin sanotusti ilmaan roikkumaan. Toisaalta, sosiaalityöntekijöiden työntäyteiset kalenterit saattoivat karsia osan haastateltavista.

Haastattelut sujuivat hyvässä hengessä ja keskustelua syntyi jokaisessa ryhmässä runsaasti, vaikka tutkimusaihe koettiin aluksi yleisesti haastavaksi. Mikään ryhmä ei poikennut otannan seasta haastattelukerran ilmapiiriin tai tunnelman osalta. Haastattelut alkoivat hieman varovaisesti ja vieraskoreasti, eikä vastauksia osattu heti sanoittaa. Lämmittely-

kysymykset toimivat mainiosti ja tarkoituksenmukaisesti tehtävässään, sillä jokaisen ryhmän kanssa lämmittelykysymysten avulla päästiin keskusteluyhteyteen lopulta ennen varsinaista haastatteluosiota. Haastatteluissa syntyneet keskustelut olivat luontevia ja etenivät vauhtiin päästyään ajoittain runsaiksikin, joten haastattelijana jouduin välillä rajamaan keskustelua ja palauttamaan haastateltavat alkuperäiseen aiheeseen. Hallinnan tunne ei kuitenkaan kadonnut, ja rönsyilleillä keskusteluillakin oli oma arvonsa haastatteluiden sujuvuuden kannalta. Kaikki haastattelut päättyivät hyvässä hengessä ja sain positiiivista palautetta tutkimusaiheen ajankohtaisuudesta, konkretiasta sekä tärkeydestä sosiaalityöntekijöille.

Äänitin haastattelut digitaalisella nauhurilla ja siirsin haastattelut omalle tietokoneelleni. Litteroin haastattelut vasta kun kaikki haastattelut oli tehty, jälkepäin ajateltuna helpointa olisi ollut litteroida haastattelut heti tapahtuman jälkeen. Litteroiminen, eli haastatteluiden sanasanainen puhtaaksikirjoittaminen tallenteista tekstiksi oli työläs ja hidaskäyttö vaihe. Keskimäärin yhtä haastattelutuntia kohden litteroinnissa menee noin 4-6 aikaa tuntia kirjoittamisaikaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138, 140.) Haastattelukertoja oli viisi ja kukin haastattelu oli ryhmähaastattelu, joten en edes uskalla laskea kauanko litterointiin lopulta meni aikaa. Toisaalta, en kokenut itse litterointia niin raskaaksi toimenpiteeksi kuin se minulle opiskelijakollegojen toimesta markkinoitiin, ja pääsihän siinä varsin nopeasti näkemään oman käden jäljen ja edistettyä koko prosessia.

Haastattelumenetelmiin tutustuessani löysin teemahaastattelun, joka on Suomessa suosituin haastattelumenetelmä laadullista tutkimusta tehtäessä (Eskola & Vastamäki 2010, 26). Metsämuurosen (2006, 113) mukaan haastattelu on yksi perusmenetelmistä, sillä se soveltuu monenlaisiin tilanteisiin. Metsämuuronen (mt., 113-114) myös suosittelee haastattelua käytettäväksi aina kun se tuntuu mielekkäältä tavalta hankkia tietoa vaikka se olisikin työläämpi ja jatkoanalyysien vuoksi vaativampi menetelmä. Jari Eskolan (2007, 34) mukaan teemahaastattelu on osittain sen vuoksi suosittu tutkimusmenetelmä, että tieto ja suosio periytyy opiskelijoilta vuosikursseilta toisille sekä osittain siksi, ettei muitakaan menetelmiä osata. Kuitenkin, jos tutkija tietää mitä on tekemässä, on teemahaastattelu Eskolan (mt., 45) mukaan kelpo tapa selviytyä opinnäytetyön tai muun vaativamman tutkimuksen tekemisestä.

Teemahaastattelu vastaa hyvin monia laadullisen tutkimuksen lähtökohtia ja sen voidaan sanoa olevan lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto (Hirsjärvi 2007, 203). Teema-

haastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi. Arvostuksia, aikomuksia tai ihanteita tutkittaessa puolistrukturoitu haastattelu sopii menetelmäksi erinomaisesti, sillä aivan kuten strukturoimattomalla haastattelulla, sillä voidaan hyvin tutkia asioita, jotka ovat heikosti tiedostettuja, tai joista haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan päivittäin. Haastattelija voi jatkaa ja syventää keskustelua teema- tai kysymysaiheiden pohjalta niin pitkälle kuin haastateltavan edellytykset ja kiinnostus tai tutkimusintressit ylipäättään sallivat. Jo edellä mainitun vuoksi haastattelusta saatava tieto voi teemahaastattelunkin avulla olla laadultaan syvää. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 35, 42; Metsämuuronen 2006, 115.)

Teemahaastattelu on haastattelumuoto, jossa haastattelija on muodostanut ennalta suosituskysymyksiä, *teemoja*, haastatteluun, ikään kuin otsikoita keskustelun ohjaamiseksi (Hirsjärvi & Hurme 1993, 38; 2000, 47). Haastattelukysymyksillä ei kuitenkaan ole tarkkaa kysymysjärjestystä tai sanamuotoa, kuten strukturoidussa haastattelussa (Mt. 1993, 36). Puolistrukturoidussa haastattelussa ei myöskään ole valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltavat vastaavat omin sanoin, mikä avaa kokonaan uuden areenan vastausten syvyydelle ja laajuudelle (Eskola & Vastamäki 2010, 28). Teemahaastattelussa on yleistä, että jokin tai joitakin haastattelun näkökohtia on lyöty lukkoon ja haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista sitten keskustellaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Käytin tutkimuksessani tätä niin sanottua puolistrukturoitua haastattelua, koska haastattelun aiheena ovat kokemukset etiikasta ja siihen liittyvät henkilökohtaiset arvostukset, joiden pohtimiseen voi olla vaikeata päästä ilman niin sanottua vapaata keskustelua, mutta myös ilman viitekehystä (Eskola & Vastamäki 2010, 26). Teemahaastattelu on myös omiaan kun halutaan tuoda haastateltavien ääntä kuuluviin, sillä se antaa tutkijalle vapauden päästä virallisesta haastattelijan positiosta osaksi keskusteluryhmää. Menetelmä ottaa huomioon vuorovaikutustilanteen vaikutuksen merkitysten ja tiedon syntyyn. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Teemahaastattelu on siis eräänlainen keskustelu, vaikka tutkija tekee aloitteen ja keskustelu etenee haastattelijan määrittelemillä reunaehdoilla. Keskustelussa päästään vuorovaikutukseen, jonka kautta tutkija saa selville häntä kiinnostavaa tutkimuksen aihepiiriin kuuluvaa tietoa. (Eskola & Vastamäki 2010, 26.)

Haastattelurungossani oli kaksi teemaa, jotka olivat ”A: Miten sosiaalityöntekijän arvo maailman mukainen eettisesti hyvä sosiaalityö toteutuu?” ja ”B: Mitkä asiat vaikuttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumiseen?”. Teemojen sisälle laadin varsinaiset kysy-

mykset, joihin haastateltavat vastasivat. Kaikkien ryhmien kanssa käytiin läpi kaikki alla olevat kysymykset, mutta järjestys saattoi vaihdella.

A

- ❖ Millaisissa tilanteissa olette kokeneet eettisyyden toteutuvan työssänne?
- ❖ Millaisissa tilanteissa ette ole kokeneet eettisyyden toteutuvan työssänne?
- ❖ Millaisessa tilanteessa teidän omat eettiset periaatteenne ovat ristiriidassa ammatin antamien periaatteiden kanssa?
- ❖ Jos olette joskus joutuneet tinkimään omista eettisistä periaatteistanne, niin millaisissa tilanteissa?

B

- ❖ Mitkä asiat edesauttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumista?
- ❖ Mitkä asiat estävät tai vaikeuttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumista?

Minulla oli haastatteluissa mukana ja haastattelijana käytössäni haastattelurunko, jonka mukaan etenimme kullekin haastattelukerralle ominaiseen tahtiin ja keskustelulle luontaisessa järjestyksessä. Haastattelurunkoon sisällytin listan laatimistani ”apuvihjeistä”, joita saatoin käyttää jos vastaaminen tuntui haastateltavista vaikealta. Haastattelurunko on kokonaisuudessaan tämän tutkielman liitteenä (Liite 2). Haastateltavat eivät missään vaiheessa nähneet haastattelurunkoa, vaan haastattelun alussa kyselin ensimmäiseksi lämmittelykysymykset läpi, minkä jälkeen esittelin teemaosiot ennen varsinaisia kysymyksiä.

Pääasiassa ajan säästämiseksi, mutta myös keskustelun ja pohdinnan lisäämiseksi päädyin tekemään haastattelut ryhmähaastatteluina. Haastattelumuotona ryhmähaastattelu on tehokas tiedonkeruun tapa, sillä samalla kertaa saadaan tietoja useammalta henkilöltä samanaikaisesti (Hirsjärvi 2007, 205). Lisäksi ryhmähaastattelu on tehokas tapa, kun halutaan saada selville tietyn sosiaalisen ryhmän yhteinen kanta johonkin ajankohtaiseen tai muuten yhteiseen kysymykseen. Menetelmänä ryhmähaastattelu on sopiva myös yhteisöjen merkitysrakenteiden tutkimiseen, mikä johtaa luontevasti esimerkiksi arvokeskusteluihin. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 61.) Ryhmissä syntyi arvokasta keskustelua runsaasti, kuten toivoin, ja lisäksi haluan uskoa – koska suurin osa sosiaalityöntekijöistä onnistui pääsemään haastatteluihin – että työyhteisöillekin tärkeälle arvokeskustelulle syntyi haastatteluiden kautta hedelmällinen pohja. Tavoitteenani oli kerätä informaatiota mutta lisäksi

si halusin sosiaalityöntekijöiden kiinnostavan huomiota omaan toimintaansa ja asenteisiinsa, mistä johtuen tavoitteeni ryhmähaastattelulle oli sekä tiedonhankinnallinen että terapeuttilinen (Hirsjärvi & Hurme 1993, 26).

3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi

Arkikielessä tiede ja tutkimus yhdistetään usein luonnontieteisiin ja sitä kautta määrällisiin, eli *kvantitatiivisiin* tutkimuksiin, joita kutsutaan myös lomaketutkimuksiksi. *Kvalitatiivista*, eli laadullista tutkimusta voidaan kuitenkin nykyään pitää kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien rinnalla toisena sosiaalitutkimuksen metodina, joka on joillekin vähemmän tuttu, mutta jolla on jossain määrin kvantitatiivisista menetelmistä poikkeavia metodisääntöjä. Laadullinen ja määrällinen tutkimus asetetaan usein toistensa vastakohdiksi, mutta asia ei ole lähimainkaan näin yksinkertainen. Päinvastoin tutkimusotteet voidaan nähdä toistensa jatkumoina ilman, että ne sulkevat toisiaan pois. Tutkimusotteilla on yhteisiä piirteitä, kuten periaatteena pyrkiä loogiseen todistamiseen ja objektiivisuuteen havaintoaineistoon perustuen, eikä omien mieltymysten tai arvolähtökohtien perusteella. (Alasuutari 1994, 22-23.)

Pelkästään se, että tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla, ei vielä tarkoita, että tutkimus olisi laadullinen. Litteroidun haastattelun voi analysoida monella eri tavalla ja analyysitapa määrittää, onko tutkimus määrällinen vai laadullinen. Jos aineisto analysoidaan koodaamalla tilastollinen analyysi, ei tutkimus silloin ole kvalitatiivinen, vaan kvantitatiivinen. Laadullinen analyysi voi olla esimerkiksi aineiston teemoittelu ja merkitysten tai syy-seuraussuhteiden löytäminen alkuperäiseen aineistoon viitaten. (Alasuutari 1994, 24.) Laadullisesta tutkimuksesta voidaan ajatella, että se nojaa tutkijan omaan intuitioon, järjestykykyyn, tulkintaan sekä luokittelu- ja yhdistämisvalmiuksiin, mistä johtuen on mahdollista tehdä monia erilaisia päätelmiä – jopa toisiinsa nähden ristiriitaisia – samasta aineistosta (Metsämuuronen 2006, 82). Riippuen tutkijan omista intresseistä tai tutkimuksen teoreettisesta viitekehystä, on tutkijan positiossa olevalla henkilöllä erittäin suuri vastuu tutkimuksen kulusta ja johtopäätöksistä, minkä vuoksi tutkijalla on syytä olla hyvät tieteelliset käytännöt huolellisesti hallussa.

Tieteellisenä tutkimuksena laadullinen tutkimus pohjautuu teoriaan ja aiempiin tutkimuksiin. Keskeinen lähdekirjallisuus on laadullisessa tutkimuksessa tärkeässä roolissa vii-

meistään siinä vaiheessa, kun tutkija alkaa laatia analysoidusta aineistosta kirjallista tuotosta. Kirjallisuus on mahdollista sitoa tekstiin myöhemminkin, mutta lähteistön mukana kuljettaminen heti aluksi helpottaa työskentelyä tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa. Laadullisen tutkimuksen kirjoittamisohjeet ovat jokseenkin löyhät, koska kirjoittaminen on luovempaa kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisesta tutkimuksesta tulee löytyä ainakin yleisimmät luvut, jotka ovat johdanto, metodologia, analyysi, tulokset ja pohdinta. (Sajavaara 2007, 261-262.) Tutkimuskirjallisuuden hankkiminen kulki minulla mukana koko prosessin ajan, ja vaikutti jonkin verran työskentelyssä nähtävän vaivan määrään. Prosessin aikana muutin kaupunkiin, jonka yliopistossa ei opiskella sosiaalityötä pääai- neena, mikä vaikeutti täsmäkirjallisuuden saatavuutta huomattavasti.

Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin tutkimusotteeksi, kun tutkitaan esimerkiksi merkityksiä, luonnollisia tilanteita joista on vaikeata järjestää koetilannetta, syy-seuraussuhteita joita ei voida tutkia kokeen avulla tai tapahtumien yksityiskohtaisia rakenteita (Syrjälä 1996, 12-13). Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittamisella on keskeinen ja merkittävä asema kuin teoriaperustaisessa tutkimuksessa, joten siihen tulee varata aikaa. Tutkijan on analysoitava koko prosessin ajan aineistoaan temaattisesti ja haettava selityksiä sekä kehiteltävä teoreettisia näkemyksiä, minkä lisäksi merkityksiä on pyrittävä yleistämään käsitteellisesti. Tutkijan on itse nostettava aineistostaan – joka hänen on tunnettava läpikotaisin – tärkeät asiat ja kategorisoida ne sekä löytää juoneen sopivia toistuvia merkityksiä. (Sajavaara 2007, 258-260.) Näkökulmat ja tulkinnat voivat luonnollisesti kehittyä ja muuttua tutkimuksen edetessä, mikä johtuu muun muassa siitä, että tutkijan intressit, tiedot ja käsitys – ylipäätään koko tutkimusprosessista – syvenevät koko tutkimuksen ajan (Eskola & Vastamäki 2010, 28-29). Tutkimuksen vaiheita ei myöskään voida ennalta määrittellä tai selkeästi erotella, sillä usein tutkimuksen eri vaiheet muotoutuvat ja tarkentuvat, mahdollisesti jopa vaihtuvat kokonaan, tutkimuksen mukana sekä lomittuvat toisiinsa. Näiden seikkojen vuoksi laadullista tutkimusta voidaan kuvailla prosessiksi. (Alasuutari 1994, 223.)

Tutkimusprosessissa teemahaastattelun sudenkuoppa ei ole aineiston keräämisessä, vaan sen analysoimisessa. Aineiston kerääminen esimerkiksi haastattelemalla voi olla hyvinkin adekvaattia, mutta jos aineisto jää laiskasti analysoiduksi, se voi vesittää koko tutkimuksen tieteellisen uskottavuuden ja tarkoituksenmukaisuuden. (Eskola 2007, 35.) Tähän tutkimukseen valitsin analyysitavaksi sisällönanalyysin, joka usein valitaan menetelmäpariksi kun aineistonkeruumenetelmänä on teemahaastattelu. Tämä valinta perustuu mah-

dollisesti menetelmien antamien hieman samankaltaisten vapauksien vuoksi, mikä helpottaa tutkijan tehtävää prosessin eri osissa. Seuraavaksi käyn läpi sisällönanalyysin eri vaiheita.

Eskolan (2015, 194) mukaan aineiston analysointi kannattaa aloittaa aineiston uudelleen järjestämisestä, eli järjestämisestä teemoittain. Eskolan mukaan haastattelut on luettava huolellisesti läpi, jotta sieltä voidaan poimia aina teemaan liittyvä kohta ja liittää se muihin saman teeman vastauksiin. Saari (1996, 166) taas on sitä mieltä, ettei laadullisessa tutkimuksessa ole erotettavissa analyysivaihetta omaksi vaiheekseen, vaan analyysia tapahtuu tutkimuksen kaikissa vaiheissa ensilukemisesta alkaen. Alasuutarin (1994, 30) mukaan laadullisen analyysin voidaan sanoa koostuvan kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Tieteellisestä tutkimuksesta voidaan Alasuutarin näkemyksen mukaan löytää orastavan rakkaussuhteen kaltaisia piirteitä. Toisen osapuolen tunteista ei voi olla varma, ei tiedä, tulkitseeko tunteita ja merkkejä vastavuoroisiksi vain sen vuoksi, että itse toivoisi merkkien kertovan kiinnostuksesta. On vain uskallettava tehdä aloite ja katsoa miten toinen reagoi. Samalla tavalla tutkimusta tehtäessä on uskallettava ottaa askeleita eteenpäin ja katsoa, miten tutkijan poimimat merkit ja johtolangat sopivat tutkimuksen juoneen sekä auttavatko ne arvoituksen ratkaisemisessa. (Mt., 67.) Edellisistä, hyvinkin toisistaan poikkeavista näkemyksistä laadullisen tutkimuksen analyysistä, voidaan päätellä ”oikeita” tapoja olevan yhtä monia kuin tutkijoitakin. Toisena huomiona mainittakoon, ettei laadullisen tutkimuksen tekemiseen ole mahdollista antaa selkeitä tai tarkkarajaisia ohjeita.

Empiirisen tutkimuksen havaintoja ei koskaan pidetä tieteellisessä tutkimuksessa tuloksina, vaan ne toimivat ikään kuin johtolankoina, joiden avulla pyritään rakentamaan tutkimukselle juoni ja lopulta ratkaisemaan arvoitus, eli vastaamaan tutkimuskysymykseen (Alasuutari 1994, 68). Sitä, miten tai mistä näkökulmasta havaintoja tulkitaan ja tarkastellaan, kutsutaan teoreettiseksi viitekehyykseksi (mt., 69).

Aivan ensiksi tutkijan täytyy tutustua aineistoonsa perin pohjin ja herkistyä sille, mikä auttaa löytämään keskeiset käsitteet ja hallitsemaan ne (Syrjäläinen 1996, 90). Tässä kohtaa laadullisen tutkimuksen analyysi poikkeaa määrällisestä tutkimuksesta, sillä aineistoon on suhtauduttava useimmiten osien summana, kokonaisuutena (Alasuutari 1994, 28). Tulostin litteroimani haastattelut ja pinosin kunkin ensin omaksi kokonaisuudekseen. Toiseksi tutkijan on tehtävä ajattelutyö, joka sisältää aineiston teoretisoinnin ja sisäistä-

misen. Ajattelutyön jälkeen aineisto voidaan karkeasti luokitella sekä valita keskeiset teemat tai luokat, minkä jälkeen tutkimustehtävä ja käsitteet täsmentyvät. Tämän jälkeen toisten ilmiöiden voi todeta esiintyvän muita useammin sekä löytää poikkeukset, mikä voi aiheuttaa uuden luokittelun. (Syrjäläinen 1996, 90.) Tulostamani haastattelut jaointeemojen, eli kysymysten perusteella uusiin pinoihin ja niistä edelleen alleviivasin ja merkitsin eri väreillä ja merkeillä tietyt toistuvimmat ja keskeisimmät teemat. Aineistoa tulostaessani, papereita leikkellessäni, liimaillessani ja lueskellessani aineisto tuli hyvinkin samalla hyvin tutuksi ja sitä kautta hahmottui. Esimerkiksi Seppo Saari pitää aineiston hahmottumista tärkeänä asiana tutkimuksen tekemisessä. Oma kokemukseni oli, että aineiston hahmottumisen myötä hallinnan tunne koko prosessiin kieltämättä lisääntyi. (Saari 1996, 163.) Kun ilmiöitä, teemoja ja poikkeuksia on löydetty, voidaan niitä alkaa suhteuttamaan toisiinsa. Lopuksi aineistosta saadaan analysoinnin tuloksena tulkintoja ja johtopäätöksiä, jotka siirretään laajempaan tarkastelukehikkoon. (Mt., 90.) Analyysivaiheessa jumittuessani johonkin kysymykseen tai pohtiessani keskeisimpiä teemoja, hahmottelin ja havainnollistin ajatuksia miellekartoiksi kynällä paperille ja pääsin sitä kautta eteenpäin. Muutama jalostunut ja selkiytynyt kuvio on pohdintaluvussa tutkielman lopussa (ks. Liite 3; Liite 4).

3.3 Tutkimusetiikka

Sosiaalityön kentällä olevat tutkimusaiheet ovat usein luonteeltaan sensitiivisiä ja tutkimukset vaativatkin tutkijoilta huolellista suunnittelutyötä. Aluksi ajattelin, että koska tutkimusaiheeni ei kohdistu suoraan asiakkaisiin, vaan viranomaisten kokemuksiin, tutkimusaihe ei olisi niin ”räjähdysherkkä”. Tutkimusprosessin edetessä huomasin, että osaksi sen vuoksi millaisessa mediapyörityksessä sosiaalityö on viime vuosina ollut, on mikä tahansa sosiaalityön aihepiiriin kuuluva aihe niin sanotusti räjähdysherkkä. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset ovat todella henkilökohtaisia ja voisivat väärinkäytettynä esimerkiksi julkisuudessa aiheuttaa vahinkoa niin sosiaalityöntekijöille yksityishenkilöinä ja ammattin harjoittajina kuin sosiaalityölle professiona.

Aihevalintaa perustellessani mietin aiheeni olevan hyödyllinen, mutta törmäsin Heta Gyllingin (2002) artikkeliin, jossa hän mainitsee hyödyllisyyden olevan ikään kuin katsojan silmässä. Gyllingin (2002, 79) mukaan hyödyllisyys riippuu arvoistamme ja uskomuksistamme, emmekä täten tule koskaan pääsemään yksimielisyyteen jonkin tutkimuksen

”hyödyllisyydestä”. Hyödyllisyys ei siis ole pätevä peruste aiheen rajaukselle – ainakaan pelkästään. Oman merkityksensä tieteelle antavat metodit, joilla sitä tehdään, ei niinkään kohde. Olennaisena erona huuhaan ja tieteen välillä siis voidaan pitää sitä, *miten* tutkitaan, ei sitä, *mitä* tutkitaan. (Mt., 79.) Pohtiessani muita kuin hyödyllisyyttä aihevalintani perusteluna, päädyin sanoittamaan ajatukseni toisin ja korostamaan sosiaalityöntekijöiden vaikuttamisen mahdollisuutta tutkimukseen osallistumisen kautta. Pidän tutkielmani aiheetta myös sosiaalityöntekijöille tärkeänä, sillä aihe on syntynyt työskennellessäni sosiaalityöntekijänä lastensuojelussa eri kaupungeissa ja keskustellessani kymmenien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Keskustelut olivat kahvipöytäkeskusteluja työpäivien aikana arjessa esiintyvistä eettisesti arveluttavista ja ristiriitaisista tilanteista.

Tutkimuseettiseksi kysymykseksi voidaan määritellä myös tutkimusasetelman rajaaminen. Yhtäältä rajaamisessa halutaan löytää mielekäs ja selkeä ongelmanasettelu, mutta toisaalta rajaaminen on tutkijan omien intressien ja näkökulmien värittävä valintakysymys, joka näkyy niin aineiston luonteessa kuin sen keräämisessä ja analysoinnissa. (Kiviniemi 2015, 77.) Lopulta tutkimus on aina tekijänsä näköinen, sillä tutkija itse valitsee tutkittavan aiheen, menetelmät sen toteuttamiseksi sekä tulkitsee tulokset, jotka ovat tutkimuseettisiä kysymyksiä (Kuula 2006, 11). Tutkimuseettisesti pohdittava asia on myös tutkijan paikka ylipäätään, tutkijan rooli ja tapa toimia esimerkiksi haastattelijana. Se, mikä omalla kohdallani jännitti ennen haastatteluita, oli, miten osaan rajata omat puheeni haastattelutilanteessa riittävän neutraaleiksi ja tiiviiksi. Puheliaman persoonan voi olla vaikeampaa asettua ulkopuoliseen ja objektiiviseen rooliin, kuin ujon ja vetäytyvän persoonan. Pidättyväinen rooli haastattelijana ja pääasiassa kysymysten kysyjänä oli itselleni täysin uutta, ja se soti kaikkea sitä vastaan, miten olisin luontaisesti toiminut. Uuteen ryhmään tullessani olisin tavallisesti ottanut ympärillä olevat ihmiset huomioon, jakanut omia kokemuksia, ottanut ehkä voimakkaastikin kantaa asioihin jos minulla on asiasta kokemusta ja siten panostanut vuorovaikutuksen dialogisuuteen ja tasapuolisuuteen, mikä taas olisi haastattelijan roolissa kyseenalaista.

On tutkijan oma valinta, kuinka paljon kertoo itsestään – jos ollenkaan (Eskola & Vastamäki 2010, 27). Haastatteluiden sujumuuden ja opiskelijastatukseni kannalta koin tarpeelliseksi tuoda esiin työskennelleeni itsekkin lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, jotta haastateltavat voisivat keskustella työasioistaan ammattikieltä käyttäen, tietäen tulevaisuutta ymmärretyksi. Toisaalta, huomasin hetkittäin jakavani omia kokemuksiani tai ajatuksiani jostakin teemasta ikään kuin haastateltavien kanssa keskustellessa, säikähdin, saisinko

oikeastaan edes puhua näin paljoa. Keskustelun lomassa halusin osaltani raottaa omaa ajatusmaailmaani edes hiukan luodakseni avoimemman tilan keskustelulle ja lisäksi toivoin että haastateltavat kokisivat samuutta siinä määrin että tuntisivat olonsa vapaammaksi keskustella. Koin, että haastattelun tunnelma muuttui hieman vilpittömämmäksi, rehellisemmäksi ja epävirallisemmaksi haastattelijankin osallistuessa keskusteluun sen ylläpitämiseksi. (Mt, 27.) Tässä kohtaa pohdin, missä menee raja, kun haastattelija haluaa luoda avoimempaa tunnelmaa, eikä ohjailta haastateltavia vastaamaan sitä, mitä olisi haastattelijan mielestä mukavaa kuulla. Päädyin pohdinnoissani siihen, että jos haastateltava lähti pelkästään niin sanotusti myötäilemään sanomisiiani, en käyttäisi sitä aineiston osaa tutkimuksessa. Jos taas haastateltavilla tuli jotain sanottavaa ajatuksiani ikään kuin ponnahduslautana käyttäen, oli se silloin mielestäni relevantti ja eettinen keskustelunavaus.

Haastattelun tekeminen ryhmässä herätti – varsinkin ennen haastatteluita – monenlaisia ajatuksia, pelkojakin. Ryhmähaastattelun hyvinä puolina pidin alusta lähtien sitä, että keskustelu etenisi osittain omalla painollaan ja haastateltavat saisivat toistensa sanomisista lisää ajatuksia ja keskustelun aiheita. Toisaalta mietin työyhteisöjen ilmapiirejä ja valtasuhteita. Vaikka haastateltavien ryhmässä ei olisikaan esimiesasemassa olevia kollegoja, voi yhteisön sisällä silti vallita hiljaisia ja näkymättömiä jännitteitä, mikä voisi vaikeuttaa haastattelun sujuvuutta tai vastausten aitoutta. Eräänlaisiksi lämmittelykysymyksiksi otin kysymyksiä työpaikan ilmapiiristä, työntekijöiden pysyvyydestä kyseisessä yksikössä sekä työyhteisön koosta (ks. Liite 2). Olin havaitsevinani, että muun muassa kysymys työpaikan ilmapiiristä rikkoi jonkinlaisen jään ryhmissä ja haastateltavat vastasivat siihen ensin hieman varovaisesti mutta jo muutaman minuutin keskustelu avasi uusia näkökulmia aiheeseen. Jokaisessa ryhmässä jokainen jäsen sai suunvuoron, toiset haastateltavista olivat luonnollisesti puheliaampia kuin toiset, mutta haastattelun mittaisella tutustumisella ryhmään ja sen dynamiikkaan, en voi sanoa että joku haastateltava olisi jäänyt syrjään tai ei olisi saanut sanoa sanottavaansa.

Ryhmällä on luonnollisesti haastattelutilanteessa monia vaikutuksia – myönteisiä ja kielteisiä. Ryhmä voi esimerkiksi auttaa haastateltavaa muistamaan jonkun tietyn asian tai korjaamaan väärinymmärryksen. (Hirsjärvi 2007, 206.) Ryhmähaastattelu on käytännöllisesti myös edullisempi kuin yksilöhaastattelut (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63). Toisaalta taas ryhmässä voi olla voimakkaita, dominoiviakin, persoonia jotka pyrkivät ohjaamaan keskustelua tai yrittävät estää jonkin kielteisen asian esilletulon. Tällaisissa tilanteissa

haastattelija voi pyytää muilta kommentteja ja ohjata keskustelua eteenpäin. Haastattelun kuluessa voi syntyä monenlaisia eettisesti haastavia tilanteita vallankäyttöön, laillisuus-kysymyksiin, tutkimuksen rahoituskysymyksiin ja tutkijan ammatilliseen toimintaan liit-tyen. (Hirsjärvi 2007, 206-207; Hirsjärvi & Hurme 2000, 63.)

Alasuutarin (1994, 251) mukaan kirjoittaminen on tutkimuksen tärkein vaihe. Kirjoitta-minen kokoaa tutkimuksen yhteen ja sitä kauttahan tutkimus on vasta olemassa ja ylei-sön luettavissa. Kirjalliseen tuottamiseenkin liittyy eettisiä kysymyksiä, joita on syytä hieman avata. Tutkimukseen liittyvä kirjoittaminen on harvoin suoraan valmista tekstiä tai kerralla kirjoitettu kasa paperia, vaan sitä täytyy muokata ja siihen täytyy palata, jotta voi huomata mitä voisi korjata. (Mt., 252.) Kirjoittamiseen liittyvistä eettisistä kysymyk-sistä ensimmäisenä tulee mieleen se, että lukijan täytyy ymmärtää mitä tutkija kirjoittaa, eli tekstin tulee olla ymmärrettävää. Ymmärrettävyyksysymys voi näin ajateltuna olla sensitiivinen asia, ja johtaa väärinymmärrysten kautta eettisesti arveluttaviin jatkokysy-myksiin lukijan osalta. Alasuutari (mt., 262) pitää riskinä tieteellisessä tekstissä sitä, että esimerkiksi haastateltavien arkipuhe näyttäytyy naiivilta jäykän ja kuivan tieteen kielen seassa. Suuren kontrastin välttämiseksi hän pitää järkevänä sovittaa kirjoittajan tyyliä lähemmäs arkikieltä (mt., 262).

Tärkeä tutkimuseettinen kysymys liittyy kirjoittamiseen anonymiteettisuojan muodossa. Kirjoittamalla tutkija lopulta määrittelee, tuleeko joku tutkimukseen osallistuneista tun-nistetuksi vai ei. Lisäksi moni tutkimukseen osallistuva ihminen suostuu tutkimukseen tunnistamattomuuden ehdolla (Kuula 2006, 205). Kirjoitin lähettämäni saatekirjeeseen (Liite 1), ettei osallistujia tai paikkakuntia voida tunnistaa tutkimuksen tekstistä, mutta siitä huolimatta oli tarpeen jokaisen haastattelun aluksi käydä tuo asia vielä läpi ja koros-taa anonymiteetin suojaa. Tunnistamista olennaisempana on voitu pitää sitä, *miten* tutkit-tavista kirjoitetaan, ja mistä asioista juuri on mahdollista tunnistaa osallistuja, sillä epä-kunnioittava tapa, yksipuolisuus tai negatiivisuus herättää sensaatiohakuista mielenkiin-toa saaden aikaan todennäköistä haittaa tutkittaville. Tärkeää on huomata, että vaikka yhtään osallistujaa ei tunnistettaisi, niin epäeettisellä kirjoittamisella leimataan koko tut-kittavien edustama ryhmä. On tutkijan vastuulla tuottaa tutkimuksen tekstiä ymmärrettä-västi ja eettisesti silloinkin, vaikkei hyväksy tutkittavien arvomaailmaa. (Mt., 206.)

4 KUN PITÄISI VOIDA KATSOA PEILIIN

4.1 Resursseja puuttuu

”Tällä hetkellä on niin hektistä että tuntuu että toteutuuko mikään minkä pitäis toteutua.”

”Jos nyt viimeaikasia mieltii, ni tuntuu ettei missään mee niinku Strömsössä, että jotenki vähä semmonen että mennään tosiaan niinku kriisistä toiseen --”

Resurssit tarkoittavat tässä yhteydessä työssä tarvittavia työskentelyvälineitä sekä henkilöstöresursseja. Edellä mainittujen resurssien puute johtaa ajan puutteeseen ja kiireen syntymiseen, mikä ilmeni jokaisen kaupungin vastauksissa. Kuten Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksesta käy ilmi, sosiaalityöntekijät kokevat huomattavasti aiempaa useammin resurssien niukkuuden rajoittavan heidän mahdollisuuksiaan tehdä eettisesti hyvää asiakastyötä (Laine ym. 2011). *Ajan puute* tai *kiire* esiintyi haastateltavien vastauksissa yleisimmin siten, että heistä suurimman osan mielestä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on liian vähän – jos ollenkaan – aikaa lapsen ja sosiaalityöntekijän välisiin kahdenkeskisiin tapaamisiin. Lasten tapaamisten lisäksi suurena huolena ajankäytöllisesti koettiin riittämätön perehtyminen perheiden tilanteisiin. *Työkalujen puute* oli yleisin resurssien puutteen muoto. Työkaluilla tässä yhteydessä tarkoitettiin palveluita, joita sosiaalityöntekijä voisi myöntää asiakkailleen, esimerkiksi perhetyö, tukiperhe tai tukihenkilö. Palveluiden puute ilmeni haastatteluissa kahdella tavalla; palvelun *tavoittamattomuus* ja palvelun *puuttuminen* kokonaan palvelujärjestelmästä. Tavoittamattomuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, ettei kaupungissa ollut mahdollista järjestää asiakkaan tarvitsemaa palvelua joko ollenkaan tai siinä määrin, mitä asiakas olisi tarvinnut. Palvelun puuttuminen taas nimensä mukaisesti tarkoittaa sitä, ettei koko palvelua ollut saatavilla. Henkilöstö- tai palveluresurssit koettiin vajaaksi jokaisessa kaupungissa. Aineisto on siinä mielessä loistava, että sosiaalityöntekijät pääsivät ääneen pohtimaan eettisiä kysymyksiä ja haastatteluiden edetessä pohdinnoissa päästiin itse asiaan ja käsittelemään tärkeitä teemoja. Sosiaalityöntekijöiden pohdinnoista on erotettavissa ajatukset omista kokemuksista ja oman työn tekemisestä.

”Pittää lakki kourassa käyä tuolla -- jotaki perhetyötä, tai jotaki vonkumassa.-- mutta että kyllä mä ymmärränki, että jos ei ole, mistä antaa, niin paha se on tyhjästä nyhjästä, että niinkö, mutta kuitenkin sillee, että tuntuu että pitää niinkö asi... - ei voi asiakkaalle luvata että saat perhetyötä --”

”Tokihan se on se riittämättömyys että kun ei oo välttämättä tarjota sitä mitä se asiakas oikeesti tarviis.”

” -- se on aina vaikia sanoa että ei oo vaan sitä palvelua tarjolla.”

”Ja onhan tietenki sitte ko aattelee, että, että siis, miten sitten, oma eettinen ajattelu tai toiminta saattas joutua vähän koetukselle että jos niinkö mieltii jostaki vähä ylempää, no ikään ku rakenteiden tasolta, että no joo että ko se on nyt suoraan sanottu että meilläki on niinkö... tyylin yhden sosiaalityöntekijän puute tässä, meidän lastensuojelussa, ja kyllähän sen niinku näkee, että ossaa niinkö ajatella että no jos tässä nyt ois yks, yks tuota työntekijä lissää nii helepottashan se -- niin sitten se että ko on tämmönen asia tiedossa, mutta sen eteen ei niinkö mittään tehä. -- mutta että onko se kuitenkaan sen väärsti, että kuitenkin niinkö tuntee itekki että no onhan sitä niinku tiukoilla kokoajan ja välillä tulee sitä paha mieltä ko hoksaa että jaaha no niin, nyt on taas jääny jotaki eikä oo kerenny ja tuoki tuosa venyy. -- että no mikä tässä on että, näin kauan ko se revitään niinko selekänahasta ja mielenterveyestä tämä säästö niinkö poies, että tämäkö se on sitte tehtävä ku tässä ollaan ni okei -- se on sitte tehtävä no ite pitää sitte repiä niin kauan ko jaksaa ja pystyy ja viittii.”

Riittämättömyyden tunne, tai tunne siitä ettei asiakkaalle voi tarjota hänen tarpeisiinsa vastaavaa palvelua, oli käsin kosketeltavissa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat hyvin tilanteita, joita heillä omassa kunnassaan oli suhteessa palveluiden tarjoajiin tai niiden puutteeseen. Kukaan haastateltavista ei osoittanut vihamielisyyttä tai näkyvää turhautumista esimerkiksi resurssien puutteeseen, vaan haastattelut käytiin ymmärtäväisessä, muttei välttämättä hyväksyvässä hengessä. Haastattelemani sosiaalityöntekijät ymmärsivät ja tiedostivat yhteiskunnallisen tilanteen ja taloudelliset vaikeudet, mutta peräsivät siitä huolimatta asiakkaiden tarvitsemia palveluita. Haastatteluissa ei jäänyt epäselväksi se, kenen asialla sosiaalityöntekijät ovat, vaan huoli lasten, nuorten ja perheiden oikea-aikaisesta ja tarkoituksenmukaisesta avun saamisesta oli suuri.

”Palveluiden tarjonta ei ehkä kohtaa tarvetta.”

”-- no tarjotaan nyt tämmöstä palvelua ku ei mittään muutakaan oo. -- että semmosta niinku hakuammuntaa että kuhan nyt jotaki vähän.”

”Meillä ei oo välttämättä semmosta palveluntarjoajaa joka semmosen niinkö tuotas meille, se ei oo tosiaan niinkö välttämättä rahakysymys.”

”-- mutta kyllähän resurssit on tiukalla se on ihan selvä se on joka paikassa ja se vaikuttaa, ei voi olla vaikuttamatta... Ihan näitä tavallaan tukitoimia mitä avohuoltona voijaan niinku tarjota niin kyllähän ne on tässä aika vähiin riisuttuja tavallaan ne keinot sitte tukea perheitä, niin ne resurssit on tosi tiukat.”

”-- jos puhutaan järjestelmästä niin mikä ontuu, on puute, on nämä tämmöset lapset ja nuoret -- jotka ovat niin sanotusti putoajatyyppejä, jotka ovat lievästi kehitysvammaisia, mutta ei ole diagnoosia, niin, mulla on kaksiki semmosta tälläki hetkellä niin, tuota, kuka ottaa kopin näistä? Ko ne ei kuulu vammaistyöhön, ne ei kykene olemaan työssä, ne ei kykene, ne ei pysty käymään koulua, sit niillä voi tosiaan olla päihdeongelmaa -- niin, näitä on, jotka ei kuulu kelleen.”

”Ei se monelle riitä että käyään kerran tai kaks viikossa, sitte joutuu helposti tekemään sen sijotuksen kyllä... Ei oo semmosta palvelua semmosta välimuotoa.”

Minna Tarvaisen (2004, 5) artikkelissa haastateltu Hannu Kantola pohtii sosiaalityön vaikeita tilanteita. Kantola miettii muun muassa sitä, miten myöntää asiakkaalle harkinnanvaraista toimeentulotukea jos virasto kieltää sen, perustelemalla päätöksen sillä ettei varoja ole. Moniammatillisen työntekijäresurssin lisäksi sosiaalitoimistossa tulee olla käytävissä määrärahoja muun muassa harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen (Nirhamo, Marika 2008, 7). Harkinnanvaraisuus esiintyi myös ongelmallisena joissain haastatteluissa, sillä toisaalta sosiaalityöntekijä halusi käyttää harkintaa ja myöntää taloudellista tukea, mutta toisaalta sosiaalityöntekijä piti tärkeänä kohdella kaikkia asiakkaita samanarvoisesti – kaupungin varoja samalla säästäen.

”No ei voi antaa vaikka rahaa... -- vaikka tietään että on taloudellisesti tosi tiukkaa ja vaikeeta ja... Nii ei voi vaikka ennää vuokraa maksaa, ko on nii monta kertaa jo maksettu rästit ni..”

Rajallinen työaika, rajalliset resurssit ja työntekijän rajalliset voimavarat ovat muuttujia, joiden summaksi syntyy helposti paineita. Asiakkaalla tiedetään olevan tarpeita tietyille palveluille, mutta niihin ei välttämättä pystytä vastaamaan muuten kuin sillä palvelulla mitä kunnalla sattuu olemaan tarjolla. Lakien tuomat määräajat ja aikarajat tuovat sosiaalityölle entistä enemmän paineita suoriutua tehtävistään – sakkojenkin uhalla. Työpaineen kasvu on aiheuttanut muun muassa työuupumusta, josta työntekijät kärsivät yhä enemmän (Niemelä & Hämäläinen 2001, 22). Julkinen talous kokee jatkuvasti uusia supistumispaineita, jotka edelleen karsivat sosiaalityön resursseja (Karvinen-Niinikoski ym. 2007, 10). Seurauksena yhteiskunnallisista muutoksista sosiaalialan asiantuntijatyötä tekevien työ on muuttunut entistä vaativammaksi työmäärän samalla lisääntyessä. Edellä kuvattu ristipaine johtaa sekin pahimmillaan työntekijän uupumiseen. (Niemelä & Hämäläinen 2001, 22.)

Resurssit ovat olleet jo kymmeniä vuosia aiheena kun puhutaan sosiaalityön kehittämisestä. Työntekijöiden kokemus on, ettei aika tahdo riittää vaikka mitä tekisi (Ristimäki ym. 2008, 33). Kentällä kaivataan apua, ei niinkään valmiita ratkaisuja, mutta apuvälineitä ja resursseja yksilöllisten ratkaisujen tekemiseksi. Mitä enemmän meitä täällä pienellä pallolla on kilpailemassa resursseista, joita on rajallisesti, sitä enemmän korostuu etiikan tärkeä rooli ihmisten elämässä. (Niemi 2010, 21.) Samanaikaisesti asiakkaiden ongelmien lisääntymisen ja tarpeiden monimutkaistumisen kanssa työvoimasta on pulaa ja resurssit niukkenevat – tilanne muuttuu ennen pitkää kestävämmäksi (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 98). Väistämättä seuraus on se, että asiakasryhmiä joudutaan priorisoimaan ja tarkoin miettimään, kenen tarpeisiin palveluilla on varaa vastata. Tämän seurauksena asiakkaat syrjäytyvät paitsi yhteiskunnasta, myös sosiaalityöstä. (Mt., 99.) Henkilöstö- ja taloudellisia resursseja lisäämällä voitaisiin vaikuttaa erityisesti yksittäisen työntekijän työmäärään, vähentää kiirettä ja työn määrästä syntyvää työpainetta. Resurssien lisääminen ei vaikuta kuitenkaan olevan realistinen interventiomalli nykyoloissa, joten todennäköisesti voimavarat sosiaalialalla tulevat edelleen vähenemään suhteessa työmäärään. (Niemelä & Hämäläinen 2001, 19.)

Sosiaalityöntekijäpula heikentää esimerkiksi lastensuojelutyön toteuttamisedellytyksiä ja vaikeuttaa kuntien mahdollisuuksia täyttää lastensuojelulain vaatimuksia (Paavola ym. 2010, 9). Työntekijöiden kokemuksen mukaan ristiriidat aikarajojen ja resurssien välillä sekä resurssien suhde asiakasmäärään ovat suurimmat ristiriidat (mt., 33-34). Lastensuojelutyössä ollaan huolissaan työvoiman riittävydestä. Työntekijöiden eläköitymisen ja tehtävien määrän kasvun on ennakoitu pahentavan työntekijäpulaa entisestään. (Forsman 2011, 21.) Sosiaali- ja terveyslautakunnan alaisen perhe- ja sosiaalipalvelujen jaoston kokouksessa käydyssä päättäjien keskustelussa todettiin, että sosiaalityölle on kyettävä ja haluttava myöntää ja järjestää realistiset henkilöstöresurssit. Lisäksi sen todettiin olevan kaikkein tärkein asia, jolla on vaikutusta suoranaisesti muun muassa asiakaspalvelun laatuun. (Norlamo-Saramäki 2009, 137.)

Työntekijällä on oikeus esimiehen tukeen ja tarvittaessa korjaaviin toimenpiteisiin kuormittavissa tilanteissa, eikä resurssien vähyys saisi milloinkaan kostautua yksittäisen työntekijän uupumuksena. Jos käytettävissä olevat resurssit vaativat priorisointia tai asiakasryhmien erottelua, ne edellyttävät poliittista päätöksentekoa, joka kuuluu kunnan luottamusmieselimille. (Talentia 2009, 32-33.) Jo sosiaalihuoltolainkin mukaan kunnalla on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sosiaalihuollon toimintoja varten (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710 11 §). Kuitenkin monissa kunnissa on tällä hetkellä niin vaikea resurssitilanne, etteivät esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät ehdi hoitaa edes korjaavan lastensuojelun osuutta, puhumattakaan ehkäisevästä lastensuojelusta (Paavola ym. 2010, 13). Lastensuojelun työntekijät kokevat yleisemminkin, että kuntien budjettiin varatut määrärahat lastensuojeluun ovat riittämättömät (ks. myös mt., 37).

Haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat riittämättömyyttä palveluohjaajan roolissa, sillä asiakkaan tarvitsemaa palvelua ei ollut välttämättä saatavilla lainkaan. Toisaalta huolenaiheena olivat järjestelmän aukot väliinpuotoajien suhteen. Vastauksista oli kuultavissa myös pohdinnat työn vaatimusten suhteesta työntekijöiden jaksamiseen ja siitä, kuinka paljon sosiaalityöntekijöiltä on kohtuullista vaatia ja mihin kaikkeen työntekijän on mahdollista vastata. Käytännön työvälineiden suhteen eettiseksi ristiriidaksi lastensuojelun sosiaalityön kentällä koettiin yleisimmin se, ettei palveluiden tarjonta kohtaa tarvetta. Omaan toimintaan ja laajempaan viitekehukseen liittyen eettiseksi ongelmaksi koettiin työntekijän rooli asiakkaan palveluiden järjestäjänä, mutta toisaalta osana palvelujärjestelmää, jossa asiakkaalle sopivaa palvelua ei ole saatavilla.

4.2 Kamala kiire

”Kiire tekkee monesti sen että se eettisyys voi siellä niinku ihan... kärsiä sitten.”

Monista kyselyistä ja tutkimuksista ilmenee sosiaalityöntekijöiden kokemus siitä, että suuri osa työajasta menee erilaisten lausuntojen, vastineiden ja selitysten kirjoittamiseen esimerkiksi hallinto-oikeudelle. Lisäksi tavanomainen kirjaaminen ja päätösten tekeminen vievät edellä mainittujen tehtävien muassa suurimman palan kakusta. (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 77; Ristimäki ym. 2008, 35; Paavola ym. 2010, 18.) Esimerkiksi rikosoikeudellisissa prosesseissa erilaiset lausunnot ovat kuitenkin äärimmäisen tärkeitä sosiaalityön asiantuntijuuden ja julkisuuskuvan kannalta, mutta samalla ne ovat tekijöitä, jotka kuormittavat sosiaalitoimistojen paineista arkea sekä heijastavat helposti myös aliresursoidun työn laatuongelmia (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 79). Priorisointi ja delegointi ovat käytännöllisiä keinoja, kun yritetään punnita mihin tehtävään on varaa käyttää työaika ja mihin ei (Siponen 2004, 18). Kirjallisten töiden osalta, kuten päätökset ja muu erilainen dokumentointi, edellä mainitut keinot eivät kuitenkaan välttämättä toimi työajan jakaantumiseksi tasapuolisesti erilaisille työtehtäville. Tämä omaan kokemukseen peilaten sen vuoksi, että kirjalliset työt ovat juuri niitä töitä joita kukaan muu ei voi toisen puolesta tehdä. Jos lausunto on kirjoitettava tietyn työntekijän asiakkaasta, silloin kollegat eivät voi sitä kirjoittaa ilman erityisen perusteltua syytä.

Kun aikaa on liian vähän ja tehtäviä töitä paljon, saadaan aikaan kiire. Kiireessä työtä tehdään näkemättä enää sen aitoa merkitystä, puurtamisesta tulee vain toinen toistaan rutiininomaisempia asiakastapauksia, päätöksiä tehdään vain niiden välttämättömyyden ja määräaikojen umpeutumisen uhan vuoksi. Asiakkaita on jonoksi asti, ja he ovat luultavasti kaikki jättäneet jo useamman soittopyynnönkin, palavereissa pitää yrittää ehtiä käydä, viimeisin kotikäynti on ollut ties kuinka kauan aikaa sitten, eikä paperipinokaan pöydällä pienene töitä tekemällä. Yleisesti ottaen sosiaalityössä näyttää olevan työtä liikaa, eikä työmäärästä selvitä aina normaalin työajan puitteissa (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 39).

”-- ei oo sitä aikaa niille asiakkaille riittävästi, et se ei oo... sitten kauheesti kestävä, jos nyt etiikan kannalta ees, tuon kannalta aattelee asiaa ni... että kyllä ne valitettavasti tulee aina ne akuuteimmat vaan hoijettua että ne on ne tulipalot jotka

sammutetaan ja ehkä semmonen pitkäjänteinen tuo on ainaki tällä hetkellä vähän niinku tuolla taustalla.”

” -- siinähan sitten lähinnä monesti sen kiireen takia sitten että päätökset, päätökset saattaa viivästyä, kirjauksia ei ole koneelle kerenny tehdä, tämmöstä.”

” -- ei ehi paneutua niihin asioihin ja ehkä sitte joskus tekee semmosiaki tavallaan nopeasti ratkasuja että pääsee vain eroon tästä asiasta että -- ikään ku että se on sillä hoijettu vaikei se parhaalla mahdollisella tavalla oo silloin hoijettu. -- Et oikeestaan ite ku oon ollu sosiaalityöntekijänä nyt yli kymmenen vuotta ni on ollu, ehkä on havainnu tämmöstä pientä lipsumista sitte että antaa niinkö itelle, että rima laskee.”

Työntekijöiden keskuudessa eniten huolta aiheuttava asia ylitse henkilöstön riittämättömyyden ja asiakkaiden suuren määrän on jatkuva kiire. Nämä kolme seikkaa ovat useimmiten sidoksissa keskenään, mutta työntekijöiden nimeämänä suurin huolenaihe on kuitenkin jatkuva kiire. (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 21.) Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista lähes puolet joutuu kiirehtimään työssään. Kiire voi olla myönteinenkin asia, silloin kun se on sopiva. Sopiva kiire lisää työntekijöiden toimintakykyä, työtä tehdessä homma on niin sanotusti hanskassa. Sopivan ja myönteisen kiireen myötä työntekijälle tulee aikaansaamisen tunne, joka antaa tyydytystä ja mielihyvää, sekä tunteen siitä että on työntekijänä arvokas ja vaikeasti korvattavissa oleva. Kiireen hallinta parantaa työssä viihtyvyyttä, itse työsuoritusta ja työntekijän hyvinvointia. Kielteinen kiire taas saattaa liittyä osaltaan esimerkiksi työntekijöiden välisiin ristiriitoihin, poissaoloihin, heikkoon vastuun kantamiseen työssä, virheiden lisääntymiseen ja itsensä etäännyttämiseen työstä. Kun kiire tuottaa stressiä, jaksamisongelmia ja sairaslomia, se pääsee näyttämään haitallisimmat seurauksensa. (Siponen 2004, 18.)

Väliaikaiseen ja akuuttiin kiireeseen on koettu auttavan ainakin hetkellisesti työtehtävien priorisointi. Tärkeimpien töiden laittaminen kiireellisiksi ja vähemmän tärkeämpien tehtävien vähemmän kiireelliseksi helpottaa stressiä ainakin hetkeksi. Pidempiaikaisen kiireen vähentämisessä tai poistamisessa tarvitaan jo työyhteisön rakenteisiin vaikuttamista, mikä yleensä lähtee työntekijätasolta. Rakenteisiin vaikuttamisella Siponen tarkoittaa muun muassa poliittisten päättäjien, organisaatioiden johdon ja muun henkilöstön avointa keskustelua, yhteistyötä ja päätöksiä. (Mt., 19.)

Lain asettamat määräajat paineistavat osaltaan sosiaalityötä. Työntekijöiden mukaan nykyiset määräajat eivät kohtaa resurssien mahdollistamaa työpanosta. Heidän mukaansa lain asettamissa aikarajoissa ja olemassa olevilla resursseilla asiakasmääriin nähden ei ole käytännössä mahdollista toteuttaa lastensuojelua. (Paavola ym. 2010, 33-34.) Niemelän ja Hämäläisen (2001, 46) mukaan työntekijät ovat jokseenkin eri mieltä siitä, että työpaikalla on riittävästi työntekijöitä työtehtäviin nähden. Lastensuojelun keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ovat yhteistyössä tehneet selvityksen lastensuojelulain toteutumisesta käytännössä elo-syyskuussa 2008. Selvityksestä ilmenee työntekijöiden kokemuksia tutkimusentekohetkellä varsin tuoreesta lastensuojelulaista. Työntekijät totesivat esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisen määräajan vaatimukset epärealistisiksi. Vastaajista 35%:n mukaan lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen kului yli lain määrittelemä kolmen kuukauden aikaraja. Suurissa kaupungeissa vastaava prosenttiluku on 51%, eli yli puolella työntekijöistä selvityksen tekemiseen kului aikaa yli määräajan. (Ristimäki ym. 2008, 13.)

”Lastensuojelutarpeenselvitykset on valitettavasti aika ohkasia, että kyllä jää moni semmonen toimenpide tekemättä mikä, mikä kokee että vois olla tärkeä mutta se vain sitte jää tekemättä... -- ei vaan kerkeä.”

” -- nuisa kriisiytyneisä huoltoriioisa misä tullee lastensuojelu mukkaan siihen ni jotenki, siinä että pystyykö niisä aikarajoissa niinkö kuitenkin tasapuolisesti tapamaan, kuulemaan, lasta, vanhempia ja, niin ne on sitte vähä semmosta että vähä niinkö mieltii että onko sitte tarpeeksi pystyvyyttä.”

Ehkäisevä lastensuojelu kuuluu lastensuojelulain mukaan peruspalvelujen toimintaan. Lain määritelmästä huolimatta ehkäisevää lastensuojelutyötä ehtii työssään tehdä vain harva. Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ovat toteuttaneet verkkokyselyn kesäkuussa 2010, jolla on selvitetty, miten lastensuojelulaki on vaikuttanut eri ammattiryhmien ehkäisevän lastensuojelun toimintatapoihin ja mahdollisuuksiin (Paavola ym. 2010, 3). Kyselyn tulokset ovat paikoitellen mykistävän huolestuttavia, kertoen sosiaalityön vaikeasta todellisuudesta. Kysyttäessä kuinka paljon aikaa sosiaalitoimen edustajat voivat käyttää työajastaan ehkäisevään lastensuojeluun, peräti 41% vastaajista ilmoitti, ettei heillä ole lainkaan aikaa, ja 37%:lla vastaajista ehkäisevän lastensuojelun työajan osuus oli alle 25%. (Mt., 11.) Toimenkuvien epätarkat

rajaukset, ehkäisevän ja korjaavan työn välisen eron tekemisen vaikeus sekä joidenkin ehkäisevään lastensuojeluun kuuluvien tukipalveluiden heikko saatavuus vaikuttanevat tuloksiin, mutta ovat ne silti hälyttäviä.

”Se että me tehhään kuitenkin jokin päivästä, meillä kaikilla on yleensä päällä yhestä kahteen huostaanottoa ja siihen päälle sijotetut lapset ynnä muuta, mitä se nyt yleensä kaikkea lastensuojelu on niin ei kerkeä... -- se että me ollaan myös lastenvalvojalle vielä työparina sillon ku hän tarvii ja jokin on vuorollaan tai jollaisella on varmaan yks kaks semmostaki -- ei yksinkertaisesti aika riitä -- nii se tarkoittaa sitä että kaikkea teet sitte pikkasen vajaana.”

”Se mikä meillä on puuttunu ni meillä ei oo tällä hetkellä työhjoausta, et sitte sen huomaa... -- että ku kaikilla on jotaki ni sitte me ollaan kyllä ku, kaikki niinku räjähysalttiita -- että se työhjoaus pitäs saaha, no seki on meijän vastuulla ite järjettää.”

” -- ne on itse asiassa lisääntyne ne oikeustoimelta tulevat pyynnöt näistä olosuhdeselvityksistä ja ne on aika työllistäviä, se ei riitä että yhen kerran tapaa et siinä on monta aikaa varataan sitte perheelle ja... eri perheenjäsenille ja... sitte tuota myös se kirjaaminen että se on niinku sitte huolella kirjattu, niin vie kyllä tosi paljon aikaa, ja niitä on tullu nyt viime aikoina.”

” -- sitä vain täytyy oppia sietämään että teet sillä lailla työsi että ei, ei aina voi niinku kauhean ylpeänä katsoa peiliin, mutta kuitenkin voi todeta että työ on tehty ja se on tehty kuitenkin hyväksyttävällä tavalla ja... -- että se on pakko hyväksyä, se taso kuitenkin semmonen että sen voi niinku panna eteenpäin niin sanotusti.”

Ristiriita työmäärän suhteessa työaikaan koettiin yksittäisenä osa-alueena voimakkaasti työtä säätelevänä reunaehtona ja paineen synnyttäjänä kaikissa haastatteluryhmissä. Keskusteltaessa kiireestä ja suurista asiakasmääristä haastateltavat ymmärsivät ja tukivat toisiaan. Työssä jaksamista, paineensietokykyä ja kiireen hyväksymistä käsiteltäessä vallitsi konsensus, joka lähensi ryhmien jäseniä entisestään. Ymmärsin noina hetkinä sosiaalityöntekijöillä olevan paljon henkistä kuormaa, jonka he kokemuksena jakoivat keskenään ja ehdoitta samaistuivat toistensa kokemuksiin. Sosiaalityöntekijät kokivat usein huonoa omaatuntoa siitä, millaista työn jälki päivän päätteeksi oli.

4.3 Arvonko mekin ansaitsemme?

Tämän päivän työelämä vaatii niin yhteisöltä kuin yksilöltä vahvaa tietoisuutta identiteetistään. Niin yksilön kuin yhteisönkin identiteettiä voidaan pitää pulmallisena silloin, kun se puuttuu tai on hyvin hauras ja haavoittuva. Ellei yksilö tai yhteisö tiedä mihin kuuluu, mitä tavoittelee tai kuka on, voidaan olettaa, ettei yksilö tai yhteisö ole pystynyt tunnistamaan ja tekemään näkyväksi omaa ominaislaatuaan, johon kuuluu olennaisena osana myös merkityksellisyyden tunne. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 20.)

Sosiaalialan työyhteisössä työ koetaan merkittävänä ja haasteellisena, mutta samaan aikaan koetaan, että siltä puuttuu yhteiskunnan arvostus ja se on huonosti palkattua (Karvinen-Niinikoski ym. 2007; Niemelä & Hämäläinen 2001, 91). Työpaineen kasvu on aiheuttanut työuupumusta, jonka laadun ja määrän oletetaan riippuvan käytettävissä olevista – tai olemattomista – resursseista, julkisuuskuvasta, työn organisoinnista, osaamisen tasosta, työyhteisön ominaisuuksista, johtamistavasta ja työntekijöiden psyykkisestä hyvinvoinnista (Niemelä & Hämäläinen 2001, 22). Sosiaalityöntekijöiden kokema kuormitus ja uupumus työssä ovat lisääntyneet (Karvinen-Niinikoski ym. 2007, 10).

Väsymistä ja loppuun palamista työssä aiheuttaa usein se, että työlle asetetut tavoitteet ja työmäärä tuntuvat täysin kohtuuttomilta. Tavoitteet voivat olla niin rajattomat ja epärealistiset, ettei niitä voi saavuttaa, eikä työntekijälle näin ollen synny tunnetta että olisi selviytynyt työstään tai kyennyt hoitamaan sen hyvin. (Talentia 2009, 31-32.) Työhyvinvoinnin professori Marja-Liisa Manka (2011) on tutkinut työn iloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Mangan mukaan liiallinen stressi aiheuttaa kielteisiä seurauksia, kuten sairastumisia, masentuneisuutta, unihäiriöitä, kyynisyyttä sekä ammatillisen itsetunnon heikkenemistä. Vakavimmillaan pitkään jatkunut työstressitila johtaa uupumukseen. Stressitilaan liittyy tässä yhteydessä univaikeuksia, ahdistuneisuutta ja hermostuneisuutta. Työstressiä ei kannata aliarvioida, sillä se voi jopa kaksinkertaistaa riskin sydän- ja verisuonitautikuolemaan. Henkisesti tai fyysisesti vaativat tehtävät eivät yksin lisää ennenaikaisen kuoleman vaaraa, vaan esimerkiksi silloin, kun työ koetaan sekä vaativaksi, että vain vähän palkitsevaksi. (Mt., 16.) Työhyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kaikille työyhteisön jäsenille, mutta merkittävänä ja kiinteänä osana kokonais- ja henkilöstöjohtamisen ydinasioihin. Työhyvinvoinnin johtaminen on parhaimmillaan työntekijän kannustamista

ja valmentamista - pahimmillaan työntekijän latistamista tai nöyryyttämistä. (Mt., 20.) Tärkeä työhyvinvointia edistävä käytännön asia on työnohjaus. Työnohjauksen suhteen törmäsin erilaisiin kulttuureihin, mutta huolestuttavinta oli se, ettei työnohjausta oltu järjestetty joissain kaupungeissa lainkaan, tai sen järjestäminen oli jätetty työntekijöiden harteille, jotka helposti jättävät kaiken ”ylimääräisen” tekemättä kun asiakastyö vie kaiken ajan. Anna Komulaisen (2016, 40) mukaan työnohjaus voi ehkäistä työuupumusta ja korjausliikkeet aloitetaan pienin askelin.

”No tuota... meillä ei ole ollu. Tai aina meillä on ollu mahollisuus mennä työnohjaukseen, ei oo koskaan kielletty, mutta se on ollu vähä nii että... ite pitää hankkia se työnohjaaja.”

”No siitä voi sanoa että siellä piettiin työntekijöistä huolta, sinänsä (puhuu toisesta paikkakunnasta, jossa työskennellyt). Että siellä kyllä niinku ostettiin kallis työnohjaaja... ja tarjottiin sitä kaikille niinku sosiaalitoimen puolella, ja kävikö se joka toinen kuukausi vai... -- ”

”Mut tosiasia on se et ite on tosiaan toistakymmentä vuotta ollu, ni mietin kyllä että kuka hullu tätä jaksaa tehdä niinku kovin pitkään, että ite alkaa olla niinku siinä pisteessä että kyllä voi tehdä jotain muuta.”

” -- mutta siis niin, voin kuvitella että tulee semmonen vaihe että ei tää niinku... ei tää oo... tämän arvosta.”

Yksilötyönohjauksia saa nykyään lähinnä kriisityönohjauksina, ja se voi olla viimeinen keino aukoa solmuja ennen kuin työntekijä jää sairauslomalle. Komulainen näkee tarpeelliseksi muistuttaa työnantajia siitä, että työntekijän kahden viikon sairausloman kustannuksilla maksettaisiin henkilölle vuoden kriisityönohjaus tai koko työyhteisölle kahdeksi vuodeksi ryhmätyönohjaus. (Komulainen 2016, 40.)

Sosiaalityön professiolta puuttuu arvostusta – haastatteleman sosiaalityöntekijät kokivat, ettei heidän työtään arvosteta ja usein sosiaalityötä verrattiin lääkäreiden työhön. Osa haastatelluista toi esiin, ettei sosiaalityötä ehditä nostaa esiin niin usein kuin olisi tarpeen esimerkiksi rakenteiden muuttumiseksi.

”Kyllä sitä on kuule orpo. -- kyllä se on jos joku psykiatri tai kirurgi tai joku muu läsäyttää jonku, hallinto-oikeuteenki ku -- oikeastikki nii, mennee yli niinkö jos sosiaalityöntekijä on nähny sata kertaa ja lukenu papereita niin voi olla että yhen lääkärin lausunto -- kaataa koko höpsötyksen -- onpa käyny näinki.”

Edellinen kommentti johdatti keskustelun siihen, että haastateltavat pohtivat omaa arvostustaan sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön professiota kohtaan. Eräs sosiaalityöntekijä arveli muidenkin ammattialojen arvostuksen puutteen sosiaalityöntekijöitä kohtaan johtuvan siitä, etteivät sosiaalityöntekijät itsekään arvosta itseään tai omaa työtään riittävästi.

”Että ko vaan ollaan tämmösiä kukkahattutätejä.”

*”-- vaikka ollaa josaki yhteistyökumppaneitten luona ja esimerkiks psykka ja kaikki nämä, niin siinä että, että kyllä siinä helposti niinkö nähdään ne, että, että, nyt si-
joitetaan tämä lapsi, tai tekkää sitä sun tätä mutta että, näkee että lapsi tarvii ter-
veydenhuollon palveluita ja vaikka niille kuinka yrittää selittää että meillä ei riitä
ammattitaito me ei olla psykologeja, lääkäreitä eikä me, lähetteenkirjottajia -- ni
jotenki sitä hakkaa niinkö päätä seinään, joskus tuntuu että hakkaa niinkö päätä
seinään siellä. -- erittäin suuri ristiriita... joskus... ja sillä lailla ajateltuna pitä-
s olla hirviän vahva niinkö että jos siellä on niinkö kymmenen muun ammattiryhmän
edustajaa, ne kaikki kääntyy kattomaan lastensuojelua. -- että täytyy olla niinkö
hirviän vahva koska tuota jos ajattellee niinkö eettisyyttä mutta sitä sosiaalityön
identiteettiä ja sosiaalityöntekijyyttä”*

*”-- tuntuu että se on niinkö sitte semmosta ylimäärästä että jos on aikaa nii sitte
osallistuu johonki tuommoseen, missä pystys vaikuttamaanki, ja se jotenki se kiire
on semmonen niinkö hittisana sosiaalityössä, että... kokoajan hirvee kiire ja kiire --
että kokoajan pittää todistella, ja sitte kuitenkin on kokoajan ihan hirveästi sitä työ-
tä, että ei sitä pääse todistelemaan hirveästi mihinkään muualle, välillä on hirvee
kiire ja hirveesti asiakkaita että se menee jo semmoseen kierteeseen, eikä todella-
kaan ehi mihinkään vaikuttamaan ja ottamaan kantaa ja tuomaan oma itseään esil-
le tai tekemäänsä työtä.”*

*”-- vois vaikuttaa tavallaan jotenki tuo.. niinkö ihan tuo kunnan ylempiki päätök-
sentekoporras tai joku tämmönen, että musta tuntuu jotenki että... me ei ehkä ite*

kyetä sosiaalityöntekijöinä nostaa itseämme tai siis sosiaalityötä tuonne, sitä kautta ehkä se, ne rakenteeksi muuttus ja työn tekemisestä ehkä tulis vähän mukavampaa ja helpompaa ja sujuvampaa.”

”-- no sijoitettiin avohuollon tukitoimin yhteen perheeseen, no siinä sitte kävi niin että -- he sitten vetäytyivät sitä niinku -- itellä tuli siis niinkö niitten lasten kannalta aivan hirveä olo että ne niinku jätettiin vaan sinne niinku... -- että tämmösellä palvelutuottajallakaa ei toisaalta oo niinku mitään vastuuta toimia niinkö oikein siinä tilanteessa -- silleen hallitusti niinkö lopettaa, vaan he niinku vaan totes että ei he voi jatkaa, että se loppuu tähän. No ei siinä mitään, ehkä ne aikuiset sen ymmärtää mutta nää lapset tuskin ja itkee niitten työntekijöitten perrään -- tässäkin tilanteessa se kaikki kaatuu tänne.”

Edellisissä keskusteluissa sivutut aiheet jäivät pyörimään mieleeni erityisesti sosiaalityöntekijöiden kokeman ristipaineen vuoksi, mikä välittyi haastattelutilanteissa eräänlaisena kuohuntana. Yhden haastateltavan avauduttua sosiaalisen ympäristön paineista tai kohtuuttomista odotuksista muu ryhmä uskaltautui perässä. Haastateltavat kokivat kaikissa ryhmissä, ettei sosiaalityötä arvosteta, ja että moniammatillisissa verkostopalavereissa oma ammatillisuus joutuu helposti koetukselle. Askarruttavaa on myös se, etteivät sosiaalityöntekijät yhteiskunta- tai valtiotieteilijöinä haastatteluiden perusteella kykene kiireen vuoksi tekemään vaikuttamistyötä, sillä työajan ulkopuolella se koettiin ”ylimääräiseksi” ja toisaalta työajalla vaikuttamiseen ei ole aikaa. Kahden kaupungin haastatteluissa koettiin, etteivät sosiaalityöntekijät itse koe pystyvänsä nostamaan itseään tai sosiaalityötä esille päätöksentekokelemissä, mutta vaikuttamisen tärkeys nähtiin suurena tekijänä muun muassa oman työn sujuvuuteen nähden.

Paineita tuottavia tekijöitä sisältyy sosiaalityöhön lukemattomia. Sosiaalityöhön kohdistuva haaste rakentaa hyvinvointia ja arjen toimivuutta sekä edistää sosiaalista toimijuutta samanaikaisesti on yksi paineita tuottavista tekijöistä. Muiden järjestelmien ollessa voimattomia sosiaalityö joutuu vastaamaan turvasta, samalla sillä on virkamiehen velvoite ja lainsäädännön tuoma asema tehdä kauaskantoisia päätöksiä ihmisten elämää ja kansalaisten asemaa koskevissa asioissa. (Karvinen-Niinikoski ym. 2007, 77.) Oman asiantuntijapaikan ottaminen sosiaalityössä vaatii vankkaa ammatillista tietoisuutta ja itsetuntoa. Samalla tarvitaan rohkeutta astua niiden suojasta avoimeen neuvotteluun ja vuorovaikutukseen. (Mt., 93.) Havaitsemme työpaineet subjektiivisena kokemuksena, mutta pohjimmil-

taan ne ovat seurausta laajoista prosesseista, joita ovat esimerkiksi meille henkilöstön vähennyksinä välittyvät tehokkuuspaineet (Siponen 2004, 19).

”-- Pittää olla tosi vahva niinkö se oma eettinenki ajattelu että... ei oo oikeen paiskata sitä (lasta) johonki laitoksen nurkkaan... sen takia että se on potkassu jotaki saatanan kaappia -- koulussa.”

”-- jos mennee sillä lailla, tietää että perhe tarvii sitä perhetyötä, eikä se sais sitä perhetyötä -- nii, kokisin varmaan että, harmi -- ite ei oo tarpeeksi vahva.”

Sosiaalityöntekijöiltä odotetaan paljon, jopa enemmän kuin mitä he pystyvät tekemään. Ehkäisevä lastensuojelu kuuluu – jo lastensuojelulain mukaan – peruspalvelujen toimintaan, silti vain harvalla työntekijällä siihen on aikaa (Ristimäki ym. 2008, 26; Paavola ym. 2010, 11). Sosiaalitoimen edustajat kokevat, että ehkäisevän lastensuojelun tekemisen suhteen heihin kohdistuu liian suuria odotuksia (Paavola ym. 2010, 13). Heiltä odotetaan konkreettista ja samalla nopeaa apua niin ehkäiseviin ja varhaisen puuttumisen toimenpiteisiin, kuin osallistumista verkostopalaveriinkin ja tiedon jakamista lastensuojelulaista (mt., 11). Karvinen-Niinikosken (2007, 77) mukaan tiedon ja osaamisen tarve liittyen sosiaalityön alan erityiskysymyksiin on lähes rajaton. Se jo osaltaan kertoo sosiaalityön professionaalisuudesta ja siitä, että ammatillisesti ala on korkeatasoinen julkisesta arvostuksen puutteesta huolimatta.

”-- että kyllä meki ollaan kuule yhtä tärkeä linkki kaikessa ku kaikki muukki, mutta me ei ehkä ite nähä sitä. -- nii että jos ei ite nää niinkö sitä ommaa arvoaan ni siinä voi olla muute se eettisyyski kadota --”

Edellisen kommentin siivittämänä voitaisiin pohtia sitä, miten sosiaalityöntekijöiden arvostusta voitaisiin kohottaa edes sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Tutkimusten mukaan jo se, että työyhteisön sisällä osoitetaan arvostusta kollegojen kesken, nostaa yhteisöllisyyttä ja työn tehokkuutta (Rauramo 2012, 128). Jokainen ammattialasta riippumatta voi varmasti kuvitella tilanteen, jossa työntekijä ei saa koskaan työstään palautetta kollegoiltaan, ja kokee ehkä jopa kiusaamista, kun taas toisessa ääripäässä työyhteisössä autetaan toisia sekä avoimesti kannustetaan ja annetaan positiivista palautetta tehdystä työstä. Tärkeää on toisaalta myös nauttia työntekijänä esimiehen luottamusta ja arvostusta. Seu-

raavaksi työntekijöiden ajatuksia siitä, ettei ole yksittäisenä työntekijänä riittävän arvokas, saati korvaamaton.

” -- jos alkaa niinkö esimerkiksi omia oikeuksiaan ajamaan, sanotaan vaikka talon sisälläki että... niin tuollahan on yliopisto joka syytää niitä sosiaalityöntekijöitä ni, tuossa on ovi näkemiin, uutta tullee.”

” -- vaikka semmonen perusasia että palkat nousis, niin ei voi tulla nousemaan, yliopistolta on kokoajan tulijoita”

Ajatus sosiaalityöntekijöiden kokemuksesta siitä, kuinka omassa työyhteisössä ei voi vaikuttaa kollegiaalisiin asioihin kuten palkkaukseen, sai miettimään eettisyyttä toisesta näkökulmasta. Sosiaalityössä puhutaan paljon asiakkaiden kohtaamisesta, kunnioittamisesta ja hyvästä kohtelusta jo laistakin lähtöisin, mutta kuka pitää sosiaalityöntekijöiden puolia suhteessa esimieheen? Työntekijöiden asioita ajavat esimerkiksi ammattiliitot, mutta yhteydenotto liittoon ei liene toivotuin lähtökohta rakentavalle yhteistyölle työyhteisön sisällä. Se, että työyhteisön jäsenillä on yhteinen kokemus siitä, ettei kukaan työntekijä ole korvaamaton tai riittävän arvokas viemään työyhteisön asioita esimiehelle ehdotettavaksi, on huolestuttavaa. Vaikkei sosiaalityöntekijöiden väheksyminen muiden ammattialojen taholta ole hyväksyttävää, on se silti ymmärrettävämpää kuin esimieheltä saatu väheksyntä. Moniammatilliset yhteistyökumppanit eivät välttämättä tiedä tarkalleen, mitä lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu tai mihin sosiaalityöntekijöillä on toimivaltuuksia, mikä aiheuttaa esimerkiksi väärin kohdistuneita odotuksia sosiaalityöntekijän suhteen. Oman ammattialan esimieheltä taas ei ole milloinkaan eettisesti oikein saada väheksyntää tai viestiä siitä, että työntekijä tulee korvatuksi milloin tahansa.

Erääksi eettisesti hyvää sosiaalityötä vaikeuttavaksi tekijäksi mainittiin arvostuksen puutteen yhteydessä lähes jokaisessa haastattelussa yhteistyötahojen kanssa tehtävä työ, verkoston työskentelyyn vaikuttavat muut asiat tai itse yhteistyökumppanit. Sinikka Forsmanin (2010) artikkelin tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kokivat yhteistyötahojen niin ikään arvostelevan sosiaalityötä eri tavoilla. Työntekijät kokivat Forsmanin mukaan joutuvansa ottamaan kohtuuttomasti vastaan yhteistyökumppaneitten kiukkuisia kommentteja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja huonosta tavoitettavuudesta. Jotkut yhteistyökumppaneista eivät työntekijöiden mukaan arkailleet antaa palautetta toiminnasta ja näitä

”neuvoja” on työntekijöiden kokemuksen mukaan paljon. (Forsman 2010, 104.) Sama ilmiö näkyi tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyissä haastatteluissa.

” -- eihän asiat mene ollenkaan aina niin niinku ne ite ajattelee, päinvastoin monesti. -- mehä ollaan verkostoissa ja siihen liittyy paljon toimijoita -- ja mitä enemmän väkeä nii sitä enemmän myös haastetta siinä että. -- jos puhutaan eri kieltä... - - ei välttämättä ymmärretä sitä toisten työtä.”

” -- ulkopuolelta tulee aika useasti painetta tai tarvetta jotenki määritellä lastensuojelutyötä, että miten sitä tulisi tehdä, hirveesti kohtaa niitä kommentteja, että miten mejän tulis toimia jossaki asiakastilanteessa, et sitä, niitä ohjeistajia tavallaan on paljon.”

”Sit sitä kädenvääntöä siitä että kenen asia tämä on. -- lastensuojelu hoitaa paljon sellasia asioita mitä lastensuojelun ei ehkä tarvis hoitaa.”

” -- jos puhutaan niistä verkostoista niin aika monesti semmosissa jutuissa missä on niinku psykiatrian osaamisen tarvetta vaikka jonku lapsen asiassa, niin on kokenu että tää ehkä saattas hoitua heijän ammattitajolla niinku eri tavalla jos pystyisivät tai jostain syystä ottasivat niinku enemmän vastuuta tai... -- kuitenkin semmonen loppufiilis on jääny useampaanki otteeseen et se vastuu niinku jää sitten meille, mutta et sen asiakkaan ongelma ei ratkea sillä...”

”S1: Että pitää olla tarpeeksi vahva siinä että... Pitää vaatia... Sosiaalityöntekijän pitää lastensuojelun etenki, ni olla vahva näitten yhteistyökumppaneitten kanssa... - - Pitäs olla hirviän vahva niinkö että jos siellä on niinkö kymmenen muun ammattiryhmän edustajaa, ne kaikki kääntyy kattomaan lastensuojelua... 'teppä sinä nyt jotaki' (matkii yhteistyökumppaneiden sanomaa) -- 'miks te ette tee mitään?'-- eihän mekää jos esimerkiks sairaanhoitoon nii, kirjojeta että te saatte sitte osastohoitoo ja.. -- on niinkö inhottava tilanne mennä tilanteeseen missä joku on -- luvannu jotaki ja mennä sanomaan että ei. -- että täytyy olla niinkö hirviän vahva koska tuota jos ajattellee niikö eettisyyttä mutta sitä sosiaalityön identiteettiä ja sosiaalityöntekijyyttä... -- tavallaan niinkö alakynnessä -- joittenki tiettyjen henkilöitten taholta. -- että me ollaan niinkö semmosia pikku palvelijoita jotka tulee siihe toteuttamaan jonku...

S2: Joka ei sitte yhtää edesauta sitä että sosiaalityö tulis jotenki arvostetummaksi ja just mitä kokoajan parjataan.”

*” -- mejän työ on semmosta, ikävä kyllä että sitä saa kaikki arvostella, sitä saa ryöpytellä tuolla menemään, asiakkaat kuin myös yhteistyötahot että paljo tuola, tai no paljo ja paljo mutta välillä tulee niitä tilanteita että otetaa joku yhteistyöpala-
veri ja sitte sielä aletaan niinku mejän työskentelyä aina, ja sitte jotenki tuntuu et-
tä, et se on niinkö semmonen julkinen aihe mitä saa niinku penkoa kokoajan että...
et semmosta, totta kai toivoo aina tekevänsä semmosta työtä et siihe ei niinku pääs-
täis sillee sanomaan mittään mutta...”*

Haastattelemieni lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan heidän työn-
sä on ikään kuin julkisesti kaikkien pengottavissa ja arvosteltavissa. Haastateltavat olivat
kaikissa ryhmissä sitä mieltä, ettei moniammatillisissa verkostoissa aina ymmärretä tois-
ten tekemää työtä. Ennen kaikkea sosiaalityöntekijät kokivat, että asiakkaille luvataan
heidän puolestaan asioita, jotka he joutuvat itse perumaan ja toisaalta se, että lastensuoje-
lun sosiaalityöntekijän odotetaan pystyvän ihmeisiin, jolloin vastuu jätetään lastensuoje-
lulle. Eräs sosiaalityöntekijä vertasi tilannetta päinvastoin esimerkiksi sairaanhoidon
kanssa siten, ettei lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi luvata asiakkaalle osastohoitoa,
koska ei ole sen alan asiantuntija. Sosiaalityöntekijät toivat toistuvasti esiin toiveen siitä,
että yhteistyötahot eivät jättäisi niin suurta vastuuta yksin lastensuojelulle, vaan esimer-
kiksi psykiatrian ammattilaiset kulkisivat mukana asiakkaan asioissa. Lastensuojelun so-
siaalityöntekijöiden mukaan asiakkailla ei yleensä ole joko lastensuojelun tai psykiatrian
tarvetta, vaan usein tarvitaan kumpaakin palvelua rinnakkain asiakkaan tilanteen parane-
miseksi.

Petri Uusikylä (1999, 61) mainitsi lastensuojeluverkostotutkimukseen nojaten yleisimmik-
si verkostotyön esteiksi kiireen, työpaineen, epäselvät toimenkuvat ja vastuut, tiedon
puutteen sekä tietojen vaihtoa vaikeuttavat salassapitosäädökset. Sen syvemmälle verkos-
totyön syövereihin menemättä, nostin Uusikylän näkemyksen tähän kohtaa tutkimusta
kuitenkin tarkoituksellisesti. Pidän mahdollisena, että haastatteluissa sosiaalityöntekijöi-
den mainitsemat huolenaiheet verkostotyön vaikeudesta tai jopa ajoittaisesta mahdotto-
muudesta saattavat kummuta myös muista tekijöistä sosiaalityöntekijöiden arvostuksen
puutteen lisäksi. Yhtenä suurena jännitteiden ja hämmennysten aiheuttajana ajattelen ole-
van esimerkiksi salassapitosäädökset, jotka lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ovat eri-

tyisen tarkat. Näin tiukkoihin lakiperustaisiin linjauksiin esimerkiksi asianajajat tai lääkärit eivät ole välttämättä aiemmin törmänneet, mikä voi aiheuttaa hämmennystä ja kyseenalaistamista tehtäessä avoimuuteen pyrkivää yhteistyötä.

Haastatteluihin osallistuneet lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokivat paineita eri tahojen odotuksista. Samanaikaisesti tulisi vastata asiakkaiden, yhteistyöverkoston, esimiehen sekä yhteiskunnallisiin odotuksiin. Odotuksiin vastaamisessa tarvitaan vahvaa tietoisuutta ammatillisesta identiteetistä, jonka koetaan murenevan sosiaalityöntekijöiden kohtaaman väheksynnän vuoksi. Sosiaalityöntekijät kertoivat kokevansa väheksyntää enimmäkseen yhteistyötahoilta mutta myös esimieheltä. Odotusten aiheuttamien paineiden ja kiireen keskellä sosiaalityöntekijät kokivat vaikuttamisen mahdollisuudet hyvin pieniksi omien voimavarojen vähäisyyden vuoksi. Vaikuttamistyötä, lastensuojelun ja sosiaalityöntekijöiden asioiden ajamista pidettiin kuitenkin tärkeänä, omaan työhön suuresti vaikuttavana tekijänä. Tästä voidaan päätellä että vaikka työntekijät olisivatkin luovuttaneet oman vaikuttamisensa suhteen, oli puheista silti kuultavissa vaikuttamisen tarpeellisuus ja sitä kautta toivo paremmasta.

5 HAASTAVAT RAASTAVAT TILANTEET

5.1 ”Haluais tehdä enemmän”

Stanley Witkinin (2003, 239) mukaan sosiaalityö on kannanotto siihen, miten ihmisiä tulisi kohdella, mikä on yhteiskunnan vastuu omistaan ja miten ihmisten tulisi käyttäytyä toisiaan kohtaan. Lisäksi hän muistuttaa, että sosiaalityö edustaa moraalista diskurssia, josta sosiaalityö alun perin on syntynytkin (ks. myös Talentia 2013, 5). Witkin (2003, 239) pitää tärkeänä, että sosiaalityössä huomioitaisiin ammatilliseen toimintaan ja ymmärrykseen välittyvät moraaliset ja eettiset suhtautumistavat, jotka vaikuttavat suoraan asiakastyöhön. Meillä jokaisella ihmissuhdetyötä tekevällä on sekä oma henkilökohtainen että ammatillinen arvoperusta, joiden välillä joudumme kamppailemaan haastavissa tilanteissa.

” -- se oma etiikka ja oma ajatus, kyllä mulla vaan on eri, siis mulla on ammattiminä ja sitten se on se yksityisminä ja sitte ku on monia nuita tapauksia että ku käy perheissä kotikäynnillä ja kuulee ja näkee monenlaisia ja niin, niin kyllä mä sen suodatan sen ammattiminän kautta enkä sen, kyllä mä tiiän että mä oon niinkö yksityisminänä olisin niinkö kauhistuneempi tai semmonen -- kyllä mulla niinkö on sillälaililla ammattiminä on niinkö hyvin laaja se käsitys hyvän ja huonon välillä tai - mikä on normaalia, mikä epänormaalia -- ”

Sosiaalityölle ominaisia eettisiä ongelmatilanteita syntyy, kun työtä säätelevät reunaehdot, ammatin arvoperusta ja asiakkaan tarpeet ovat ristiriidassa keskenään (Karvinen-Niinikoski ym. 2007, 11). Eettinen ongelma voi syntyä esimerkiksi silloin, kun sosiaalityöntekijä kohtaa konfliktin eri ammattialojen tehtävien ja arvojen välillä ja on päätettävä mikä laitetaan etusijalle. Tällaisessa tapauksessa sosiaalityöntekijä on puun ja kuoren välissä, samanaikaisesti vallitsee asiakkaan oikeus luottamuksellisuuteen ja työntekijän halu suojella asiakasta vahingoilta. (Reamer 2006, 44.)

Eettistä harkintaa vaativia ristiriitatilanteita ovat Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian (2013, 11) mukaan muun muassa:

- sosiaalialan ammattilaisen erilaiset roolit ovat ristiriidassa keskenään
- asiakkaiden keskinäiset edut ovat ristiriidassa
- eri ammattiryhmien toisistaan poikkeavat näkemykset asiakkaan edusta
- asiakkaan ja työntekijän keskinäiset edut ovat ristiriidassa
- organisaation toimintatavat ovat ristiriitaisia asiakkaan etuun nähden
- työympäristö vaikeuttaa eettisesti kestävän sosiaalityön tekemistä
- asiakkaan etu, poliittinen päätöksenteko ja taloudelliset resurssit ovat ristiriidassa

Eettistä harkintaa vaativat tilanteet ovat sosiaalialan ammattilaiselle hyvin tavallisia. (Talentia 2009, 13.) Lastensuojelussa moraalisia ristiriitoja voi ilmetä vaikkapa palveluiden hinnan ja lapsen edun mukaisimman ratkaisun välille (Forsberg 2012, 9). Edellä lueteltuja tilanteita voi ajatella myös lojaalisuuden kannalta. Keskeinen lojaaliristiriita aiheutuu työntekijän ollessa sidoksissa sekä asiakkaan arkielämään että hänet työllistävään organisaatioon (Raunio 2004, 92). Sosiaalityön luonteeseen kuuluu eettisten ratkaisujen tekeminen ja moniarvoisuus. Eettiset ongelmatilanteet vaativat kykyä ottaa samanaikaisesti huomioon useita näkökulmia ja arvoja, jotka saattavat olla suuressakin ristiriidassa keskenään. (Heikkilä 2009, 3; Niemi & Kotiranta 2010, 321.) Lastensuojelun sosiaalityössä joudutaan punnitsemaan muun muassa palveluiden riittävyyttä suhteessa asiakkaalle annettaviin mahdollisuuksiin sekä yhteiskunnan varoihin. Sosiaalityöntekijä joutuu miettimään esimerkiksi missä määrin alakouluikäiset lapset saavat tavata päihderiippuvaista äitiä, joka kerta toisensa jälkeen lupaa kunnostautua ja hakeutua hoitoon. Tapaamiset voidaan joutua järjestämään erillisellä tapaamispaikalla, joka maksetaan lastensuojelusta tarkoin suunnitellusti, mikä taas saattaa aiheuttaa päihderiippuvaiselle vanhemmalle paineita onnistua. Lasten näkökulmasta puntarissa on lasten ja äidin suhteen ylläpitäminen, äidin luotettavuus sekä lasten odotukset ja mahdolliset pettymykset. Toisaalta äiti tarvitsee apua päihdeettömyyteensä, jota lasten viikoittaiset tapaamiset tukevat, mutta riskinä on ettei tapaaminen onnistu päihdeettömyyden epäonnistuttua. Perheenjäsenten näkökulmien lisäksi sosiaalityöntekijän tulee ottaa huomioon palvelun järjestettävyys ja realistisesti arvioida palvelusta saatavaa hyötyä.

”Joskus ei auta muu ku antaa kriisiytyä sitte... sen tilanteen ja seki on inhottava lapsen kannalta, just jos ei voi tehdä mittään ja oottaa vaan että millon se räsähtää että sitte voi sen lapsen sieltä oottaa huostaan... -- ja vaikka kuin pitkiä aikoja... niin seki tuntuu eettisesti väärältä... vois pelastaa sen lapsen elämän paljo aiemmin.”

” -- ite haluais tehdä toisin mutta sitte vaan joku realiteetti on sitä vastaan että ei voi tehdä, että joutuu tekemään sitte semmosen päätöksen vähä niinkö pitkin hampain et-tä... tää ei oo sitä mitä mä halusin mutta... -- monesti siinä käy sit niin et se vaan menee pahemmaks se tilanne ja jouvutaan tekemään sitte raskaampi toimenpide et-tä...”

” -- saatetaan sanoa että no ei nyt ole sillä lailla sijoituksia varaa tehdä, mutta totta kai tehään jos on pakko, mutta pitää miettiä tosi harkiten, ku ite taas, mulla on ollu semmonen tapa näissä sijoituksissaki että mä oon aika matalalla kynnyksellä semmosia lyhyitä sijoituksia tehny... -- kyllä se sillain vaikuttaa toimintaan se talous-puoli ja varmaan se esimiestasoltaki, jos ei nyt suoraan niin välillisesti.”

”Ja varmaa semmonen että jos tietää että jollaki lapsella on huono olla jossaki perheessä, mutta ei oo sitten perustetta toimia että sen sais sieltä pois, mutta ihan selvästi pystyy niinkö näkemään sen huonon olon ja... että... -- että siinä perheessä ei varmaan hyviä eväitä tule saamaan ikinä ne lapset tai lapsi -- vanhemmat piettää kynsin hampain kiinni, tietenki...”

” -- siis joku näistä eroperheistä ku ne oikein manipuloi niitä lapsiansa... ja sitte enemmänki se, että me ei voija tehdä mitään.”

Synnöve Karvinen (1999, 20) on pohtinut sosiaalityöntekijän ammatillista vastuuta 1990-luvun sosiaalihuollon näkökulmasta suhteellisen realistisesti lähes kahdenkymmenen vuoden päähän. Karvinen on erittäin oikeassa pidettyään riskinä jo tuolloin hyvinvointi-palveluiden etenemistä niukkenemisen, pirstoutumisen ja kaupallistumisen suuntaan. Karvinen nostaa edellä mainitun yhteydessä tärkeäksi kysymyksen sosiaalityöntekijän ammatillisesta vastuusta kipeänä ja ristiriitaisena tosiasiana, jota ei voida sosiaalityössä sivuuttaa. Haastattelemani sosiaalityöntekijät pohtivat lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuuta seuraavasti:

” -- tää alakaa mennä semmoseks niinku kauhukuvaksi, et alkaa tuntua et kuka tätä oikeesti haluaa tehdä?”

” -- että se ei oo semmosta pitkäjänteistä työskentelyä... vaa just sillee että sammutetaan nyt tästä tämä ja ootellaan mitä seuraavaksi tapahtuu, ja sitten jos jotain ta-

pahtuu niin sittenhän se on niinku, miksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei tehnyt yhtään mitään?”

” -- kyllä määhän ite nyt mikä on uutisoitu niinkö kyse tästä (”Eerika –tapaus”)... ni minusta se on aika raskasta kuunnella siitä että kuinka sitä tutkitaan että mitä lastensuojelu jätti tekemättä...”

Eettisten kysymysten pohdintaa tarvitaan entistä kipeämmin, sillä kunnat joutuvat talousahdingossaan priorisoimaan eri asiakasryhmien ja palveluiden välillä. Päätökset tehdään mahdollisimman nopeasti pikaisia kustannusleikkauksia tavoitellen. (Heikkilä 2009, 3.) Sosiaalityössä tulee nähdä laaja-alaisesti se, miten yhteiskunnalliset, kulttuuriset, poliittis-hallinnolliset ja taloudelliset tekijät vaikuttavat työskentelyyn kokonaisuutena. Kokonaisuuteen vaikuttavien tekijöiden tunnistamisen lisäksi sosiaalityöntekijän tulee osata kytkeä organisatoriset rakenteet asiakassuhteisiin, jotta asiakkaan arvokas kohtaaminen on mahdollista. Sosiaalityöntekijän täytyy myös reagoida nopeasti haastaviin tilanteisiin, jotka vaativat vahvaa ammatillista arvo-osaamista. (Laitinen & Kempainen 2010, 138-139.) Raportti Konstikas sosiaalityö 2003 perustuu laajaan kansalliseen suomalaiseen sosiaalityön tilannetta selvittäneeseen kyselyyn syksyllä 2003. Eräässä raportissa käsitellyistä vastauksista kuvattiin sosiaalityön tulevaisuuden visiota huolestuneeseen sävyyn. Vastaaja koki että asiakkaita on vaikea palvella hyvin, jos ei ole palvelua jota antaa, ja etteivät ystävällinen puhe ja hymy siinä tilanteessa asiakasta tyydytä. Tällöin asiakas pettyy ja suuttuu oikeutetusti – työntekijän uupuessa työhönsä. (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 105.) Petteri Niemi (2010, 117) pitää ensiarvoisen tärkeänä ongelmallisten tapaus-ten eettistä tarkastelua sekä yksilön että yleisen hyvän näkökulmista, ja ennen kaikkea näiden välisen ristiriidan tiedostamista – löytyi ongelmaan ratkaisu tai ei.

”No esimerkiksi joku [huokaus] eläkeläis... ihmiset... joilla on lapset huollettavana ja niillä ei tuu sitä toimeentulotukivajetta mutta niillä on esimerkiksi velkaa ja tietää että ne on... lapsi ei saa harrastaa ja.. tai.. ruuasta on tiukkaa.. -- mutta me ei saa ha loputtommiin niille sitä rahhaa syytää, ko -- ko meitä huomautetaan siitä että pittää olla ne, se toimeentulotukilaskelma tehty ja... -- jos ei siinä oo vajetta nii siinä voi käyä...”

” -- jos pieneen lapseen on kohdistunu graavia seksuaalista hyväksikäyttöä ja jos tekijä, sen kanssa esimerkiksi kerran erään isän kanssa soviteltiin sitä että miten

hän saa tavata sitten tätä lasta jota hän oli niinku käyttäny hyväksi ni kyllä siinä niinku painii monenlaisten mietteitten kans. --”

”Se on varmaan se ikävä ristiriita että, haluais tehdä enemmän yksittäisen asiakkaan kohalla ko pystyy että... jos kuitenkin laki edellyttää että me tavataan aktiivisessa asiakkuusvaiheessa olevaa lasta kaks tuntia kuukauessa... -- dokumentointiin kuus tuntia... et se on niinku käytännön mahottomuus. -- ja sitte välillä itellä semmosta niinkö, ikäviä tuntemuksia että näkee niin harvoin jotain lasta että herranjestas että, toiko se nyt on toi lapsi että ku nehän kasvaa niin nopeesti ettei oikeestaan niinkö tunne ees sitä lasta... et se on vähän ehkä semmosta... ikävää.”

Haastateltavien puheista oli tulkittavissa eräänlainen kipu siitä, että ajatukset ja tavoitteet ovat kauniina ja kirkkaina mielessä, mutta todellisuus on toisenlainen. Esimerkiksi osallisuus ja kohtaaminen esiintyivät haastateltavien puheissa arvojen kaltaisina ilmiöinä, joita ei arjessa tarpeeksi näy. Anneli Pohjola (1999, 55) pohtii asiakasta sosiaalityön kontekstissa. Pohjola tuo esiin asiakkaiden tarpeiden uudenlaista, parempaa huomioon ottamista ja asiakaslähtöisyyttä samalla tiedostaen siihen liittyvän monia ongelmakohtia. Sosiaalityössä näyttää vallinneen jo 1990-luvulla ristiriitoja suhteissa asiakkaisiin, vaikka työntekijät olisivatkin pyrkineet tekemään parhaansa asiakkaan hyväksi – vieläpä sosiaalityön arvojen mukaisesti. Asiakkaiden itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta on puhuttu jo tuolloin, mutta ajatukset ovat jääneet jo silloin tavoitteellisiksi korulauseiksi, ilman sen syvällisempää pohdintaa siitä, miksi näin on käynyt. (Mt., 55.)

Pohjola (mt., 85) käsittelee myös *aktiivisen kohtaamisen* teemaa. Pohjola korostaa asiakkaan kohtaamista kokonaisuutena ja kokonaisvaltaista vastuunottoa työntekijöiltä. Kokonaisuuden kohtaamiseen Pohjola liittää moniammatillisen yhteistyöverkoston mukaan ottamisen ja perinteisen vastaanottomallin taakse jättämisen. Havaitsen sosiaalityöntekijöiden puheissa samankaltaista tulevaisuuden visiointia vielä vuonna 2015 keskusteltaessa muun muassa työn kehittämisestä ja osallisuuden toteutumisesta.

”No ainaki se että tuolla yliopistomaailmassahan kauheesti puhutaan siitä osallisuudesta ja jotenki siitä, se on hirveen pop tällä hetkellä ja tärkeä asia, ei siinä, totta kai, mutta et sitte täällä arjessa niin se tilanne on kyllä kovin toisen näkönen toisinaa että... -- jotenki semmosta kohtaamattomuutta niinkö minusta näkyy ihan jatkuvasti -- eli sanelupolitiikalla mennään.”

” -- että kyllä se on hyvin aikuislähtöstä se työskentely, varsinkin pikkulasten osalta... ja tietenkin täytyy ollakki mutta et se että ainaki itsetä tuntuu välillä että ne lapset niinku jotenki unohtuu sinne...”

”Meillä on sillä lailla itsenäistä tämä työ, esimieskään ei siihen puutu niihin asioihin niinni... -- et siinä on myös se, valta ja vastuu -kysymykset sitte... omillas olet.”

Lastensuojelu –sanalla on negatiivinen kaiku julkisuuden mukanaan tuomien traagisten tapausten vuoksi. Hieman karmaisevaa on, että myös sosiaalityöntekijöiden mielestä lastensuojelutyöstä on muodostumassa ”kauhukuva” jota kukaan ei halua tehdä pelätessään suurta vastuuta kriittisistä ratkaisuista ja päätöksistä kiireen keskellä. Sosiaalityöntekijät toivat esiin eettistä epätoivoa kuvailemalla arveluttavia tilanteita sellaisiksi, joiden täytyy antaa tahallaan niin sanotusti kriisiytyä, jotta voidaan toimia perustellusti ja riittävän raskain toimenpitein. Havaitsemisen arvoista oli myös se, että sosiaalityöntekijät itse pystyivät osoittamaan useita asioita tai ilmiöitä, jotka vaatisivat heidän mielestään eettistä tarkastelua, kriittistäkin. Tällaisia huomionarvoisia asioita olivat esimerkiksi kohtaamattomuus asiakassuhteissa, pelon ilmapiiri sekä työntekijän yksinäisyyden, pystymättömyyden ja syyllisyyden tunto.

5.2 ”Se tinkiminenki on kaikessa”

Elämme kiihtyvän muutoksen alla olevassa yhteiskunnassa, mikä aiheuttaa sen, että sosiaalityöntekijät joutuvat koko ajan jäsentämään sosiaalityötä ja sen kohteita uudelleen (Karvinen-Niinikoski ym. 2007, 10). Riittämätön määrä sosiaalityöntekijöitä yrittää palvelu suunnatonta joukkoa asiakkaita kovalla kiireellä, eikä ehdi paneutua riittävästi asiakkaan asioihin tai keskustelemaan niistä työtoverin kanssa. Pahimmassa tapauksessa työntekijä joutuu tinkimään jopa työmoraalistaan jolloin ilot työn arjesta ovat vähissä. (Salonen 2009, 21.) Asiakkaan vaihtoehtojen ollessa niin niukat ettei minkäänlaista hyvää, saati parasta ratkaisua ole näköpiirissä, joudutaan toimimaan pienimmän mahdollisen haitan periaatteen mukaan. Tällöin toimenpiteistä valitaan se, josta arvioidaan olevan asiakkaan ja muiden asianosaisten elämään vähiten haitallisia seurauksia. Vaikeimmissakin tilanteissa, joissa mikään ratkaisu ei tuntuisi hyvältä, työntekijän on toimittava, eikä moraalinen pako ole vaihtoehto. Itsensä suojeleminen varomalla virheiden tekemistä on

usein paljon epäeettisempää kuin asioihin tarttuminen ja toiminta, vaikka siitä seuraisikin jollekin kärsimystä. Viranomaisen aktiivisuusvelvoite velvoittaa ratkaisun tekemiseen vaativissakin ristiriitatilanteissa, joissa toimimatta jättäminenkin korostuu toimintana. (Talentia 2009, 13; Lindqvist 2006, 173.)

Vaikeasti määriteltäviä asioita tulee väistämättä vastaan, kuten pitääkö yhteiskunnan kustantaa esimerkiksi lasten ”siedettävät” vaatteet ja harrastukset tai mitä itse asiassa tarkoittaa ”siedettävyyttä” kenellekin? Tai mitkä ovat ydinpalveluja tai keskeisiä palveluja? Mitä tarkoittaa jos oikeudet joihinkin palveluihin turvataan samantasoisesti? (Niemi 2010, 20-21.) Eettisesti toimiminen edellyttää, että valta-asemansa vastapainoksi työntekijä arvioi vastaan tulevia tilanteita peilaamalla niitä eettisiä periaatteitaan vasten. Eettisten periaatteiden arvioiminen ja hyödyntäminen on tärkeää sosiaalityön kaltaisessa vaativassa ongelmanratkaisussa edellyttävässä työskentelyssä. (Raunio 2004, 79.) Ammatillisella tasolla eettisyys merkitsee kykyä pohtia ja kyseenalaistaa jatkuvasti omaa ammatillista toimintaa ja päätöksentekoa, sekä niiden oikeudenmukaisuutta ja perusteita (Niemi 2010, 6). Lastensuojelun sosiaalityössä tämä merkitsee sosiaalityöntekijöiden oman työn tarkastelua myös eettisesti, sekä erityisesti pysähtymistä ja syventymistä perheiden tilanteisiin ja todellisiin tarpeisiin yksilöllisesti, mutta yhtenäistä linjaa noudattaen. Lastensuojelun sosiaalityössä yksilökohtainen harkinta palvelutarpeiden arvioinnissa ja palveluiden järjestämisessä vaativat reflektointia ja päätöksentekokykyä. Äärimmäisessä tilanteessa lastensuojelun sosiaalityöhön kuuluu huostaanoton valmistelu ja lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) antaa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle välineitä toimia tietyin edellytyksin erilaisissa tilanteissa. Lastensuojelun sosiaalityön perustuessa pohjimmiltaan lakiin, se aiheuttaa työntekijöille paineita heidän yrittäessä selviytyä määräajoista tai muuten haastavista tilanteista omien sekä ammatin tuomien eettisten periaatteiden puitteissa. Työntekijän oma eettinen arvomaailma voi poiketa joskus ammatin vaatimasta arvoperustasta, mikä aiheuttaa lisää eettistä pohdintaa.

” -- ite olen täysin huumevastanen, niin mulla on kyllä ollu tiukkaa hyväksyä se korvaushoitokuvio mikä on olemassa että tavallaan siis yhteiskunnan hyväksymänä saa huumeiden alaisena pitää lasta kotona, mutta se on asia mikä on täällä hyväksytty ja näin toimitaan niin se on pitäny sitte itekkin hyväksyä, mutta... minusta sitä, se on ollu vaikea paikka mulle.”

” -- se on niinkö semmonen tosi ikävä että jotenki ite on semmonen, no, yrittää olla semmonen kuuliainen kansalainen ja myös niinkö työssään mutta ei siinä pysty noudattaan lakia.. -- et kyllä se hirvittää ku oot se asioista vastaava työntekijä ja kun ei kuitenkaan pysty tekemään sitä mitä laki vaatii. Puhuttiinki tässä yks päivä että lastensuojelu on menny vähä semmoseksi et pitää kokoajan niinkö pikkusen pelätä että mitä tapahtuu, että jos nuille asiakkaille nyt tapahtuu jotain ni, mekö siitä ollaan vastuussa tai minäkö siitä oon lastensuojelun sosiaalityöntekijänä vastuussa. -- ku minä oon tienny että siellä on vähä huono tilanne.”

”No tulee ainaki mieleen se että ko nuorten kans työkennellään ja niillä on ollu niitä päihdekokeiluja ja sitte joku työntekijä saattaa sanoa että tai vaikka joku poliisi että sittehä sie täysikäsenä ehit läträtä sillä alkoholilla... ja ko ite en käytä alkoholia ollenkaan ni, se särähtää mun korvaan aina, ja mää sanon mieluumminki niin että tuota, me täällä ollaan, halutaan kannustaa niinkö päihteettömään elämään... -- tietenki osa työntekijöistä on sitte eri mieltä.”

” -- itellä on lapsia -- ja sitte, tavallaan joutuu tekemään semmosen päätöksen, joka sotti tavallaan niitä omia, tai että mää en niinkö vanhempana vois ikinä niinkö tuommoseen suostua, ja vanhemmat vaikka ite haluaa että lapsi sijotetaan, johonki lastensuojelulaitokseen... ja ite, itestä tuntuu niinkö aivan kauhialta... et semmoselta hylkäämiseltä se, niitten vanhempien päätös... silti se on tavallaan tehtävä, koska ei välttämättä oo muuta vaihtoehtoa ja se... haluaa se lapsi itekki lähteä sieltä kotoa.”

” -- jos aattelee että maahanmuuttajia niin... -- se naisen asema ja ne, muut tuolta siis tulee ne miesten oikeudet tai käsitykset siitä miten naisia voi kohella tai niinkö lapsia ja nää kaikki ympärileikkaukset ja nää.. -- ”

” -- se tinkiminenki on kaikessa.”

” -- että tarvii niitä puhtaita seuloja vanhemmille ennenko ne, niinko voi tavata sitä lasta, sitte jos ne ei kerta kaikkiaan kykene niihin puhtaisiin seuloihin, niinkö tulee että onkohan tää ihan oikein että se vaan ikävöi ja ikävöi, eikä voi tavata sitä lasta... ko ite oot niin tiukkapipone.”

” -- lapsi oli jo lastenkodissa ja varmaan niinko etupäässä vanhemmasta johtuvasta syystä, ja lapsi halus, se vaan istu ja sano vaan että minä haluan kottiin... ni, ni se oli niinko aivan kauhiata kattoa ko... äiti ei ollu valamis siihen.”

” -- tälläki hetkellä, niin tämmöset ku esimerkiksi palvelut että mitä enemmän ihmiset jaksaa valittaa, niin sitten he saavat semmosta mitä toiset ei saa.”

Sosiaalityöntekijöiden mukaan on vaikeata toimia silloin, kun työn puolesta joutuu tekemään jotain mikä sotii omaa arvomaailmaa vastaan, silloin on tingittävä jostain. Tinkiminen on sosiaalityöntekijöiden mukaan ”kaikessa”, minkä tulkitsin tarkoittavan kaikkea asiakkaiden tasa-arvoisen kohtelun tinkimisestä ristiriitoihin omien henkilökohtaisten periaatteiden ja ammattietiikan välillä. Sosiaalityöntekijät toivat esiin esimerkiksi sellaisen epäoikeudenmukaisuuden, että kiireessä priorisoitaessa asiakkaiden tilanteita asiakkaat, jotka ”jaksavat valittaa” saavat nopeammin tai sellaista palvelua, mitä toiset eivät saa. Yksi sosiaalityöntekijä kuvasi kokemaansa ristiriitaa siten, että hän yrittää elää elämänsä niin sanotusti nuhteettomasti, mutta työtehtävässään virkamiehenä ei pysty noudattamaan lakia.

5.3 ”Sen lauluja laulat kenen leipää syöt”

Pösö (2012, 76) esittää lastenhuoltokielen tyypillisimpiä käsitteitä, joista yksi on lapsen etu. Pösön mukaan lapsen etua ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti vielä pystytty määrittelemään, sillä sitä joudutaan tulkitsemaan ja harkitsemaan erilaisissa ja muuttuvissa tilanteissa. Pösö huomauttaa, ettei ole myöskään aina selvää, onko kyse lapsen vai esimerkiksi vanhempien edusta (2012, 77). Vanhemmuudestakin puhuttaessa ensisijaisena lähtökohdiana on lapsen oikeus vanhempiin, eikä päinvastoin (Ihalainen & Kettunen 2006, 77). Pösö (2000, 78) määrittelee lapsen edun muun muassa Goldsteinia (1973) sekä Hansenia ja Ainsworthia (2009) luettuaan seuraavasti: huomiota tulisi kiinnittää lapsen omiin tarpeisiin sekä erityisesti lapsen tarpeeseen varttua ja kasvaa huolehtivassa ja pysyvässä ympäristössä. Lisäksi toimenpiteet ja niiden vaikutukset tulisi esittää arvioitavaksi nimenomaan lapsen kannalta. Kun vielä 1900-luvulla lähdettiin liikkeelle vanhempien oikeuksista, nykyään ratkaisut perustellaan lapsen hyvinvoinnista ja oikeuksista lähtien (Ihalainen & Kettunen 2006, 76). Suomessa lapsen edun käsite on vakiintunut 1970- ja 1980-lukujen tienoilla lapsilainsäädännön myötävaikutuksesta (Pösö 2000, 79; Ihalainen

& Kettunen 2006, 76). Vuonna 2008 voimaan tulleesta Lastensuojelulaista (13.4.2007/417) on nähtävissä, että lapsen etu on pidetty keskeisenä periaatteena (Pösö 2000, 80).

LASTENSUOJELULAKI: 4§ huomiota tulee kiinnittää siihen, miten eri ratkaisut ja toimenpidevaihtoehdot turvaavat lapselle seuraavat asiat:

1. tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
2. mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
3. taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
4. turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
5. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
6. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä
7. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 4§.)

” -- ittellä ainaki vielä tässä vaiheessa ku on nii vähä työkokemusta, ni se lakihan mulla jyskyttää tuolla takaraivossa kokoajan... -- että sen mukkaan tässä niinku loppuviimein yrittää kokoajan tehdä... ”

Lastensuojelulaista on löydettävissä oikeastaan koko yhteiskuntapolitiikan elämänkaari kasvuolojen rakenteista aina huostaanottoon. Lastensuojelulaissa tehtävänä on hoitaa yhteiskuntaa kahdella tavalla; sekä huolehtimalla yleisistä oloista ja ehkäisemällä ongelmia sekä korjaamalla niitä, mikä tapahtuu yksilöiden ja perheiden huolien hoitamisena. Ylipäätään korjaavan työn osuus lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on ylettömän suuri ja lain tuomat velvoitteet kasvattavat entisestään riittämättömyyden tunnetta. (Bardy 2013, 71.) Monet sosiaalityöntekijät toivat haastatteluissa esiin huoltaan siitä, että työ on laissa määriteltyä, eikä sitä pystytä siitä huolimatta noudattamaan.

Sosiaalityötä tehtäessä työntekijä ja asiakas muodostavat suhteen, jossa sosiaalityöntekijä voi joutua eettisesti haastavaan asemaan asiakkaaseen tai työnsä toimeksiantajaan nähden. Tällaisessa tilanteessa eettisiä ongelmia syntyy usein siitä, että työntekijä ei voi ratkaisuisaan turvautua vain omaan ammatilliseen asiantuntemukseensa, koska ei ole autonominen työnantajaan nähden (Raunio 2004, 93). Joissain eettisesti haastavissa tilanteissa

sosiaalityöntekijän täytyy miettiä, kenen sana on lopulta painavin ja mihin oma toimivalta riittää. Haastatteluiden perusteella sosiaalityöntekijät kokivat saavansa lähiesimiehiltään tukea ja toisaalta taas esimiestenkin ratkaisuja oltiin arvioitu kollegojen kesken, kuten seuraavista kommenteista käy ilmi.

”Miten se nyt mennee, sen lauluja laulat kenen leipää syöt... Eli työnantajan pillin mukkaanhan sitä mennään.”

”S3: ja semmonen oli esimerkiksi että, vähä tuli esimieheltä semmosta viestiä että on avohuollon sijotuksessa niin että ois hyvä kattoa että se jäis alle sen puolen vuoden ku siinä oli se että jos muuttaa toiselle paikkakunnalle nii

S4: nii ettei tuu jälkihuoltoa

S3: että porukalla niin just katottiin tarkkaan että onks tää nyt eettisesti oikein

S4: niin että jätetään justiin alle puolen vuojen ettei saa jälkihuolto-oikeutta

S3: että esimieheltä vähä... että sen takia sitte...

S4: päinvaston ko joittenki kohalla yrittää että jos itte, itellä on semmonen tunne että tuo tarttis tukea että tuota...”

Witkinin mukaan sosiaalityön keskeisimpiä päämääriä ovat ihmisoikeuksien edistäminen ja suojeleminen (2003, 243). Tämä näkyi haastatteluissa yleisimpänä vastauksena, kun kysyin sosiaalityöntekijöiltä, onko heillä henkilökohtaisesti mitään toimintaa ohjaavia periaatteita, johtajatuksia tai etiikkaa, joita he omassa työssään seuraavat ja noudattavat. Jokaisessa ryhmässä tuotiin esille, että sosiaalityön tulee olla ihmisoikeuksia ja -arvoja kunnioittavaa. Ihmisoikeuksien jälkeen yleisimmät vastaukset olivat tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Useimmat sosiaalityöntekijät toivat yhtenä tärkeänä työtä ohjaavana ajatuksena lapsen edun. Lisäksi lähes jokaisessa haastattelussa mainittiin ”tunne” siitä että työntekijä on toiminut oikein tai ajatus siitä, että pystyy ”katsomaan itseään peilistä”.

Irkka Peltonen (2013, 79) kuvaa mainiosti sosiaalityöntekijän omaa ammattieettistä arvo-perustaa kertoessaan tarinaa omasta kokemuksestaan uutena sosiaalityöntekijänä. Peltosen mukaan jokaisella ihmisellä on mielessään jonkinlainen käsitys hyvästä ja pahasta ja siitä, milloin ajattelee toimivansa oikein ja milloin taas pelkää toimivansa väärin. Peltonen kutsuu tätä työntekijän omaksi moraalikoodistoksi, jonka avulla henkilö suuntaa toimiaan. Tähän koodistoon vaikuttavat Peltosen mukaan tutkittu, oletettu ja opittu tieto, henkilökohtaiset aiemmat kokemukset sekä tunteet. Nämä moraalikoodistosta kumpuavat

tunteet voivat olla niin voimakkaita, että työntekijä toimii niiden ohjaamina ja voi olla että vasta jälkeenpäin ymmärtää miksi. (Mt., 79.) Peltosen kuvaus on erittäin osuva kun käsitellään sosiaalityöntekijän ”tunnetta” oikein tekemisestä.

Seuraavissa kommentteissa näkyy sosiaalityöntekijöiden yleisimmin vastaamat asiat kysyttäessä oman työn johtajatuksista tai etiikasta, jota työssään käyttää. Vastausten selkeys ja vastaamisnopeus tuotti itselleni ajatuksia siitä, että sosiaalityöntekijät todella tukeutuvat arjessa joihinkin arvoihin ja ajatuksiin eettisesti hyvästä työstä. Perusteluna väitteelleni on, että eettistä harkintaa vaativissa tilanteissa asioita on puntaroitava niin monesta näkökulmasta, että lienee välttämätöntä luoda itselle sosiaalityöntekijänä jokin henkilökohtainen arvomaailma tai ammattietiikka siitä, miten työtään tekee.

”Ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo... -- että semmonen maalaisjärki.”

”Se tunne, että minä olen tehnyt oikein.”

”Mulla on varmaan se että teen voitavani lapsen puolesta, lapsen puolella aina, lapsiahan tässä suojellaan.. --”

Kysyttäessä työtä ohjaavista periaatteista, suurin osa haastateltavista mainitsi ensimmäisten sekuntien aikana ihmisoikeudet, lapsen edun, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon. Tasa-arvon osalta tarkennettiin vielä, että sen tulee toteutua sekä asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa, että asiakkaiden saaman palvelun laadussa. Näiden jokseenkin klassisten, kirjallisestikin määriteltyjen periaatteiden lisäksi haastateltavista moni mainitsi ”tunteen, että on tehnyt oikein”. Tunnetta kuvattiin eri tavoin, muun muassa kontekstoituna töistä kotiin lähtemiseen, että työntekijä voi hyvillä mielin sulkea oven työpäivän jälkeen tai tunteena siitä, että on tehnyt kaiken voitavansa. Työntekijöistä huokui välittäminen ja aito halu auttaa, mutta vastaavasti kipua näiden asioiden toteutumattomuudesta oli myös selvästi aistittavissa.

6 EETTISESTI HYVILLÄ JALANJÄLJILLÄ

6.1 Eettisyys toteutuu

Ehdottomasti yleisin vastaus kysymykseen, jossa kysyttiin tilannetta, jossa eettisyys on toteutunut, oli se että asiakas *tulee autetuksi* tai *saa tarvitsemansa palvelun*. Toiseksi yleisin vastaus kysymykseen oli asiakkaan *aktivoituminen* tai asiakkaan *pääseminen jaloilleen*. Havaittiin, että sosiaalityöntekijät varoivat ottamasta kunniaa itselleen, ja useassa haastattelussa keskusteltiin siitä, että asiakkaat ”auttavat itse itseään” saattamalla esimerkiksi opinnot loppuun tai hoitamalla asiansa esimerkillisesti niin että lastensuojelun jälkihuolto ”onnistuu”. Lisäksi haastateltavat mainitsivat arvosidonnaisia ja laajemminkin eettisyyttä kuvailevia tilanteita siitä näkökulmasta miten sosiaalityöntekijä itse tekee työnsä eettisesti hyvin. Komulainen (2016, 40) korostaa tärkeänä asiana sosiaalityöntekijän kykyä pysähtyä ja keskittyä työn ollessa jatkuvasti liikkeessä. Ilmari Rostilan (2001, 35) näkemyksen mukaan laadukas sosiaalityö rakentuu seuraavista ydinasioista: kokonaisvaltaisesta asiakkaan elämäntilanteen kartoituksesta, erikseen määritellyistä tavoitteista sekä selkeästä suunnitelmasta. Molempien kirjoittajien, sekä Komulaisen että Rostilan näkemykset laadukkaasta sosiaalityöstä kiteytyvät nimenomaan suunnitelmallisuuteen, joka osaltaan vaatii aikaa, mutta takaa eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumisen. Lastensuojelun sosiaalityössä tätä ajatusta kuvaa konkreettisesti se, että jokaisella asiakkaalla tulee olla voimassaoleva asiakassuunnitelma, jonka mukaan sosiaalityötä tehdään. Kiire näkyy, jos suunnitelmia ei ehditä päivittää tai tehdä perusteellisesti ajan kanssa, jolloin suunnitelmallinen sosiaalityö kärsii. Hyvässä suunnitelmassa on nähtävillä kerralla asiakkaan palveluiden tarpeet perusteluineen sekä yhteiset tavoitteet työskentelylle, mikä auttaa yksittäistä sosiaalityöntekijää työssään huomattavasti. Suunnitelmien, kuten muunkin työn hyvin hoitamisen kannalta työntekijät toivat esiin ajatteluun käytettävän ajan tärkeyden. Edellä mainitun lisäksi haastateltavat toivat esiin muitakin asioita, jotka kertovat tilanteista, joissa eettisyys toteutuu.

” -- että kaikessa tässä työn paljouessa ja kiireessä niinkö jotenki aina ku välillä hoksaa pysähtyä miettimään nimeommaan sitä asiakkaan etua niin... ”

”No asiakas tulee autetuksi... saa semmosta palvelua.”

” -- jos näkkee että joku asiakas tarvii selkeästi jonku palvelun ja sitte näyttää että sitä ei oo saatavilla, mutta sitte se järjestyki, se saaki sen palvelun ja asiakas on tosi tyytyväinen ja huojentunu ja itekki.”

” -- ja se ei välttämättä itelle oo yhtään helpompi, mutta se tuntuu oikealta.”

” -- missä asiakas on saanu vielä mahdollisuuden, mitä ei välttämättä enää ehkä... olisi ollut tarpeen antaa, mutta sitte on kuitenkin katsonu että se on asiakkaan tai lapsen etu että hän saa vielä mahdollisuuden... niin siinä ainaki tuntuu siltä että on saanu niinkö jonkinnäkösen eettisen voiton jostakin.”

” -- semmonen tunne että se on siis ihan oikeasti, se voi nyt olla jopa kokonaisen päivän siis olemaan niinkö oppitunneilla -- se on niinkö semmonen... onnistunut... tai en mie tiä oonko mie siinä onnistunu, asiakas ite onnistu.”

”Mie oon kyllä kerran saanu palautetta en mie tiä oliko se minun ansiota mutta on oikeen käyny sanomassa että minun ansiosta hän on saanu opiskelusuoritettua loppuun.”

” -- ollu pitkään vaikka huostassa joku lapsi ja sit se on jälkihuollossaki onnistunu sitte ollu tosiaan, valmistuu ammattiin ja -- kuitenkin siitä tulee ihan tämmönen yhteiskuntakelponen.”

” -- lapsi on niinkö tota pienestäki kiitoksesta tai kannustuksesta ilonen, ni kyllä se näkyy niinkö mejän asiakkaissa, että kyllä sitä pitää kaivaa aina se joku, joku semmonen, mistä sitä voi kiittää --”

Haastateltavat kertoivat onnistuneista asiakastapauksistaan lämpimästi ja kokivat asiakassuhteessa jatkuvuuden korvaamattoman tärkeäksi asiaksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan myös asiakassuhteen avoin vuorovaikutus ja molemminpuolinen kunnioitus olivat merkittävässä roolissa onnistuneissa asiakastarinoissa. Rostila (2001, 64) tarkastelee sosiaalityön tavoitteita ja asiakassuhdetta vahvistavia ulottuvuuksia. Rostilan mukaan muutosprosessissa on tärkeää muistaa kannustava, positiivinen palaute asiakkaalle esimerkiksi vahvuuksista, muista myönteisistä piirteistä, selviytymisestä tai vaikka pienistäkin edis-

tymisen merkeistä, jopa siitä ettei tilanne ole mennyt huonommaksi. Asiakkaan itsensäkin uskoessa tulevaisuuteen ja parempaan huomiseen, asiakkaassa oleva muutoshalu kasvaa, mikä taas ruokkii työntekijän myönteistä suhtautumista asiakkaaseen. (Mt., 64.) Haastateluissa tuotiin esiin myös tahdikkuus asiakkaiden kannustamisen ja toivon luomisen suhteen. Haastateltavat olivat selvästi käyttäneet aikaa asiakkaiden tulevaisuudennäkymien kehittämiseen ja uudelleen rakentamiseen.

6.2 Eettisyyttä edistämässä

Sosiaalityön vuorovaikutustaitoja opettavat henkilöt ja tutkijat ovat lähes yksimielisiä asiakasta kunnioittavan kohtelun ja empaattisuuden merkityksestä (Rostila 2001, 63). Samoin haastateltavien vastauksissa esiintyi empatian merkitys. Rostilan (mt., 63) mukaan aidosta työntekijästä puhuttaessa tarkoitetaan tunteiden ilmaisemista ja niistä vastuun ottamista aivan kuten kuka tahansa ihminen, ilman että on välttämättä puolustuskanalla. On tärkeää, että myös työntekijä tunnistaa ja kykenee myöntämään omat virheensä (mt., 63). Haastateltavien mukaan empatia vaikuttaa positiivisesti eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumiseen ja ennen kaikkea asiakassuhteen rakentumiseen. Empatian yhteydessä mainittiin myös ymmärtäminen, ystävällisyys, aito kuunteleminen ja kiinnostus. Edellä luetellut asiat näen osana laadukasta asiakastyötä ja sisältyvän asiakkaan kohtaamiseen. Haastateltavat toivat esiin kokemuksia, jotka heidän mukaansa edistävät eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumista.

” -- että kuulee sen oikeasti mitä se asiakas sanoo, mitä hän kertoo... ni siinähan se toteutuu. ”

” -- että oikeesti niinkö aidosti kuuntelee että ei tee niitä omia johtopäätöksiä, eikä etukäteen... minusta se on tärkeää, eettistä on seki, ettei etukäteen niinkö tuomitse sitä -- ”

” -- jotenki se helpottaa sitä työn tekemistä ku tietää että kaikille toimii samalla tavalla... ”

” -- itelle tuo käsite on semmonen niin kokonaisvaltanen juttu et se on kaikessa, siinä toiminnassa mitä täällä tekkee, niissä ihan pienissäki valinnoissa. -- kirjaamiskäytännöstä puheluun, ihan tämmöseen niinku arjen toimintaan -- ”

” -- eli että toteutuu ne perus- ja ihmisoikeudet, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus -- ”

” -- pittää olla asiallinen... -- ei tuomita -- ”

”Ettei niinkö luokittele...”

” -- se on hyvä että on ees tämän verran meitä työntekijöitä -- ”

” -- vaikka ollaan virkamiehiä niin me höslätään kaikenlaista ja sitte ei ehkä, ainaakaan itte ei toimi niin kauhian virkamiesmäisesti ja ihan kaikkien lakipykälien mukaan että seki on toisaalta ihan semmonen oma eettinen valinta ettei pilkulleen noudata niitä kaikkia.”

”Onneks on oikeus käyttää harkintaa...”

” -- on empaattinen vaikka ei vois auttaakaan...”

Sosiaalityön työvälineet mainittiin yhtenä olennaisena kokonaisuutena liittyen eettisyyden toteutumisen edistämiseen. Työvälineinä käsitettiin aika (myös ajattelulle), sopiva asiakasmäärä, mahdollisuudet (palvelut), harkintavalta, vapaus hankkia palveluita (esimerkiksi valita sijoituspaikka), oikeus turvautua esimieheen sekä toisaalta nauttia esimiehen luottamusta.

”No meillä on tiimi, ja on kuitenkin ihan hyvin aikaa siihe varattu, siinä kerkiää ainaki niinku ne tärkeimmät keissit käymään -- että tukea saa sitte toisilta.”

” -- meillä on tosi joustava työaika -- et voidaan hyvin paljon itse säädellä sitä työaikaa, se on varmaan yks semmonen, mikä mahdollistaa eettisesti hyvän työn tekemisen.”

”Mutta täällä ei myöskään silotella mittään niitä asioita... että kun tiedän etelän paikkakuntia joissa sitten kaunistellaan tilastot aina kun ne pittää lähettää niin meillä ei onneksi kukkaan vaadi semmosta, me saahaan laittaa ne just semmosina ku ne oikiasti on.”

” -- ja sitte niinkö tuo kollegiaalinen tuki sitten -- ”

” -- sitä vaihtuvuutta on ja niitä uusiaki ihmisiä tulee taloon ni sitte se perehdyttäminen ois niinkö tosi tärkeää että sitte ku se työura tässä alkaa, kun ekaa kertaa tulee nii sitte sais semmosen mahollisimman hyvän liikkeellelähön -- ”

” -- työnohjaus, mikä me ollaan nyt uudestaan saamassa -- ”

” -- on tuota vielä pomot ja niille on kuitenkin lyhyt matka ja matala kynnys.”

”Ja sitte varmasti hyvä johtamistaito, hyvä esimies... antaa sen tietynlaisen tuen että sitä ei oo semmonen niinku hukassa ja yritä yksin tehä niitä ratkasuja -- ”

”Ja sitte se esimiesten asenne asiakkaisiin ja... ihmisiin ylipäätään, ni se on aika tärkeä -- ”

”No ainaki se että se päätöksenteko näissä arjen asioissa ei oo liian kaukana, et se ei käy monessa portaassa ja just se että se tavallaan se kellä se näkemys on paras jotenki siitä tilanteesta tai keillä, ni he voi sitte vaikuttaa siihen päätöksentekoon ja se onneksi täällä meillä on niinku tässä lähellä.”

Työnhallinnallisista asioista joustava työaika ja siihen vaikuttaminen koettiin tärkeänä osana työssäjaksamista ja sitä kautta eettisesti hyvän työn toteutumista. Sosiaalityöntekijät pitivät säännöllisiä sosiaalityön tiimipalavereja tärkeinä ja professionaalista itseluotamusta lisäävinä niissä kaupungeissa, joissa se oli käytäntönä. Työnohjaus koettiin yhdeksi tärkeäksi osaksi työhyvinvointia ja eettisyyden edistämistä, joskin työnohjauksen säännöllinen toteutuminen oli yllättävän useassa kaupungissa ollut suunnitteluvaiheessa jo pitkään.

Useissa haastatteluissa keskusteltiin siitä, että lastensuojelun sosiaalityön budjetteja yrittään varjella ja kaunistella eri tavoin. Eettisesti hyvän sosiaalityön edistämisenä pidettiin sitä, ettei tilastoja silotella vaan ”annetaan niin aikarajojen kuin rahahanojen mennä yli” totuudenmukaisesti. Tämä on sosiaalityöntekijöiden mukaan reiluinta sekä asiakkaille että sosiaalityöntekijöille. Yhtenä eettisesti hyvää sosiaalityötä edistävänä tekijänä mainittiin Sote-uudistus, jota odotettiin toisaalla innolla sekä toisaalla pelolla ja epävarmuudella. Osassa kaupungeista odotettiin työtapoja ja -oloja parantavaa sote-uudistusta, ja toisaalta sote-uudistuksen pelättiin sekoittavan viimeisetkin toimivat työtavat.

6.3 Eettisesti hyvää sosiaalityötä on...

...asiakastilanteissa:

”Miten haluais että itteään kohdeltais.”

”Ja vaikka ois kuinka haasteellista työskennellä ni ei provosoituis, vaan muistais aina sen että minkä eteen tässä tehään töitä.”

” -- ainaki itellä mulla on aina ollu se periaate, että ihan sama mitä mä teen ni kaikkia asiakkaita kohellaan kuitenkin niinkö tasavertaisesti että kaikki saa sen saman, tavallaan, samanlaisen palvelun mitä meillä nyt on tarjottavissa että tietenki on ne rajat mitä on olemassa...”

” -- ettei lähe niinkö siitä omasta arvomaailmasta arvottaa sitä asiakkaan elämää...”

”-- en niinku lähtökohtaisesti asetu kenenkään asiakkaan yläpuolelle.”

”He on oman elämänsä asiantuntijoita.”

...ja sosiaalityöntekijän ajatuksissa:

”Ne on niitä pieniä valintoja siellä arjessa... myös isommissa foorumeissa ja sitte työyhteisössä, et se on niinkö niin joka tasolla.”

”Ainaki itelle tarkoittaa sitä että ei niinkö vaan porskuta menemään ajattelematta asioita vaan pysähtys niinkö pohtimaan asioita just niinkö se lapsen etu mikä tässä on tullu niinkö monta kertaa esille, että kun sen jaksais jotenki mielessä säilyttää ja sitte niinkö niin että pysähtyis ajattelemaan asioita ja refleктоimaan --”

”Ihmisen arvostaminen.”

” -- että aina ko ne lähtee ni jäis jotenki päällimmäisenä kuitenkin semmonen toivo paremmasta... huomisesta.”

”Muistaa myös ne hyvät asiat.”

” -- kyllä se eettisesti kestäväää toimintaa ois jos sen kykenee perustelemaan sen oman toimintansa.”

”Sillain että mie lähen huoneesta, mie voin sulkea oven ja vaikka olen joutunu tekkeen inhottavia asioita ni mulla on hyvä lähtee... hyvillä mielin suljen oven.”

”Tunne, että olen tehnyt oikein.”

” -- että on tehny kaiken mahdollisen.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän pro gradu -tutkielman prosessin aikana sain sosiaalityöntekijöiden kokemuksista arvokasta tietoa, joka nivoutuu aikaisempaan kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen aiheesta. Uutta tietoa tämä tutkielma toi maantieteellisen erityisyytensä puolesta. Samaa aihetta ei ole aiemmin tutkittu nimenomaan Lapin kaupungeissa. Informaation tuottamisen lisäksi näkisin, että tutkimuksen tekemisellä oli vaikuttavuutta lastensuojelun sosiaalityön työyhteisöissä arvokeskusteluiden muodossa – ainakin hetkellisesti.

Kokonaisvaltaisesti tutkimustuloksia tarkasteltuna eettisyys ilmeni välillä rivien välissä sosiaalityöntekijöiden keskustellessa arjen tilanteista lastensuojelussa. Yrittäessäni jäsentää eettisyyden eri ulottuvuuksia ja konteksteja mielessäni, päädyin havainnollistamaan eettisyyden heijasteita eri tasoilla kuvion muotoon.

Kuvio 1. Etiikan heijasteet eri tasoilla yksilöstä globaaliin.

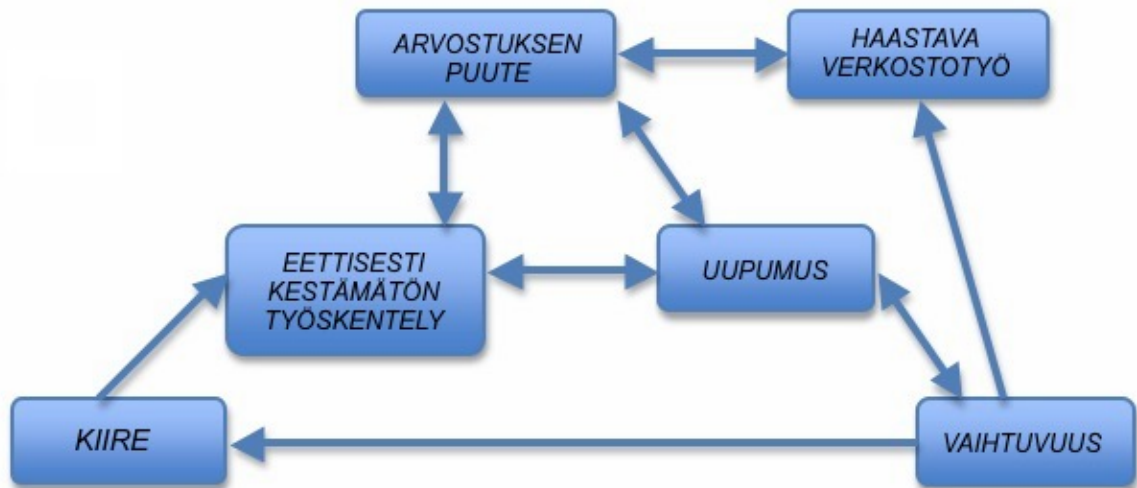
Kuviota tehdessäni hain etiikan eri tasojen heijastepintoja, toisin sanoen mistä etiikka oli luettavissa tai kuunneltavissa sosiaalityöntekijöiden vastauksissa ja miten etiikka toisaalta näkyy toiminnan eri tasoilla. Kuvio on oma näkemykseni etiikan ilmentymistä nimenomaan sosiaalityön eri tasoilla. Käydessäni vastauksia läpi ja yrittäessäni jaotella niitä eri teemoihin, huomasin, että etiikkaan liittyvää ajatusten poukkoilua olisi pakko jäsenellä, että pääsisin eteenpäin. Omalla kohdallani visuaalinen jäsentely helpotti huomattavasti aineiston analysointia. Kuviossa ympyrät kuvaavat tasoja yksilöstä, sosiaalityöntekijästä globaaliin sekä samalla kertovat heijasteet, mistä eettiset kysymykset ovat nähtävissä käytännössä. Etiikan ilmenemistä jokaisella eri tasolla kuvaa kuviossa ajatuskupla, joka ylettää yksilön tasolta globaalin tasolle saakka. Haastatteluaineistoon verraten kuviossa eriteltyt etiikan eri tasot tulivat sosiaalityöntekijöiden vastauksissa näkyviksi lähes jokaisen kysymyksen kohdalla enemmän tai vähemmän. Vastauksista on kuultavissa eri tasot ja niiden vaikutukset aina yksilötasolle asti. Oikeudenmukaisuuden periaate näkyy esimerkiksi globaalilla tasolla kansainvälisen ihmisoikeussopimuksen muodossa ja yksilötasolla taas sosiaalityöntekijän omana henkilökohtaisena tunteena tai periaatteena, joka vaikuttaa pieniinkin valintoihin arjen sosiaalityössä.

Tutkimukseni johtopäätöksistä tärkeimpänä näen, etteivät sosiaalityöntekijät ole tyytyväisiä tekemäänsä lastensuojelun sosiaalityön laatuun. Sosiaalityöntekijät toivat esille tyytymättömyyttään eri osa-alueiden suhteen, mikä oli aineiston huomattavasti massiivisin osio. Tätä aihetta on tutkinut Manner-Suomessa Maija Mänttari-van der Kuip (2015) väitöskirjassaan ja hänen tutkimuksensa mukaan tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä lähes 40% koki, että mahdollisuus ammattieettisesti vastuullisen sosiaalityön tekemiseen oli heikentynyt edellisten kolmen vuoden aikana. Haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat, ettei aika riitä asiakkaiden asioiden perehtymiseen, eikä esimerkiksi lasten tapaamisiin, joita pidettiin kuitenkin huomattavan tärkeänä osana suunnitelmallista lastensuojelun sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluista oli selvästi kuultavissa aito huoli asiakkaiden tilanteista ja erityisesti niiden perheiden osalta, jotka kipeästi tarvitsevat palveluita, joita ei ole. Sosiaalityöntekijät kokivat haastavaksi sen, että neuvonta- ja ohjausvelvollisuus pystytään hoitamaan hyvin, mutta viimeistely puuttuu. Asiakkaan tilanteen kartoituksen aikana työntekijät tekevät tunnollisesti selvitystyötä, jotta löytävät henkilön avun tarpeen sekä siihen kohdennettavat tukitoimet. Ongelmaksi koituu kuitenkin se, ettei kyseistä palvelua ole saatavilla tai ylipäätään olemassa. Eräässä haastattelussa

tuli esiin yksi esimerkki asiakasryhmästä – väliinpuotoajista – joiden kohdalla järjestelmästä puuttuu palvelurakenne. Sosiaalityöntekijä oli huolissaan asiakkaista, jotka täyttävät 18 vuotta ja jotka ovat lievästi kehitysvammaisia, mutta joilta puuttuu diagnoosi. Huolenaiheena oli, etteivät he pääse vammaispalveluiden piiriin diagnoosin puuttuessa, ja etteivät he välttämättä halua ottaa vastaan aikuissosiaalityön palvelua. Toisena konkreettisenä esimerkkinä palveluiden puutteesta tuotiin esille, ettei lapsiperheille tarjottavia tukiperheitä ole saatavilla tarpeeksi kysyntään vastaamiseksi.

Toinen keskeinen teema tutkimustuloksissa on sosiaalityöntekijöiden kokemus siitä, ettei heitä arvosteta. Arvostuksen puutetta koettiin erityisesti muiden ammattialojen tahoilta, mutta myös sosiaalityön oman profession sisällä. Sosiaalityö on työntekijöiden kokemana muiden ammattialojen ja organisaatiomuutosten riepottelemana, eivätkä sosiaalityöntekijät itse ehdi eivätkä jaksaa nostaa meteliä epäkohdista, vaan jäävät jalkoihin – osittain jopa tietoisesti. Ajoittain sosiaalityöntekijöistä oli nähtävissä lannistumisen tunne ja kuulin kertomuksia siitä, kuinka on ”joskus yritetty vaikuttaa, mutta eihän meitä kuunnella”. Yksi haastateltava jopa kysyi minulta haastattelun aikana ymmärtääkseni osittain vakavissaan ja osittain leikkimielellä, että opetetaanko nykyään yliopistossa sosiaalityöntekijöille ammattiympeyttä, sillä siitä oli heillä niin kova puute. Toistuvasti havaitsin sosiaalityöntekijöiden ottaneen aliarvostuksen osaksi ammatti-identiteettiään, mikä pääsi pilkahdellen nostamaan päätään haastateltavien puheissa. Toisaalta usein haastatteluiden aikana kohosi myös innostunut ”me -henki” ja jotkut ehkä saivat uutta puhtiakin epäkohtien poistamiseksi tai ainakin viestin viemiseksi eteenpäin. Toistuvana teemana keskusteltiin paljon myös työntekijöiden vaihtuvuudesta ja sitä kautta työntekijöiden uupumisesta. Uupumiskeskusteluissa käsiteltiin jonkin verran työssäjaksamiseen liittyviä asioita, joista yleisin oli työnohjaus ja sen puuttuminen.

Sosiaalityöntekijät toivat hanakasti esille haastavan yhteistyötahojen kanssa tehtävän verkostotyön. Perusteeksi sille koettiin syvä kuilu sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattialojen edustajien välillä. Verkostojen jäsenet eivät tiedä toistensa työtehtäviä, ymmärrä toistensa ammattikieltä tai toisella osapuolella on yksinkertaisesti väärät, usein liian suuret odotukset toisen ammattilaisen toimintaa kohtaan.

Kuvio 2. Sosiaalityön työelämän eettinen dilemma työntekijöiden kokemana

Kuviossa 2. olen osoittanut ilmiöiden välisiä suhteita kuvassa olevilla nuolilla. Kuvio kattaa suurimman aineisto-osan (aineistoanalyysiluvut 4 ja 5) keskeisimmät teemat selittäen samalla niiden välisiä vaikuttimia. Tiivistetysti kerrottuna kuvio näyttää, että kiire saa aikaan eettisesti kestämatonta työskentelyä, joka edelleen aiheuttaa uupumusta työhön, mikä taas johtaa työntekijän vaihtumiseen. Työntekijöiden vaihtuvuudella on suuri merkitys yhteistyötahojen kanssa tehtävään työhön ja hankaloittaa sitä huomattavasti, tämän seurauksena verkostojen on mahdollisesti vaikea arvostaa sosiaalityötä ja sen tekijöitä. Työntekijän vaihtuvuus aiheuttaa työyhteisön sisällä lisää kiirettä, josta kierros alkaa taas alusta. Arvostuksen puute taas ruokkii eettisesti kestämatonta työskentelyä ja työntekijän uupumisen riskiä. Työntekijän uupuminen luonnollisesti näkyy vastaavasti eettisesti kestäättömänä työskentelynä.

Kyösti Raunion (2000, 34) mukaan sosiaalityötä kuvaavat niukentuneiden resurssien aikakaudella ongelmien vaikeutuminen, työpaineen koveneminen ja asiakasjonojen piteneminen. Raunio pohtii ongelman riepottelevan erityisesti suuria kaupunkeja, mutta toisaalta kasvavassa määrin myös pieniä maalaiskuntia (mt., 34). Raunio haluaa korostaa, että kunnissa on pyritty vastaamaan resurssipulan tuottamiin haasteisiin ja otettu käyttöön tulohajaus, jonka tarkoituksena on resurssien tehokkaampi käyttö tuottaessa tulosta. Puhuttaessa sosiaalityöstä ja tuloksellisuudesta samassa lauseessa, haluaa Rauniokin pysähtyä miettimään, mikä on sosiaalityössä tulosta ja miten sitä voitaisiin arvioida. (mt., 36.) Pelkästään resurssien määrällinen lisääminen ei kuitenkaan riitä ratkaisuksi ongel-

miin, vaan on huomioitava myös asiakaskunnan laadulliset muutokset, mikä vaatii professionaalisen osaamisen ja työskentelymallien uudistamista (mt., 37). Resurssipulaan on yritetty vastata monin eri tavoin, joista viimeisimpänä tutustuin tämän aamun uutisia luukiessani rahoitusmalliin, jossa yksityisiä sijoittajia hyödynnettäisiin ehkäisevässä lastensuojelussa. Ilmeisesti Hämeenlinnan kaupunki on lähtenyt mukaan kokeiluun, jossa yksityinen sijoittaja rahoittaa ennaltaehkäisevää työtä ja mikäli etukäteen sovittu tulos saavutetaan, vältetään esimerkiksi huostaanotto, kaupunki maksaa sijoittajalle rahat korkoineen takaisin. Voidaan olettaa, että tämä rahoitusmalli tulee herättämään rahaherkät nenät sijoittamaan varojaan ja tekemään bisnestä vakavan asian kustannuksella, josta vielä saa hyväntekijän tittelin. (YLE Uutiset 31.1.2016.) Lapsiperheiden pahoinvoinnin kääntämistä bisnekseksi tärkeämpää on huomata se, että jopa ekonomistiset sijoittajat haistavat rahan ennaltaehkäisevässä työssä ja näkevät sen kannattavana sijoituskohteena, mutta poliittisessa päätöksenteossa sitä ei suostuta näkemään.

Analyysivaiheessa halusin tarkoituksellisesti rajata tutkielmaani käsittelemään myös positiivisia näkemyksiä ja kehittämisehdotuksia, jotta tutkielma ei olisi pelkästään epäkohtiin takertumista, sitä kuitenkin unohtamatta. Päinvastoin, ajattelen olevan ensiarvoisen tärkeää huomioida juuri *valitusvirsi*, ottamalla sosiaalityöntekijöiden hätähuudot vakavasti ja miettimällä, mitä asialle voitaisiin tehdä. Esimerkiksi Petteri Niemi (2008, 115) on pohtinut priorisoinnin eri muotoja ja ulottuvuuksia juuri sosiaalityön ahdinkoa ajatellen ja sen helpottamiseksi. Niemi tuo esiin implisiittisen ja eksplisiittisen priorisoinnin, jotka viittaavat vapaasti käännettynä yksilön priorisointivastuuseen ja julkiseen harkittuun ja säänneltyyn priorisointivastuuseen. Implisiittisen priorisoinnin puolesta voidaan ajatella ratkaisujen ja päätösten toteutuvan tilanteen parhaiten tuntevan henkilön harkinnassa, mutta toisaalta yksilön vastuun kasvavan kohtuuttoman suureksi. Implisiittisen priorisoinnin mallissa hyvä huomio on myös se, että poliitikot vapautuisivat vastuustaan, eikä heidän enää tarvitsisi miettiä vaikeita priorisointikysymyksiä. Niemi pitää yksittäisen sosiaalityöntekijän puolia ja toteaa sen olevan epäreilua, että yksittäinen työntekijä joutuu kamppailemaan vaikeiden yhteiskunnallisten ongelmien äärellä. Niemi esittää, että meidän täytyy pyrkiä mahdollisimman eksplisiittiseen priorisointiin menettämättä kuitenkaan kaikkea subjektiivista arvostelukykä. (Niemi 2008, 115-116.)

Kolmas ja viimeinen aineistoanalyysiluku koski sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi sosiaalityöntekijät nimesivät konkreettisesti, mitä eettisesti hyvä sosiaalityö on. Viimeisen alalu-

vun halusin jättää taiteellisena ratkaisuna pelkistetyksi sosiaalityöntekijöiden ’kommenttikentäksi’, sillä katson, että sosiaalityöntekijöiden ajatukset eettisesti hyvästä sosiaalityöstä olivat ymmärrettäviä, erittäin arvosidonnaisia, koskettavia ja vaikuttavia. Kommentit myös puhuivat riittävästi puolestaan, tuoden esiin sosiaalityöntekijyyden perusolemuksen – välittämisen ja halun auttaa.

Eettisyyden toteutumisesta keskusteltaessa haastateltavat toivat useimmin esiin tilanteen, jossa asiakas tulee autetuksi, aktivoituu tai pääsee niin sanotusti jaloilleen, eli arki ”normalisoituu”. Normaalius ammatillisen sosiaalityön tavoitteissa tarkoittaa kuitenkin aivan toisenlaista normaaliutta kuin keskivertokansalaisen käsittämä normaalius. Ensisijaisesti asiakkaan jaloilleen pääseminen tarkoittaa sosiaalityön kontrollin lakkaamista tai tuntuua vähenemistä. (Raunio 2000, 49.) Voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöiden mielestä eettisyys toteutuu lastensuojelun sosiaalityössä ainakin hetkittäin asiakkaan tarpeen ja palvelun tarjonnan kohdatessa ja pienten isojen asioiden onnistumisena.

Haastateltavat vastasivat yllätyksekseni haastattelun loppupuolella esittämäni kysymykseen omista toimintaansa ohjaavista periaatteistaan eli ”ammattietiikastaan” sekä eettisesti hyvän sosiaalityön määritelmästä melko vaivattomasti, vaikka haastattelun alussa oli hieman alkukankeutta syventymistä vaativan aiheen äärellä. Eräs haastateltava toi heti haastattelun aluksi esiin ajatuksen, että aiheen ollessa niin haastava, olisi ollut hyvä saada kysymykset etukäteen, jotta vastauksia olisi voinut miettiä valmiiksi. Hetken mietittyäni tulin siihen lopputulokseen, etten olisi kuitenkaan tehnyt toisin, sillä ilman esitietoja sain mahdollisimman spontaanit ja aidot vastaukset. Koin, että jokaisessa ryhmässä vauhtiin päästyään sosiaalityöntekijät avasivat eettiset patonsa ja sain erittäin hyvän ja arvokkaan aineiston.

Yhtenä eettisyyden toteutumista kuvaavana ilmiönä työntekijät toivat esiin ”tunteen” siitä että on tehnyt oikein, mikä puettiin eri tavoilla sanoiksi haastateltavasta riippuen. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista oli nähtävissä eri painotuksia siinä, mitä johtoajatuksia työssä haluttiin noudattaa. Tunne edellä tekeviä sosiaalityöntekijöitä oli paljon, eivätkä hekään pelkkään tunteeseen vedonneet, vaan pitivät mukana myös esimerkiksi ihmisarvoja ja oikeudenmukaisuutta sekä tasa-arvoista niin asiakkaiden kesken kuin työntekijän ja asiakkaan välillä. Toinen joukko oli laki takaraivossa työtä tekevät sosiaalityöntekijät. Nämä kaksi periaatetta olivat selkeimmin erottuvat ryhmät – myös toisistaan. Tunne-ryhmä koki, ettei lakia välttämättä kuulukaan noudattaa pilkulleen, jotta asiakaslähtöisyys

toteutuu ja että tärkeintä on aito kohtaaminen eli tehdä työtä ihmiseltä ihmiselle. Laki-ryhmä taas piti ensiarvoisen tärkeänä, että lakia pystytään noudattamaan niin yksityis- kuin työelämässä. Heidän pohdittavanaan oli useimmiten se, miten priorisoida työtehtäviä, kun kaikkia täytyy kohdella tismalleen saman arvoisesti, eikä yhteistä linjaa haluttu rikkoa. Laki-ryhmän ongelmina olivat myös lain asettamat määräajat ja erilaisten selvitysten tekemisen viemä aika muulta työltä, kun taas tunne-ryhmä koki, että asiakastyö on tärkeintä ja selvityksistä tulee keskinkertaisia, mutta ne on vain tehtävä siten, että sen voi ”laittaa eteenpäin”.

Olen seurannut keskusteluita, joissa esitetään resurssien ja henkilöstön määrien olevan riittäviä, mutta sosiaalityöntekijöiden asenneilmapiirin ratkaisevan tilanteen kestäväksi. Ensimmäinen ajatus tuohon keskusteluun on, ettei koko taakkaa voi sysätä sosiaalityöntekijöiden asenteista johtuvaksi, mutta siitä pienestä osasta asenneongelmaa olen samaa mieltä. Olen valitettavasti itsekkin törmännyt yksittäisiin kollegoihin vuosien varrella, joiden ratkaisuja tai asennetta olen eettisesti tarkastellut ja enimmäkseen hiljaa mielessäni hieman kritisoinutkin. Ilokseni tämän tutkimuksen yhteydessä haastateltujen sosiaalityöntekijöiden joukosta en tavannut työntekijää, joka olisi – ainakaan haastattelutilanteessa – tuonut esiin tällaista asenneongelmaa itsellään tai työyhteisössä. On toki huomioitava, että minä tutkin eettisyyden toteutumista ja asenteiden tutkiminen vaatii enemmän ja kokonaan oman tutkimuksen erilaisine metodeineen. Tämän tutkimuksen aihioita poh-tiessani koen, että olisi tärkeää tutkia sosiaalityöntekijöiden asenteita ja selvittää esimerkiksi, missä määrin sosiaalityöntekijöiden omat asenteet vaikuttavat yhteistyöverkostossa tehtävään työhön, omaan työssäjaksamiseen sekä asiakassuhteisiin. Varsinainen jatkotutkimusajatukseni on kuitenkin tehdä tämän tutkielman aihetta vastaava tutkimus Etelä-Suomesta, tarkoituksena tarkastella tulosten eroja ja yhteneväisyyksiä.

Tutkielma oli minulle ensimmäinen laatuaan ja siihen liittyviä asioita piti opetella välillä kantapäähän kautta. Kirjoittaminen lähti todella sujumaan vasta aivan viime metreillä ja kehityskaari on havaittavissa tutkielman edetessä. Tutkimusprosessi kesti aiottua pidempään, mutta nähdäkseni se kannatti, sillä olen suhteellisen tyytyväinen lopputulokseen. Tutkielman aihe on kiehtonut minua prosessin aikana kokoajan enemmän ja lopulta tuntuu hankalalta päästää siitä irti – tätä en olisi koskaan uskonut sanovani.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Bardy, Marjatta 2013: Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) 2013: Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. 1. painos 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 49-78.
- Dickinson, Nancy & Comstock, Anne 2002: Getting and Keeping the Best People. Teoksessa Potter, Cathryn C. & Brittain, Charmaine B. (toim.): Child Welfare Supervision: A Practical Guide for Supervisors, Managers, and Administrators. Univeristy Press. Oxford, 220-261.
<http://site.ebrary.com.login.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland/edf.action?p00=supervision%20social%20work&docID=10358545>. Viitattu 31.1.2016.
- Dominelli, Lena 2012a: Green Social Work. From environmental crisis to environmental justice. Polity Press. Cambridge.
- Dominelli, Lena 2012b: Social Work in a Globalizing World. Polity Press. Cambridge.
- Eskola, Jari 2007: (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa: Viinamäki, Leena & Saari, Erkki & Ahola, Anja 2007: Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi. Helsinki.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu. Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 26-44.
- Eskola, Jari 2015: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani 2008: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 185-206.
- Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi Leena 2012: Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino. Tampere.
- Forsman, Sinikka 2010: Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tutkimushankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65571/978-951-44-8155-0.pdf?sequence=1>. Viitattu: 31.1.2016.
- Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli 1999: Monisärmäinen sosiaalityö. 3. painos. 1. painos 1993. Sosiaalija terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonna s. 1994: Competing Paradigms in Qualitative Research. Teoksessa: Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. 1994: Handbook of Qualitative Research. Sage Publications. Thousands Oaks, CA.
- Gylling, Heta 2002: Millaisilla arvoilla tutkimusta voidaan perustella? Teoksessa: Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani 2002: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki.
- Heino, Tarja 2013: Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) 2013: Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. 1. painos 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 84-107.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993: Teemahaastattelu. 6. painos. 1. painos 1979. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka 2007: Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa: Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. 13. painos. 1. painos 1997. Tammi. Helsinki, 186-215.

- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013: Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) 2013: Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. 1. painos 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149-164.
- Hugman, Richard & Smith, David 1996: Ethical issues in social work: an overview. Teoksessa: Hugman, Richard & Smith, David (toim.) 1996: Ethical issues in Social Work. Professional ethics. Routledge. London, 1-12.
- Husband, Charles 1996: The morally active practitioner and the ethics of anti-racist social work. Teoksessa: Hugman, Richard & Smith, David (toim.) 1996: Ethical issues in Social Work. Professional ethics. Routledge. London, 84-100.
- Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu 2006: Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. WSOY. Helsinki.
- Karvinen, Synnöve 2000: Hajoaako sosiaalityö? – Havaintoja sosiaalityön ammatillisesta asiantuntijuudesta. Teoksessa: Nurminen, Eija (toim.) 2000: Sosiaalityö ristipaineissa. Palmenia-kustannus. Helsinki, 141-156.
- Salonen, Jari & Karvinen-Niinikoski, Synnöve 2007: Työnohjaus ja elämän vaatavuus. Teoksessa: Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Rantalaiho, Ulla-Maija & Salonen, Jari 2007: Työnohjaus sosiaalityössä. Edita Publishing Oy. Helsinki, 10-32.
- Kiviniemi, Kari 2015: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani 2008: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannut. Jyväskylä, 74-88.
- Ketola, Tuija & Kokkonen, Tuomo 1996: Sosiaalialan työn lähtökohtia. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Komulainen, Anna 2016: Aina kohti hyvää. Talentia, (1), 38-40.
- Kotiranta, Tuija & Mäntysaari, Mikko 2008: Johtopäätöksiä ja jatkokeskustelun aiheita. Teoksessa: Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija 2008: Sosiaalialan normatiivinen perusta. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki, 315-323.
- Laine, Marjukka & Kokkinen, Lauri & Kaarlela-Tuomaala, Anu & Valtanen, Elisa & Elovainio, Marko & Keinänen, Mika & Suomi, Reima 2010: Sosiaali- ja terveysalan työolot 2010. Työterveyslaitos. Helsinki. https://www.researchgate.net/publication/49288122_Sosiaali-ja_terveysalan_tyoolot_2010. Viitattu: 31.1.2016.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010: Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) 2010: Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 138-177.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. Viitattu 31.1.2016.
- Lastensuojelulaki (13.4.2007/417). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 31.1.2016.
- Lindqvist, Martti 2006: Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) 2006: Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus. Jyväskylä, 168-190.
- Manka, Marja-Liisa 2011: Työn ilo. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Met-help Ky. Helsinki.
- Mänttari-van der Kuip, Maija 2015: Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45924/978-951-39-6191-6_vaitos29052015.pdf?sequence=1. Viitattu: 31.1.2016.
- Niemi, Petteri 2008: Priorisoinnin eettisestä perustasta sosiaalialalla. Teoksessa: Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija 2008: Sosiaalialan normatiivinen perusta. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki, 100-145.

- Niemi, Petteri 2010: Hienoja periaatteita – vähän sisältöä. *Sosiaalitieto*, (11), 20-21.
- Niemelä, Pauli & Hämäläinen, Juha 2001: Työuupumuksen ehkäisy ja lievittäminen sosiaalialan asiantuntijatehtävissä. Kolmen interventiomallin kokeilu ja arviointi. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskunta tieteet 25. Kuopion yliopisto. Kuopio.
- Nirhamo, Marika 2008: Miten arvioida kiireellisyttä asiakkaan kanssa? *Sosiaaliturva*, (1), 7.
- Paavola, Auli & Honkavaara, Pirjo & Muuronen, Kaisu & Mäkinen, Päivi & Tolonen, Mervi & Varsa, Marjo 2010: Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää? http://www.talentia.fi/files/6720_Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf. Viitattu: 31.1.2016.
- Payne, Malcolm 1991: *Modern Social Work Theory: a critical introduction*. Lyceum. Chicago.
- Pekkarinen, Elina 2011: Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisuja 51. Helsinki. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>. Viitattu: 31.1.2016.
- Peltonen, Irkka 2013: Uusi työntekijä työpöytänsä ääressä. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) 2013: Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. 1. painos 2009. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 79-83.
- Pohjois-Suomen Lasten Kaste –hanke 2014: Tarkennettu toimintasuunnitelma. LASTEN KASTE –HANKE, Lappi ja Kuusamo.
- Pohjola, Anneli 2000: Sosiaalityöstä aktiivinen sosiaalipolitiikan edistäjä ja uudistaja. Teoksessa: Nurminen, Eija (toim.) 2000: Sosiaalityö ristipaineissa. Palmenia-kustannus. Helsinki, 212-217.
- Pohjola, Anneli 2010: Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) 2010: Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 19-74.
- Raunio, Kyösti 2000: Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2004: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.
- Rauramo, Päivi 2012: Työhyvinvoinnin portaat. Viisi vaikuttavaa askelta. Edita Publishing Oy. Helsinki.
- Reamer, F.G. 2006: *Social Work Values and Ethics*. Columbia University Press. New York. <http://site.ebrary.com/login.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland/edf.action?p00=values%20ethics%20social%20work&docID=10183582>. Viitattu: 31.1.2016.
- Ristimäki, Tero & Sariola, Heikki & Seppälä, Janne & Varsa, Marjo 2008: Lastensuojelulain toteutuminen. Lastensuojelun keskusliitto & Talentia. Helsinki. http://www.talentia.fi/files/4897_Lskysely2008raportti.pdf. Viitattu: 31.1.2016.
- Rostila, Ilmari 2001: Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Saari, Seppo 1996: Tietokoneavusteisten ohjelmien käyttö tutkimusaineiston kvalitatiivisessa analyysissä. Teoksessa: Syrjälä, Leena & Syrjäläinen, Eija & Ahonen, Sirkka & Saari, Seppo 1996: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 3. painos. 1. painos 1994. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 162-183.
- Sajavaara, Paula 2007a: Kirjoittaminen tutkimusprosessin osana. Teoksessa: Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. 13. painos. 1. painos 1997. Tammi. Helsinki, 28-59.
- Sajavaara, Paula 2007b: Tieteellisten kirjoitelmien rakenne. Teoksessa: Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. 3. painos. 1. painos 1997. Tammi. Helsinki, 243-272.

- Salonen, Jari 2009: Voiko sosiaalityöntekijä voimaantua? *Sosiaalitieto*, (8), 21.
- Seppänen-Järvelä, Riitta & Vataja, Katri (toim.) 2009: Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Siponen, Anne 2004: Kesyttä kiire. *Sosiaaliturva*, (5), 18-19.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2009: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta. 3. painos. 1. painos 2005. Kinestasis Oy. Helsinki.
- Sosiaalihuoltolaki (17.9.1982/710).
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Viitattu 31.1.2016.
- Syrjälä, Leena & Syrjäläinen, Eija & Ahonen, Sirkka & Saari, Seppo 1996: Laadullisen tutkimuksen työtapa. 3. painos. 1. painos 1994. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.
- Uusikylä, Petri 1999: Verkosto valintana. Teoksessa: Virtanen, Päivi (toim.) 1999: Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 47-70.
- Witkin, Stanley 2003: Päämääränä hyvän tekeminen. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2003: Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 237-253.

- ”Nuoret kaidalle polulle ja rahapotti sijoittajille – uusi malli hakee säästöjä, mutta voivatko kaikki voittaa?” YLE Uutiset. 31.1.2016.
http://yle.fi/uutiset/nuoret_kaidalle_polulle_ja_rahapotti_sijoittajille_uusi_malli_hakee_saastoja_mutta_voivatko_kaikki_voittaa/8634124. Viitattu: 31.1.2016.
- IFSW 2012: Statement of Ethical Principles. <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>. Viitattu 25.2.2016.
- IFSW 2014: Global Definition of Social Work. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>. Viitattu: 31.1.2016.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hei!

Teen Lapin yliopistossa sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa, jonka tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät kokevat eettisyyden toteutuvan lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksella haluan saada erityisesti sosiaalityöntekijöiden ääntä kuuluviin.

Kerään tutkimusaineistoni haastattelemalla lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ryhminä Rovaniemellä, Kemijärvellä, Kemissä ja Torniossa. Muutamaan pienempään kuntaan lähetän kirjoituspyynnön, johon sosiaalityöntekijät vastaavat kirjoittamalla kokemuksiaan eettisyyden toteutumisesta lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkielman avulla on tarkoitus saada tietoa siitä, missä määrin sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan eettisesti hyvä lastensuojelun sosiaalityö toteutuu tai millaisia eettisiä kehittämisen paikkoja lastensuojelun sosiaalityössä on. Siten tutkimuksen tuottama tieto palvelee Lasten kaste -hankkeen tavoitteiden toteutumista.

Tutkielman aineisto kerätään noudattaen kaikkia hyvän tieteellisen käytännön eettisiä periaatteita. Tutkielman tiedot käsitellään täysin luottamuksellisesti, haastattelut nauhoitetaan ja nauhat hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Haastateltavien tiedot jäävät ainoastaan tutkijoiden nähtäväksi, eikä valmiista tutkielmasta voi tunnistaa yksittäistä haastateltavaa tai kuntaa. Tutkielman ohjaajina toimivat professori Merja Laitinen ja kehittämisspäälikkö, YTT Asta Niskala.

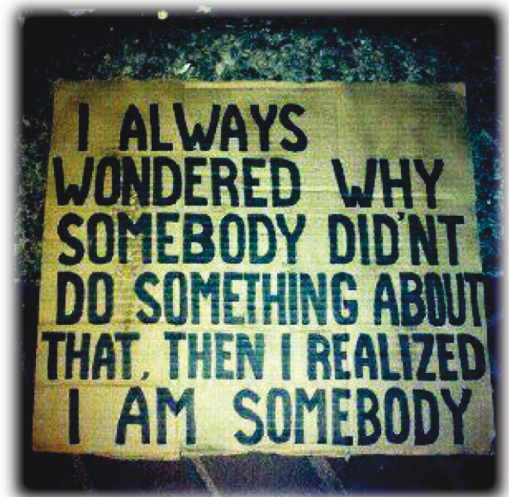
Toivon, että voit osallistua haastatteluun. Osallistumalla sinulla on mahdollisuus saada äänesi kuuluviin sosiaalityön tutkimuksen saralla. Mikäli haluat osallistua haastatteluun, toivon että sinä tai yhteyshenkilöni ottaa yhteyttä minuun mahdollisimman pian, jotta voimme sopia haastattelun ajankohdasta.

Ystävällisin terveisin,
Anna Niemi

Mikäli haluatte lisätietoja tutkimuksesta:

Lapin yliopiston sosiaalityön opiskelija

Anna Niemi
annniemi@ulapland.fi

Suostumus

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2. Haastattelurunko

HAASTATTELURUNKO

"Lämmittelykysymykset"

- toimiston/ yksikön koko (henkilökunta)
- paljonko asiakkaita/ työntekijä
- henkilöstön vaihtuvuus/ pysyvyys?
- Millainen ilmapiiri työyhteisössä?

A: Miten sosiaalityöntekijän arvomaailman mukainen eettisesti hyvä sosiaalityö toteutuu?

- Millaisissa tilanteissa olette kokeneet eettisyyden toteutuvan työssänne?
 - o Asiakastapaukset, päätökset (asiakkaiden tarpeet vs. saatava palvelu)
 - o Omaan työhön vaikuttaminen
 - o Työssäjaksamisen tukeminen
- Millaisissa tilanteissa ette ole kokeneet eettisyyden toteutuvan työssänne?
 - o Asiakastapaukset, päätökset (asiakkaiden tarpeet vs. saatava palvelu)
 - o Omaan työhön vaikuttaminen
 - o Työssäjaksamisen tukeminen
- Millaisessa tilanteessa teidän omat eettiset periaatteenne ovat ristiriidassa ammatin antamien eettisten periaatteiden kanssa?
 - o Mitä etiikkaa tällaisessa tilanteessa seuraat? Millä perustein?
- Jos olette joskus joutuneet tinkimään omista eettisistä periaatteistanne, niin millaisissa tilanteissa?

B: Mitkä asiat vaikuttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumiseen?

- Mitkä asiat edesauttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumista?
 - o Arvojen ja periaatteiden osalta
 - o Työntekijöiden osalta
 - o Esimiehen osalta
 - o Rakenteiden osalta (lait, palvelujärjestelmä, valvonta)
- Mitkä asiat estävät tai vaikeuttavat eettisesti hyvän sosiaalityön toteutumista?
 - o Arvojen ja periaatteiden osalta
 - o Työntekijöiden osalta

- Esimiehen osalta
- Rakenteiden osalta

Liite 3. Kuvio 1. Etiikan heijasteet eri tasoilla yksilöstä globaaliin.

Liite 4. Kuvio 2. Sosiaalityön työelämän eettinen dilemma työntekijöiden kokemana

